

FRUIT EN FRUITVERKOPERS IN GENT (1357-1542)

Daniel Lievois¹

Toen aardappelen, deegwaren en heel wat groenten hun intrede nog niet hadden gedaan en vlees duur was, was fruit een belangrijk en goedkoop voedingsingrediënt. Paul Lindemans citeerde een passage waar Lodovico Guicciardini omstreeks 1600 uitwijdde over de fruitteelt in onze gewesten². Hij schreef: *Dese landen brenghen veel fruyts ende oefts voort, besonder peyren, appelen, pruymen, kersen ende kriecken, moerbesyen, persen, abrikotten, okernoten, hazelnoten, mispelen ende op sommige plaetsen oock castanien. Maar d'ander vruchten behalve peyren ende appelen, dewelcke veelderley zijn en seer goedt duerende 't gansche jaer door, en hebben soo lieffelijcken smaeck niet als die van Italiën; noch en zijn oock niet soo volkomen, want zij niet warmte genoeg en hebben.*

Toch werd de systematische studie van de productie en de verkoop van fruit nauwelijks aangeroerd. In hun vruchtbare zoektocht naar informatie over de geschiedenis van hun stad hadden de Gentse archiefonderzoekers van de 19de en het begin van de 20ste eeuw nochtans oog voor die aspecten. Hun vondsten vonden in zeer beperkte mate de weg naar het publiek in gedrukte vorm³, maar hun handgeschreven notities bleven sluimeren in archiefdozen. Voor dit onderzoek werd er geput uit de nota's over fruit van Alfons Van Werveke en Victor Vander Haeghen⁴; laatstgenoemde collectie bevat ook notities van Frans De Potter en van Ferdinand Vanden Bemden. Er werd ook gebruik gemaakt van de nota's over huizen en bebouwde erven, die Vanden Bemden jarenlang bijeensprokkelde⁵. Deze bijdrage wil dan ook een eerbetoon zijn aan hun onverdroten werk en een pleidooi voor het intensief gebruik ervan. Hun notities verdienen te worden gevaloriseerd, al dienen ze te worden aangevuld en gebruikt in het licht van de huidige historische methodiek en kennis. Die aanvulling gebeurde met documenten uit diverse reeksen in het

---

¹ Met dank aan Georges Antheunis en Peter Steurbaut, Dienst Stadsarcheologie Gent, die voor de illustraties bij deze bijdrage instonden.

² LINDEMANS, P., *Geschiedenis van de landbouw in België*, Antwerpen, 1952, dl. 2, p. 200-201.

³ DIERICX, L.C., *Mémoires sur la ville de Gand*, Gand, 1815, dl. 1, p. 118-119; DE POTTER, F., *Gent, van den oudsten tijd tot heden*, Gent, 1893, dl. 3, p. 116-126.

⁴ Stadsarchief Gent (verder SAG), Nota's Van Werveke en Nota's Vander Haeghen (verder NVDH).

⁵ Universiteit Gent, Handschrift nr. 2484, Ferdinand vanden Bemden, Rues et fonds bâtis (verder UG, Hs. 2484).

DANIEL LIEVOIS

Gentse Stadsarchief en in het bijzonder met archiefmateriaal van de nering van de fruitkopers. Wanneer men uiteindelijk alle disparate bescheiden samen legt, blijkt dat het neringarchief in grote mate bewaard bleef. Sommige documenten dragen weliswaar sporen van verwaarlozing ergens op een zolder of in vochtige omstandigheden, maar omdat ze op perkament werden geschreven, bleven ze over het algemeen wel leesbaar. Jammer genoeg konden er geen rekeningen van de nering worden opgespoord.

De verkoop van fruit in de late middeleeuwen was op corporatieve leest geschoeid. Zoals voor de verkoop van andere voedingsmiddelen, bijvoorbeeld vlees, vis of zuivelproducten, zochten de verkopers elkaars nabijheid op. Voortgaande op de traditie, voorzag de Gentse schepenbank voor de officiële stedelijke fruitmarkt een gemakkelijk toegankelijke ruimte in het zuidelijke gedeelte van de Korenmarkt tegenover de westgevel van de Sint-Niklaaskerk⁶ (afb. 1). Ook voor de aanvoer bood die plek uitstekende mogelijkheden. In contracten voor de aankoop van fruit werd soms afgesproken dat het fruit diende te worden geleverd in het water tussen bruggen, dit is tussen de Sint-Michielsbrug en de Grasbrug, de toenmalige Veebrug⁷. De nagenoeg vierkante marktruimte werd ten westen begrensd door de huizenrij waar in de 20ste eeuw het centrale postgebouw verrees, tot aan het Hazewindsteeg. Vanaf die plaats liep er een begrenzing tot de hoek van het huidige Klein Turkije. De grens werd er gemarkeerd door een afvoergoot die via een ondergronds kanaal onder het Chastelet, de stadsgevangenis, naar de Leie liep. Ten oosten werd de grens gevormd door de huisjes tegen de omheiningmuur van het kerkhof van de Sint-Niklaaskerk, met de kapellen van Sint-Joris en van Sint-Niklaas-ten-Poele. Ook daar was er sprake van een waterafvoer, parallel aan de vermelde muur. Ten zuiden van de fruitmarkt liep eveneens het afvoerkanaal op enige afstand van de rooilijn van de straat die naar de Sint-Michielsbrug liep. Frans De Potter citeerde een schepenordonnantie van 4 augustus 1470, die bevestigde dat de fruitmarkt werd gehouden *tusschen den vier greppen, streckende toter Meersenstersteghe*, dit is de voorloper van de Pakhuisstraat. De nering mocht er het plaatsgeld ontvangen, maar zij diende er ook voor te zorgen dat de fruithandelaars de mobiliteit garandeerden. De bestuurders van de nering dienden *den tooch ende coopmanscepe zo verre houden ende doen zullen voor der ghebueren huusen also men gherumelic*

---

⁶ De omgeving van de kapel van Sint-Niklaas ten Poele werd trouwens ook gebruikt voor de handel in zuivelproducten. Voor de locatie van die kapel, zie: LIEVOIS, D., Kapellen, huisjes, fruit en bloemen bij de westgevel van de Sint-Niklaaskerk in Gent, in: Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde van Gent, Gent, 2005, nr. LIX, p. 71-115.

⁷ Stadsarchief Gent, Oud Archief (verder SAG, OA), Reeks 301, Wettelijke passeringen Keure (verder Reeks 301), nr. 57, 1482-1483, f. 75v/5, akte van 23 december 1482.

FRUIT EN FRUITVERKOPERS IN GENT (1357-1542)

*daer tusschen zal moghen varen ende liiden met waghene ende peerden; ook zouden zij de plaats *causch ende reyne zullen doen houden van alre vuullichede* zodat de buren noch andere lieden te klagen hadden⁸. De bedoelde ruimte werd vroeger aangeduid als de Kleine Korenmarkt, soms ook de Appelmarkt⁹ of de *fruyteniersmaerct*¹⁰. De fruitverkopers hadden een goede reden om daar te wonen omdat ze er over een gedroomde verkoopruimte vóór hun eigen huis beschikten. Andere fruitverkopers dienden dan genoeg te nemen met de resterende open ruimte en wellicht ook met een gedeelte van het neringhuis, die bij loting aan de gegadigden werden toegewezen.*

In deze bijdrage wordt de nering van de fruitverkopers eerst als instelling belicht, met reglementeringen van 1357 tot 1506. Niet iedereen wenste zich naar de regels te plooiën, wat aanleiding gaf tot conflicten en bijsturing. Vervolgens wordt er nader ingegaan op de stedelijke fruitmarkt en op het neringhuis van de fruitverkopers aldaar. Dit roept de vraag op in welke mate die plek inderdaad de geprefereerde woonplaats was van de fruitverkopers die in Gent de *fruyteniers* of *freyteniers* werden genoemd. Zij verkochten allerlei vers fruit, vooral appels en peren. De gebruikte bescheiden vermelden meer dan vijftig specifieke namen voor fruitrassen die in Gent werden verhandeld en dus ook door een ruim publiek verbruikt. De meeste namen kunnen helaas (nog) niet worden gelinkt aan de latere, in hoofdzaak Franse naamgeving die in onze gewesten werd gehanteerd. Toch blijkt dat een aantal in Gent verhandelde variëteiten ook nu nog in de handel verkrijgbaar zijn. De fruitverkopers verdeelden ook vijgen en rozijnen, die uit Brugge werden aangevoerd. Toen de kooplieden uit Brugge ook de kleinhandel in gedroogde zuidvruchten in handen wilden krijgen, kwam er een resoluut verzet van de Gentse fruitverkopers, hierin op impliciete wijze gesteund door de schepenen. Ook de kaasverkopers mochten dit gedroogde fruit tijdens de jaarlijkse vasten verkopen. De fruitconsumptie vond een weerspiegeling in de culinaire tradities. Daarvan bieden de Gentse laatmiddeleeuwse kookboeken enkele specifieke voorbeelden, die in dit verhaal niet mochten ontbreken. Ten slotte is er enige aandacht voor de fruittraditie in het Hof ten Walle, de Gentse residentie van de Bourgondische dynastie, beter bekend als het Prinsenhof.

Bij de studie van de fruitverkoop in Gent tijdens de late middeleeuwen beschikt men over een duidelijk tijds kader. Dit vangt aan met het oudste document waarvan de tekst bewaard bleef, namelijk een reglement van 1357. De

⁸ DE POTTER, F., p. 123, met referentie: Neringarchief ten stadhuize. Het document werd niet teruggevonden in het Stadsarchief.

⁹ Zie bijvoorbeeld 'de appelmaerct' in SAG, OA, Reeks 301, nr. 60, 1488-1489, f. 72v, akte van 24 juni 1489.

¹⁰ SAG, OA, Reeks 301, nr. 68, 1504-1505, f. 73v, akte van 19 april 1505.

DANIEL LIEVOIS

terminus ante quem anderzijds is de definitieve opheffing van de nering ingevolge de *Concessio Carolina* van 1540, waarna het geconfisqueerde neringshuis onder de hamer ging in 1542.

De nering van de fruitverkopers kende nochtans een lange traditie. Dit wordt wellicht het best geïllustreerd door het feit dat haar leden in de sacramentsprocessie van de Sint-Niklaasparochie direct vóór de priesters met het sacrament mochten lopen¹¹. De rangorde in een dergelijke manifestatie werd als uiterst belangrijk ervaren. Vooraan liep het ambacht of de nering waaraan het geringste prestige werd toebedacht; verder zag het publiek de meer belangrijke corporaties verschijnen en uiteindelijk kwamen de priesters van de parochie omringd door de kerkmeesters en de armenmeesters, die respectievelijk voor de materiële situatie van de kerk en voor de armenzorg instonden. In 1430 kwam het in de Sint-Niklaasparochie tot een discussie over dit prerogatief tussen de dekens van de lokale corporaties. In een afspraak van 12 juni 1430¹² werd de rangorde definitief vastgelegd door Lieven van Damiaet, deken van de visverkopers, Jan van den Bouchaute van de meerseniërs, Jan Boele van de kruideniërs, Willem Nutincs van de kaasverkopers, Jan de Grave van de fruitverkopers, Heinric de Brune van de wijnmeters en Ghyselbrecht de Grutere van de koreneters. Het overleg had plaats in de *santuwarye* of sacristie van de kerk, in het bijzijn van de beide pastoors, *her* Pieter de Vlieghere en Gillis van den Bossche, als vertegenwoordiger van meester Pieter Vermachtilden, van de kerkmeesters Boudin de Grutere, Pieter van der Muelen, Jan van der Linden en Lieven de Pape, en met het advies van de notabelen van de parochie. Na informatie over de aloude traditie van de rangorde in de processie, kwamen zij tot het akkoord dat de meest eervolle plaats vóór de priesters met het sacrament toekwam aan de fruitverkopers. Zij werden vooraf gegaan door respectievelijk de wijnmeters, de kruideniërs, de kaasverkopers, de meerseniërs, de visverkopers en de koreneters, die helemaal vooraan liepen. De betrokken dekens lieten de regeling acteren door *her*

---

¹¹ Die processie werd gehouden op het kerkelijke feest van sacramentdag, namelijk op de tweede donderdag na Pinksteren. Die processie werd gehouden op het kerkelijke feest van sacramentdag, namelijk op de tweede donderdag na Pinksteren. Over de rangorde in de sacramentsprocessie in 1540 en later in de 16de eeuw, zie ook: DAMBRUYNE, J., *Corporatieve middengroepen. Aspiraties, relaties en transformaties in de 16de-eeuwse Gentse ambachtswereld*, Verhandelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent, Gent, 2002, nr. 28, p. 129-137, met verwijzing naar BOONE, M., *Gent en de Bourgondische hertogen*, ca. 1384-ca. 1453. Een sociaal-politieke studie van een staatsvormingsproces, Verhandelingen van de Koninklijke Academie voor Wetenschappen, Letteren en schone Kunsten van België, Klasse der Letteren, Brussel, 1990, jg. 52 nr. 133, p. 74-80.

¹² SAG, OA, Reeks 172, Archief van de nering der kaasverkopers, nr. 12, akte van 12 juni 1430.

FRUIT EN FRUITVERKOPERS IN GENT (1357-1542)

Daneel van Zeverne, de opperdeken van de kleine neringen¹³. Opvallend is dat de rangorde niet in overeenstemming was met de politieke invloed, het maatschappelijke prestige of met het financiële vermogen van de corporaties in 1430. Ze verwijst dus wellicht naar een toen algemeen aanvaarde preëminentie op een andere basis, misschien de vermeende ouderdom van de nering.

De Gentse fruitverkopers beschikten over een wapenteken: een fruitboom in een grasveldje op zilveren grond, met rechts tegen de boom een ladder en links een mand (afb. 2). Dit embleem werd geëmailleerd op de bodem van de zilveren schaal met vergulde boord die de nieuwe leden aan de neringdeken dienden aan te bieden bij hun intrede. Het sierde waarschijnlijk het vaandel van de nering waarrond de fruitverkopers zich schaarden in tijden van oorlog, maar dat ook aanrukte bij de begrafenis van een lid van de nering en dat mogelijk feestelijk wapperde bij elk huwelijk. Die religieuze diensten werden gevierd in de Sint-Niklaaskerk, meer bepaald in de kapel van Sint-Vincentius die de fruitverkopers wellicht als hun patroonheilige beschouwden. Meester Jan vander Ghyst, een welvarende fruitverkoper en deken van de nering, stichtte op 24 september 1475 een wekelijkse mis op zondag voor het altaar van Sint-Vincent, dat werd gesitueerd op de zuidzijde van het hoogkoor. Die mis diende aan te vangen meteen als de zondagse processie voor de hoogmis terug binnentrad in de kerk en alleszins voor de aanvang van de hoogmis. Indien de priester van *eerbaren levene* die ermee werd belast zich niet hield aan deze afspraak, ging de helft van zijn vergoeding naar de nering van de fruitverkopers tot hulp bij de processie waaraan de nering deelnam op sacramentdag. Bovendien voorzag de fundateur nog een jaarmis voor zijn eigen zielenheil op 4 september, met onder meer een uitreiking aan dertien armen van een brood van een halve groot, plus een groot in geld. Drie van deze aalmoezen dienden te worden voorbehouden voor de deken van de nering van de fruitverkopers om ze te bezorgen aan de armste drie leden van de nering. Meester Jan vander Ghyst betaalde voor de fundatie aan zijn collega's armenmeesters het aanzienlijke bedrag van 24 pond groot¹⁴.

---

¹³ Uitvoeriger biografische gegevens over Daneel van Zeverne, die als gewezen opperdeken werd gedood tijdens een volksoproer op 12 augustus 1432, vindt men in: BOONE, M., Zeveren (Daneel van), in: Nationaal Biografisch Woordenboek, Brussel, 1990, dl. 13, kol. 901-904. Zie ook: BOONE, M., Omzien met bewondering, vooruitblikken met verwachting. De Gentse geschiedenis van middeleeuwen en Ancien Régime, in: Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde, Gent, 1993, nr. XLVII, p. 29-48; BOONE, M., Geld en macht: de Gentse stadsfinanciën en de Bourgondische staatshervorming, 1384-1453, Verhandelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent, Gent, 1990, nr. 15, p. 105.

¹⁴ Rijksarchief Gent (verder RG), Fonds Sint-Niklaaskerk in Gent, SN 118, Cartularium van de armentafel, 1471, aangevuld tot 1591, f. 38v-40v, akte van 24 september 1475; geregistreerd in SAG, OA, Reeks 301, nr. 53, 1475-1476, f. 18.

Het institutionele kader

In de oudst bekende tekst over de nering bevestigden Lievin den Amman, als opperdeken van de kleine neringen met zijn collega's dekens op 14 januari 1357 de rechten van de nering van de Gentse fruitverkopers tegen initiatieven om ze te ontkrachten¹⁵. Sommige Gentse poorters en lieden van buiten de stad wilden immers de Gentse fruitverkopers hun voorrechten ontzeggen om zelf de fruitverkoop te bedrijven, zelfs op andere plaatsen dan traditioneel voorzien. De raad van dekens¹⁶ bevestigde dat wie fruit invoerde met schepen of wagens om het in kleine hoeveelheden te verkopen, dit diende te doen op de voorziene fruitmarkt, mits betaling aan de nering van de vanouds vastgestelde rechten. In feite werden hier de lieden gevisieerd die later de onvrije fruit-handelaars werden genoemd; zij teelden fruit op eigen of op gepachte grond en mochten hun producten onder bepaalde voorwaarden te koop aanbieden.

Die beslissing werd bevestigd op 17 juni 1363¹⁷. De corporatiedekens van 1357 traden als getuigen op onder de leiding van *der* Lievin Damman, de toenmalige opperdeken van de kleine neringen¹⁸. Omdat de druk van de onvrije fruitverkopers blijkbaar aanhield, werd de ordonnantie schriftelijk vastgelegd door de dekens van 1363¹⁹.

De nering beschikte verder nog over een meer gedetailleerde regelgeving waarvan een bevestiging van 8 maart 1393 bewaard bleef²⁰. Ze voorzag in de

¹⁵ Akte van 14 januari 1357, opgenomen in SAG, OA, Reeks 156, nr. 1, Register van de Wijsdommen der dekenen, 1357-1583 (verder Reeks 156, nr. 1), f. 22, akte van 17 juni 1363. Zie ook SAG, NVDH, N2, Fruit.

¹⁶ Genoemd werden der Gillis de Curte, deken van de huidenvetters, der Lauwereins Snouc, van de smeden, der Jan van Tsialons, van de lammerwerkers, Gillis Wedaeghe, van de schiplieden, Lievin Harinc, van het wijnambacht, Jan Zeghers, zoon van Zegher, van de sceppers, Jan Scandelein, van de tinnenpotgieters, Jan Roggheman, van de bakkers, Gheeraerd Braem, van de beurzenmakers, Jacop Hudgeboud, van de kaarsenmakers, Jan van Andwerpen, van de stickers, Pieter Rebbe, van de metselaars, en Wouter vander Muden, van fruiteniers.

¹⁷ SAG, OA, Reeks 156, nr. 1, f. 22, akte van 17 juni 1363. Zie ook SAG, NVDH, N2, Fruit.

¹⁸ Het betrof der Jan Roggheman, deken van de bakkers, Jan Zeghers, van de kleermakers, Gheeraerd Braem, van de witledertouwers, Pieter Rebbe, van de metse-laars, Lievin Harinc, van het wijnambacht, Jan van Ansdeghem, van de kuipers, Pauwels de Bonte, van de cordewaniers en nog meer andere dekens.

¹⁹ Namelijk der Gillis van Latem, opperdeken van de kleine neringen, Lievin van Danyaet, deken van de vleeshouwers, der Jan Mayu, van de schiplieden, Gheeraerd Janssone, van de brouwers, der Heinric Goethals, van de houtbrekers, der Jan Houkin, van de molenaars, Aernoud van der Varent, van de huidenvetters, Jan Peister, van de koren timers.

²⁰ SAG, OA, Reeks 175, nr. 1, Nering van de fruithandelaars, Reglement van 8 maart 1393. Zie ook SAG, NVDH, N2, Fruit, en DE POTTER, F., 1893, dl. 3, p. 122.

FRUIT EN FRUITVERKOPERS IN GENT (1357-1542)

verdeling van de beschikbare verkoopruijnte en in de plek waar vijgen en rozijnen werden verkocht. Elke verkoopplaats of *stal* – op de Kleine Korenmarkt - werd bij loting toegewezen. Het was verboden zich met een collega te associëren in de hoop van met zijn tweeën een goede verkoopplaats te verwerven. Wie een gunstig lot trok, diende zijn *stal* ook metterdaad te betrekken, hij of zijn vrouw, en er binnen drie dagen fruit te koop aan te bieden, zoniet werd de plaats opnieuw verloot. Men mocht de *stal* onder geen beding breder maken dan door de sergeanten van de stad was aangewezen. Het fruit diende te worden afgewogen met toegelaten schalen en met exacte gewichten. Bij de vermelding van de plaats van herkomst van de diverse fruitvariëteiten werd geen fraude geduld. Het was verboden vijgen of rozijnen te verkopen tussen de Sint-Niklaaskapel en de Vismarkt, dus op de eigenlijke Korenmarkt. Alleszins merkwaardig is de vermelding van de verkoop van bloemen, wat suggereert dat Gent al in de 14de eeuw een bloemenstad was: de verkopers van erwten en bloemen dienden plaats te ruimen als de sergeanten van de stad hun dit aanzegden; wellicht werd hun aanwezigheid op de fruitmarkt enkel geduld op minder drukke momenten. De inhoud van dit reglement, op het punt over de erwten en bloemen na, werd herhaaldelijk als voorgebod in herinnering gebracht van de fruitverkopers, namelijk op 27 februari 1462, 8 februari 1469, 5 maart 1470, 25 februari 1471 en 21 maart 1500²¹.

De regelmaat waarmee ordonnanties of verbodsbepalingen werden toegevoegd of vernieuwd, duidt er wellicht op dat de corporatie aan veel kritiek was onderworpen, zowel intern als extern. Het dient dan ook niet te verwonderen dat de nering van de fruitverkopers haar bestaansrecht definitief verloor na de Gentse opstand tegen keizer Karel V, waardoor de fruithandel ten dele werd geliberaliseerd.

Op 24 september 1420 keurden opperdeken *her* Vynsent Mayeraerts en zijn collega's een afspraak goed, die de fruitverkopers onderling hadden gemaakt aangaande de bestuurders van hun nering. Hun deken moest zich voortaan tevreden stellen met 1 pond groot per jaar voor zijn *heuyke*, dit is zijn kapmantel als ambtsgewaad, en voor zijn dienst. De vergoeding van de gezworenen beperkte zich tot het meetgeld van al het aangevoerde fruit. De deken mocht ten hoogste twee jaar aanblijven en moest twee jaar *wepelen* – ambteloos blijven - na zijn dienst. Die laatste bepaling gold ook voor de gezworenen²².

In 1449 kwam er een nieuw reglement dat door opperdeken *her* Daneel Sersanders en zijn collega's dekens werd goedgekeurd en dat elk jaar werd

---

²¹ SAG, OA, Reeks 108bis, Voorgeboden, nr. 50, Fruiteniens, akte van 27 februari 1462.

²² SAG, OA, Reeks 156, nr. 1, f. 70. Zie ook SAG, NVDH, N2, Fruit.

DANIEL LIEVOIS

voorgelezen op de dag van de verkiezingen na de eedaflegging van deken en gezworenen²³. Op 5 augustus 1506 vroegen deken Jan Callant en zijn gezworenen aan opperdeken Christoffels vanden Hove en zijn collega's dekens de vernieuwing en aanpassing van het reglement van 1449 goed te keuren. Diverse artikelen werden immers met voeten getreden *bijden tijden van divisien ende andere tsindert ghepasseert*²⁴.

Het inschrijvingsrecht van nieuwe leden in het neringboek bedroeg 12 groot, evenveel als de vrij geborenen. Als gunst- en overgangsmaatregel kregen de vrije leden het recht hun kinderen te laten registreren aan halve prijs. Een gildenbroeder of –zuster betaalde bij het huwelijk 5 groot en bij overlijden 10 groot om daarmee de religieuze dienst te verrichten op de vier hoogdagen voor het altaar van Sint-Vincentius in de Sint-Niklaaskerk. Bij de begrafenis werd er dan gezorgd voor het kleed op de lijkbaar en voor het vaandel van de nering. De deken en de gezworenen konden elke persoon die dit wenste in de nering aanvaarden, mits hij een voldoende ruime borg stelde om te voorkomen dat de nering geen schade opliep. Wie in *verwanesse* - dit is in de ban van de kerk - was²⁵, mocht de nering niet uitoefenen. Iemand die *onghelder* was – achterstallig van goed dat aan de nering toebehoorde²⁶-, kon noch deken noch gezworene zijn. Wie zich niet onder het vaandel schaarde met zijn gezellen bij een oproep door het stadsbestuur om gewapend op de Vrijdagmarkt of een andere plaats te verschijnen, verbeurde 20 groot als hij in de stad aanwezig was en niet onder een ander ambacht ressorteerde.

De verkiezing van het bestuur van de nering gebeurde door de vrije meerderjarige leden van de nering, die hun bijdrage hadden betaald en die tijdig aanwezig waren²⁷. Wie niet alle kosten had betaald voor het waakgeld en voor andere verplichtingen van de nering, genoot geen kiesrecht. Men mocht geen mandaat bekleden in het bestuur onmiddellijk na het beëindigen van een vorig mandaat of als men de nering nog iets verschuldigd was. Bij de verkiezing voorzag men zoveel busjes als er leden aanwezig waren; in vier busjes stak men een teken en legde men ze dan opnieuw bij de hoop. De deken liet elke kiesgerechtigde een busje kiezen. De vier personen die een teken trokken werden kiesmannen; zij konden het volgende jaar niet deelnemen aan de trekking. Zij duiden elk een gezworene aan en die vier gezworenen verkozen

²³ SAG, OA, Reeks 156, nr. 1, f. 96-97.

²⁴ SAG, OA, Reeks 156, nr. 1, kohier 1504-1506, f. 31v-36, akte van 5 augustus 1506; zie DE POTTER, F., 1893, dl. 3, p. 124-125.

²⁵ VERWIJS, E., & VERDAM, J., Middelnederlandsch woordenboek, 's-Gravenhage, 1885-1952, CD rom, 1998 (verder VERWIJS & VERDAM), sub: *verwatenisse, verwaetnisse, verwaennisse, verwandise*.

²⁶ VERWIJS & VERDAM, sub: *on(t)gelden*.

²⁷ Over de verkiezingen van het bestuur van de Gentse ambachten, zie: DAMBRUYNE, J., 2002, p. 264-294.

FRUIT EN FRUITVERKOPERS IN GENT (1357-1542)

samen de deken. In 1506 werd dit artikel aangepast en in overeenstemming gebracht met de desbetreffende bepalingen in de Vrede van Cadzand die door Maximiliaan van Oostenrijk aan de Gentenaren was opgelegd in 1492. De eed van de vier gezworenen wees dan een notabele als deken aan. In de eed mochten er geen twee broers zijn, noch de vader en zijn zoon; was dit wel het geval dan werd er één afgezet door de andere drie leden van de eed en werd er geen rekening gehouden met de beslissing van de kiesmannen. Die dienden een boete van 20 groot op te hoesten als de verkiezing werd overgedaan.

De duur van het mandaat en de vergoeding van de deken en zijn gezworenen bleef zoals in 1420 vastgelegd. Zij konden de nering niet met een schuld opzadelen zonder het akkoord van de algemene vergadering. De gezworenen ontvingen een meetgeld van 8 groot per mud fruit, zowel van vrije als van onvrije kooplieden. Zijzelf en de deken tekenden het aangeboden fruit met een schildje met de herkomst en de prijs; hiervoor ontvingen zij 4 denier parisis. De knaap van de nering functioneerde als de officiële bode; voor elke wettelijke daging ontving hij 4 denier parisis. Wie klacht neerlegde tegen een juridische interventie door een lid van de eed, betaalde 1 groot voor die klacht, die werd ontvangen door twee gezworenen. De aanzegging van elke uitspraak gebeurde door de knaap. Men diende er binnen de drie dagen aan te voldoen op straffe van beroepsverbod. Goede omgangsvormen van de fruitverkopers werden op prijs gesteld en wie iemand uitschold of vloekte of loog op de Korenmarkt of onbehoorlijke woorden gebruikte, betaalde telkens 5 schelling parisis boete.

Verder omvatten de ordonnanties een aantal bepalingen over de aanvoer en de aankoop van fruit door de fruitverkopers. Ook de eed kon ten behoeve van de nering een hoeveelheid fruit aankopen, wellicht van wat in het neringhuis te koop werd aangeboden. Die verkoop was nauwgezet geregeld. Van Bamis (1 oktober) tot half maart was het verboden fruit te *verlesen* - dit is sorteren of selecteren²⁸ - 's morgens voor het luiden van de dagklok en 's avonds na de smedenklok. Waarschijnlijk verschuilden de fruitverkopers, die werden betrapt bij verkoop voor het luiden van de dagklok, zich achter het excuus dat zij hun fruit aan het *verlesen* waren, wat dus nadrukkelijk werd verboden. Er mocht op de vrije markt na 10 uur niet worden verkocht op zondagen, vigi-liedagen en op onze-lieve-vrouwedagen. In 1506 was dit lijstje uitgebreid tot: nieuwjaarsdag, dertiendag (Driekoningen), Sint-Vincentiusdag (22 januari), alle onze-lieve-vrouwedagen, de beide paasdagen, de twee sinksendagen, sacramentdag, Allerheiligen en de beide kerstdagen. Op die dagen werd de verkoop enkel toegestaan binnen het eigen woonhuis. Om fraude te vermijden diende men maten te hanteren zoals door de nering voorzien. Het stond de deken en zijn gezworenen vrij op om het even welk moment de schalen en

---

²⁸ VERWIJS & VERDAM, sub: *verlesen*.

DANIEL LIEVOIS

gewichten te ijken. In 1506 werd die bepaling herhaald, maar met de toevoeging dat dit gold zolang de maten niet gemerkt waren met het teken en brandmerk van het Leprozenhuis.

Van Aswoensdag tot de zaterdag voor Pasen was het aan de vrije fruitverkopers verboden vijgen en rozijnen te verkopen buiten hun deur of hun uitstalraam. Verder mocht niemand meer rozijnen afwegen nabij het Groot Vleeshuis met meer dan één paar schalen. Er werd afgesproken dat elke fruitverkoper maar door één enkele bediende rozijnen mocht laten verkopen en wel door iemand in jaarlijkse loondienst die kost en inwoon genoot in het huis van de fruitverkoper. Die maatregelen waren duidelijk bedoeld om te beletten dat sommigen een onevenredig groot gedeelte van de afzet inpalmden.

Ten slotte reglementeerde men de ambulante verkoop door vrouwen die deur aan deur fruit te koop aanboden. Deze praktijk was strikt verboden aan de vrije fruitverkopers zelf. Men mocht aan een dergelijk *coopwyf* niet meer dan vier manden fruit tegelijk verkopen *ende moet daeruit gesleghen zyn gave ende litsoen*²⁹, op een beroepsverbod van veertig dagen en een correctie door de eed. Een koopwif kon ook fruit aankopen bij de nering. Als zij haar schulden niet betaalde, verbeurde zij haar *gracie*, dit was een speciale licentie die haar door de nering was toegekend. Het was de fruitverkopers verboden haar toch nog fruit te verkopen vooraleer ze haar achterstal had bijgepast.

Conflicten in de nering

In de nering van de fruitverkopers deden er zich vaak interne conflicten voor. Over de meeste uitspraken van de eed van deken en gezworenen bleven er geen archiefbescheiden bewaard. Van de beroepsprocedures bij de raad van de opperdeken van de kleine neringen en zijn collega's dekens en zelfs bij de schepenbank van de keure, is er wél een representatief aantal voorbeelden voorhanden.

Puur institutionele conflicten waren zeldzaam. De reglementen waren immers voldoende duidelijk. Een voorbeeld betrof een conflict tussen twee dekens van de nering. Deken Jan de Sceppere had destijds een lening aan de nering toegestaan en sprak in 1497 deken Willem Lambrechts hierop aan. Lambrechts repliceerde dat dergelijke eisen in de loop van het dekenschap

---

²⁹ De uitdrukking 'gave ende litsoen' is niet meteen duidelijk. Gave betekent geschenk of toegift, terwijl met litsoen volgens Karel Stallaert (STALLAERT, K., Glossarium van verouderde rechtstermen, Leiden 1891, p. 171, sub: litsoen) bedoeld schijnt: bedorven goed. De tekst van het reglement beoogt dus wellicht dat haar winstmarge en de hoeveelheid bedorven fruit in de bedoelde vier manden begrepen waren.

FRUIT EN FRUITVERKOPERS IN GENT (1357-1542)

dienden te worden afgerekend en dat er geen schulden aan de nieuwe deken werden overgelaten. De Sceppere ontkende dit en verwees ook naar een scheinordonnantie waarbij men omwille van *den scamelen tijt* elke gewone schuld na zes maanden diende af te betalen. De schuld in kwestie verviel in mei, terwijl hij op halfoogst daarna als deken was afgetreden. Na de gebruikelijke palavers werd beslist dat de beide dekens gezamenlijk dienden te ageren om de achterstallige schulden van de nering te innen en dat daarvan de schuld aan Jan de Sceppere zou worden vereffend, maar dat Lambrechts in geen geval uit zijn eigen zak diende te betalen³⁰. In 1505 ging het dan weer op een overdreven kostenstaat die Jan Callant als deken van de fruithandelaars had voorgelegd toen hij een klacht inleidde tegen fruitverkoopster Catheline Steels. De schepenen halveerden de kosten die de deken had aangerekend³¹.

Diverse zaken in beroep gingen om uitspraken door deken en gezworenen over *mesusen* of onbehoorlijke gedragingen. In 1380 was er een betwisting gerezen tussen Jan de Slueteleere, deken van de fruitverkopers en Jan van den Kerkove, die zich had *gemesuseerd* ten aanzien van de nering en die was veroordeeld tot een pelgrimstocht naar Sint-Ambrosius in Milaan. Op 5 augustus werd de uitspraak bekrachtigd door opperdeken Jan Boele en zijn collega's dekens³². Zij stipuleerden dat Van den Kerkove de pelgrimstocht inderdaad zou verrichten als hij zich nogmaals *mesuseerde* tegen zijn deken en nering en als de klacht hierover door de andere dekens werd erkend. In dat geval zou hij na zijn terugkeer uit Milaan binnen de veertien nachten een tweede pelgrimage aanvatten naar Avignon. De beschuldigde verdiende in bescherming te worden genomen tegen molest door de deken of andere leden van zijn nering. Ook hen dreigde een pelgrimstocht naar Avignon³³. Meer dan een eeuw later, in 1490, veroordeelde het bestuur van de nering, bij monde van deken Zegher Hans, Lysbette sPloughers, de echtgenote van Cornelis Hekele, tot een pelgrimstocht naar Sint-Joos³⁴ wegens een *meshuus* tegen Jan Liebaerd en zijn vrouw Joessine Goetghebuer ten huize van Willem de Mangheleere. De raad der dekens bevestigde de uitspraak omdat er sprake was van herhaling van het *meshuus*³⁵.

³⁰ SAG, OA, Reeks 156, nr. 1, f. 187, akte van 8 mei 1497.

³¹ SAG, OA, Reeks 156, nr. 1, kohier 1504-1506, s.f. (tussen f. 1 en f. 2), akte van 14 maart 1505.

³² Namelijk der Willem Stemaer, van de wevers, Jan Vierman, van de kruideniers, Gillis de Linmakere, van de lijnmakers, Lievin de Riemmakere, van de riemmakers, Kerstiaen de Scoenhachtere, van de zwartledertouwers, en Weyn de Swertwaghere, van de wapenmakers.

³³ SAG, OA, Reeks 156, nr. 1, f. 33v-34, akte van 3 augustus 1380. Zie SAG, NVDH, N2, Fruit.

³⁴ Bedoeld is Saint-Josse-sur-Mer, nabij Montreuil in het département du Pas de Calais, Frankrijk.

³⁵ SAG, OA, Reeks 156, nr. 1, s.f. (achteraan), akte van 13 december 1490.

DANIEL LIEVOIS

In een enkel geval had men het over geweldpleging. Op 4 mei 1383 viel een uitspraak in het geschil tussen de fruitverkopers Arnoud Meeus en Pieter Valke. Jhan de Winter, de deken van de fruitverkopers, tesamen met Jhan de Mets en zijn gezellen gezworenen, eisten van hen een borgstelling van 100 pond parisis. Valke stelde als borg zijn beroep als fruitverkoper en al zijn goed binnen en buiten Gent. Voor Arnoud Meeus stond borg Boidin de Mets, een zoon van de vermelde gezworene. Aansluitend werd Pieter Valke veroordeeld tot een schadevergoeding van 16 pond parisis aan Arnoud Meeus wegens kwetsuren, verminking en smart aan zijn duim. Hiervan kwam er 6 pond parisis ten goede van de erfgenamen van meester Pieter van Oestboerch, de chirurgijn die de duim in kwestie had verzorgd. Alle andere wederzijdse klachten werden om de goede vrede afgewezen³⁶.

Ook het sociale gedrag leidde tot gerechtelijke uitspraken. Op 29 juli 1402 bevestigden opperdeken Jacop vanden Houdenhuus en zijn raad van de ambachtsdekens een vonnis van Jan Stuerbout, deken van de fruitverkopers, ten laste van Jan van Beverne³⁷. Hij was ontzet uit zijn rechten als fruitverkoper omdat hij *sine weerdine* – zijn onwettige vrouw - die niet vrij was in de nering, op de vrije fruitmarkt zijn fruit liet verkopen. Een tweede reden was dat *zij beede onwettelic saten* omdat zij een wettige echtgenoot had en hij een wettige echtgenote. Hierop repliceerde Jan van Beverne dat *zij syn joncwijf* - zijn dienstmeid - was en dat hij haar dus wel zijn fruit mocht laten verkopen, zoals alle andere fruitverkopers die ook *hare joncwive ter maert setten*. De uitspraak luidde dat Jan van Beverne en de bedoelde verkoopster wel degelijk *onwettelic saten* en dat zij bijgevolg op de vrije markt geen fruit mocht verkopen dat aan haarzelf of aan Van Beverne toebehoorde. De enige toegeving was dat zij het fruit uit zijn huis naar de markt mocht helpen dragen.

In de 16de eeuw doken er betwistingen op over het recht van vrouwen om fruit te verkopen. In 1506 liep Vincent Praet een veroordeling tot drie verschillende boetes op, ten gunste van de nering en van het altaar van Sint-Vincentius in de Sint-Niklaaskerk. Praet vroeg uitleg waarom het zijn vrouw verboden was haar fruit in het klein te verkopen. Zij had dit voordien immers wél gedaan, zoals trouwens andere onvrije vrouwen. Dekan Jan Callant en zijn gezworenen hielden hun vonnis staande. Zij hadden inderdaad aan enkele vrije *fruyteniersterigghen* en aan andere onvrije vrouwen uit goede wil het recht toegekend fruit te verkopen. Ook aan de echtgenote van Vincent Praet. Zij had echter in het *Druufsteen* aan de Korenmarkt³⁸ in de vergadering van

---

³⁶ SAG, OA, Reeks 330, nr. 7, Boedelbeschrijvingen Gedele, 1382-1383, Zoendinc, f. 6, akte van 4 mei 1383. Zie SAG, NVDH, N2, Fruit.

³⁷ SAG, OA, Reeks 156, nr. 1, f. 47/2, akte van 29 juli 1402.

³⁸ Misschien was dit een andere benaming voor het Coelsteen, het neringhuis van de fruitverkopers.

FRUIT EN FRUITVERKOPERS IN GENT (1357-1542)

de fruitverkopers *diveersche quade vylayne woorden* geuit. Om die reden had de nering haar het gewraakte verbod opgelegd. De opperdeken en zijn collega's dekens sloten zich op 20 juli 1506 aan bij dit standpunt³⁹.

In hetzelfde jaar kregen Jan Callant en zijn gezworenen het aan de stok met Lisbette Dhanis, de weduwe van fruitverkoper Jan Symoens. Zij ging in beroep tegen een uitspraak van het neringbestuur en tegen de boetes die haar waren opgelegd. Het standpunt van de bestuurders was dat zij *den toegh ende uutstellen vanden goede, daer questie omme was, thueren huuse niet en vermochte*, met andere woorden dat zij op grond van de geldende gewoontes het recht niet had haar fruit in haar eigen huis ten toon te stellen en te verkopen. Het is niet meteen duidelijk waar het probleem precies lag. Haar woning was immers gelegen op de Kleine Korenmarkt, vlak naast het neringhuis van de fruitverkopers. Zij werd echter in de akte nadrukkelijk vernoemd als *Lisbette Dhanis, weduwe Janne Symoens fruytenier* was en werd dus niet zelf als een *fruyteniersterigghe* beschouwd. Hoe dan ook, de opperdeken Christoffels vanden Hove en zijn raad van dekens oordeelden op 19 januari 1506 dat het standpunt van de nering niet ontvankelijk was, tenzij de rechtsgronden werden aangetoond waarop het gesteund was. De boetes werden opgeschort en de fruitverkopers veroordeeld tot de proceskosten⁴⁰. De zaak kreeg nog een staartje toen bleek dat het bestuur van de nering weigerde haar een achterstalige schuld van 28 schelling groot uit te betalen. Op 11 mei 1506 veroordeelden de eerder genoemde opperdeken en zijn collega's deken Jan Callant en zijn gezworenen tot betaling binnen de drie dagen, op straffe van beroepsverbod tot de vereffening van de schuld⁴¹.

In 1524 behandelden opperdeken *her* Jan van Caneghem en zijn collega's het proces tussen Baerbele vanden Berghe, de weduwe van fruitverkoper Adriaen de Vos, en deken Willem Stoep met de gezworenen van de fruitverkopers⁴². Zij beklagde zich over een vonnis te haren laste geveld in het neringhuis op 3 september 1524. Zij had gevraagd om als weduwe de vrijheid van de nering te mogen behouden, zoals dit ook met andere weduwen het geval was, maar tevergeefs. Zij vermoedde dat de reden hiertoe was dat zij zich had misdragen tijdens haar weduwschap en dat zij er een baby had aan overgehouden. Zij oordeelde dat de deken en de gezworenen daarmee geen zaken hadden en dat die materie enkel aan de baljuw en de schepenen toekwam. In de statuten van de nering stond nergens dat een weduwe, die zich misdroeg, haar vrijheid in

---

³⁹ SAG, OA, Reeks 156, nr. 1, kohier 1504-1506, f. 25, akte van 20 juli 1506.

⁴⁰ SAG, OA, Reeks 156, nr. 1, kohier 1504-1506, f. 17v-18v, akte 19 januari 1506.

⁴¹ SAG, OA, Reeks 156, nr. 1, kohier 1504-1506, f. 22-23, akte van 11 mei 1506.

⁴² SAG, OA, Reeks 156, nr. 1, niet gefolieerd, akte van 28 november 1524.

DANIEL LIEVOIS

de nering verbeurde. Zij verwees naar een gelijkaardig geval met de weduwe van Jacop vanden Maren. Bovendien had de deken niet kunnen bewijzen dat zij zich had misdragen en een kind gebaard toen ze weduwe was. Zij betoogde dat dit niet met de waarheid strookte en eiste dat het volgens haar onterechte vonnis te haren laste ongedaan gemaakt werd. Het standpunt van de fruitverkopers was dat de weduwe van een vrije fruitverkoper de zaak van haar man enkel kon verder zetten zolang zij tijdens haar weduwschap *haer heerbarelic regiert ende draecht met haeren lichame*. Zij verloor echter dat recht wanneer zij hertrouwde met een man van buiten de nering en of als zij zich schandelijk gedroeg. Dit standpunt was ingegeven door de oude tradities in de nering. De deken van de nering bevestigde dat het bekend was dat zij zich had misdragen en een kind gekregen en gebaard. Daarom hield hij zich aan het vonnis. Dit standpunt werd op maandag 28 november 1524 gevolgd door de opperdeken en zijn raad van dekens.

Er kwamen ook betwistingen voor over de fruithandel zelf, onder meer over de onrechtmatige invoer van fruit in de stad door personen die niet genoten van de vrijheid van de nering. In 1460 bijvoorbeeld werd Olivier Laephout daarop betrapt. Hij bekende dat hij inderdaad geen vrije fruitverkoper was. Hij beloofde dat als hij in de toekomst de nering wenste uit te oefenen, hij hetzelfde toetredingsrecht zou betalen als de laatste persoon die dit recht had gekocht. De deken en gezworenen verklaarden van hun kant dat zij hem dan *in gracien* zouden ontvangen⁴³.

In 1494 werd ook de zaak tussen Cornelis Hekele en de nering op vriendelijke wijze beslecht. Hij was verwonderd dat men hem verbood zijn fruit te verkopen. De onderliggende reden hiertoe was dat hij onvrije goederen wilde invoeren, namelijk appels die toebehoorden aan Ghelain de Bellemakere. Hekele betoogde dat hijzelf wél vrij was in de nering, maar op een of andere wijze bleek hij toch de regels te hebben geschonden, waarop opperdeken Jan vander Vennen en zijn raad van dekens hem op 16 december 1494 veroordeelden tot het betalen van de proceskosten. Hij werd echter niet verder vervolgd door zijn nering op de belofte voortaan rekening te houden met het reglement⁴⁴.

Wouter de Vroede kocht in 1484 een hoeveelheid krieken en bracht die binnen de stad waar hij ze verkocht aan personen die de vrijheid van de nering niet genoten. Voor dit feit eiste deken Jan vanden Bogaerde een boete van 20 pond parisis. De Vroede repliceerde dat eenieder vanouds fruit mocht binnenbrengen, dat was geteeld op zijn eigen grond of op zijn pachtgrond, en dit verkopen aan wie dan ook. Hij voegde eraan toe dat hij krieken had mogen

---

⁴³ SAG, OA, Reeks 156, nr. 1, f. 139, akte van 17 november 1460.

⁴⁴ SAG, OA, Reeks 156, nr. 1, s.f. (achteraan), akte van 16 december 1494.

FRUIT EN FRUITVERKOPERS IN GENT (1357-1542)

kopen op meer dan 3 mijl buiten de stad en die in de stad te verkopen zonder iets te misdoen. De deken repliceerde dat De Vroede fruit had gekocht – en dus niet zelf geteeld – en het dan verder verkocht binnen de stad, wat aan een onvrije niet was toegestaan. De schepenen beaamden dit en Wouter de Vroede mocht de boete betalen⁴⁵.

Een laatste voorbeeld betreft een betwisting over inhoudsmaten⁴⁶. Fruithandelaar Adriaen Ghyselins betoogde voor de opperdeken van de kleine neringen en diens collega's dat hij aan Jan Hans, een Gentse fruitverkoper, twaalf manden *audenaertssche mate* appels, namelijk *hooghinghen* van de nieuwe oogst had verkocht. Hij zou de appels leveren voor de deur van Hans' huis veertien dagen voor of na Sint-Martensmis 1511. De prijs bedroeg 6 schelling groot per mand, te betalen op de dag van levering. Zowel de koper als de verkoper verbeurden 2 pond groot als zij de afspraak niet nakwamen. Verder verkocht hij op dezelfde dag aan Hans nog een mand *hooghinghen* van de beste kwaliteit voor 4 schelling groot en nog een harington vol *poppinghen*, ook van de beste kwaliteit. Jan Hans deed toen aan Ghyselins een hoed cadeau. Toen hij de appels aanvoerde, werd ze evenwel afgewezen door Hans omdat de levering naar zijn mening niet correct was. De zaak kwam voor de schepenen van de keure. Hans' standpunt was dat ze waren afgesproken dat de manden van Oudenaardse maat zouden zijn, terwijl het in werkelijkheid gebeurde in manden van Sluis, waarvan er drie Sluise manden minder inhielden dan één Oudenaardse mand. Uiteindelijk wezen de opperdeken en zijn collega's op 24 mei 1512 de eis van Ghyselins af en veroordeelden hem tot betaling van de proceskosten. Adriaen Ghyselins strubbelde nog even tegen, maar zonder succes.

Zoals eerder gezegd, hadden de schepenen de Kleine Korenmarkt aangewezen als de officiële fruitmarkt in Gent. Gaandeweg zochten de fruitverkopers evenwel naar andere plekken om hun waar aan de man te brengen, zelfs op de Vismarkt, de huidige Groentemarkt. Op 28 juli 1444 beslechtten de schepenen van de keure een betwisting hierover. Joeris Buuc, de deken van de fruitverkopers en een aantal leden van de nering, die dagelijks hun kramen en stallen met vijgen en rozijnen opstelden voor het Vleeshuis, beweerden dat zij daarvoor van oudsher voor elk kraam 2 mijten⁴⁷ per dag hadden gegeven en weigerden elke hogere retributie te betalen. Pieter de Baertmakere, de pachter van de banken op de Vismarkt, wees dit standpunt af omdat die plek aan de stad toebehoorde. De fruitverkopers behoefden bijgevolg zijn toestemming, vooral gezien het onredelijke aantal de kramen en stallen die zij er opstelden. De schepenen sloten zich aan bij die stelling⁴⁸. Over het verschuldigde stand-

⁴⁵ SAG, OA, Reeks 156, nr. 1, f. 150, akte van 6 juli 1484.

⁴⁶ SAG, OA, Reeks 156, nr. 1, kohier 1511-1512, f. 5-6, akte van 24 mei 1512.

⁴⁷ Een denier groot was onderverdeeld in 24 mijten.

DANIEL LIEVOIS

geld repten zij met geen woord, wellicht omdat zij in die materie de vrije hand lieten aan de pachter van de verkoopsruimte.

Frans De Potter beweerde dat de loting in de eerste helft van de 15de eeuw in onbruik raakte, maar dat ze opnieuw werd ingevoerd omstreeks 1445⁴⁹. Wat daar ook van zij, in 1447 ontstond er onenigheid over het standrecht tussen de leden van de nering. Deken Jacop de Suttere kwam in aanvaring met Jan Zwandijn, Jan de Neve alias de Curte, Jan de Neve en Jan Ghiselins, zoon van Pieter, en nog enkele andere vrije leden van de nering der fruitverkopers. De deken streefde ernaar de marktordonnantie op rigoureuze wijze te handhaven om elk geschil hierover te vermijden; hij beweerde hierin te worden gesteund door de meerderheid van de fruitverkopers. Hij stond erop dat de loting behouden bleef en strikt verliep, zodat elke gelukkige zijn standplaats zonder probleem kon betrekken. De vermelde opposanten met hun medestanders lieten opmerken dat zij huizen en kelders in eigendom of in huur bezaten op de fruitmarkt. Zij eisten dat de gangbare praktijk werd voortgezet. Zij stelden hun kramen op voor hun huizen en kelders en eisten dat die plekken bij de loting werden weggelaten, omdat *elc meer voordele hadde voor tzine dan een vreemde*. Zij gingen zelfs zover te beweren dat de loting een nieuw gegeven was dat vroeger niet had bestaan⁵⁰. Hun huizen waren alle gelegen in de huizenrij aan de westkant van de Korenmarkt, waar later het Postgebouw zou verrijzen (zie verder). Zij eisten dat zij zelf over de standplaatsen voor hun huizen en kelders konden beschikken en wensten dat de praktijk van de loting in die zin werd aangepast. Een commissie *ad hoc* ging op plaatsbezoek en bracht verslag uit bij de schepenen. In hun vonnis van 19 juli 1447⁵¹ sloot de schepenbank zich aan bij het standpunt van de opposanten en stond aan de betrokken vrije fruitverkopers toe hun fruit te venten voor hun huizen en kelders. Zij dienden zich hierbij echter te beperken tot een maximum van vier manden, zoals blijktbaar de traditie was in de nering. Deze toegeving had evenwel een enigszins uitdovend karakter. Bij verkoop of verhuring van de huizen of kelders aan lieden die niet tot de nering behoorden, verviel dit recht. Het schepenvonnis liet de deur op een kier staan door te stellen dat *de selve huusen ende kelders verliesen souden de voorseyde plaetse also langhe als zij buten voorseyder neeringhe waeren*. Dit hield in dat de nieuwe eigenaar of huurder die zich bij de nering aansloot of die er al eerder toe behoorde, altijd het recht

---

⁴⁸ SAG, OA, Reeks 301, nr. 37, 1443-1444, f. 190v/2, akte van 28 juli 1444. Zie SAG, NVDH, N2, Fruit.

⁴⁹ DE POTTER, F., 1893, dl. 3, p. 122

⁵⁰ Mogelijk werd Frans De Potter door deze ontorechte bewering geïnspireerd toen hij stelde dat de loting in de eerste helft van de 15de eeuw in onbruik was geraakt.

⁵¹ SAG, OA, Reeks 301, nr. 39, 1446-1447, f. 192v/1, akte van 19 juli 1447. Zie UG, Hs. 2484, dl. 10, p. 93/5, en DE POTTER, F., 1893, dl. 3, p. 123.

FRUIT EN FRUITVERKOPERS IN GENT (1357-1542)

beheld zijn fruit te verkopen voor zijn gevel. De vroegere eigenaars of huurders verloren echter hun standrecht, tenzij zij het verwierven op grond van een gunstige loting. De schepenen bevestigden nogmaals de praktijk van de loting voor alle andere fruitverkopers die niet over een vaste stek beschikten. Die loting werd door de deken en zijn gezworenen georganiseerd op sacramentdag. De schepenen namen de gelegenheid te baat om te voorkomen dat de fruitkramen hinderlijk waren voor de meerseniërs - handelaars in luxegoederen en snuisterijen - die in die omgeving woonden en tevens om de mobiliteit op die plek te verzekeren. Daarom dienden de kramen 42 voet, iets minder dan 12 meter, van de rooilijn verwijderd te blijven om het vrij verkeer met wagens en paarden te verzekeren.

Toch bleef de verdeling van de ruimte op de Kleine Korenmarkt onder de fruithandelaars betwistingen oproepen. Vandaar dat de schepenen op 27 januari 1489 de regelgeving herhaalden dat *de goede lieden vander neeringhe vanden fruyteniers binnen Ghend van nu voortan staen zullen met haren fruyte op den cleenen Corenaert tusschen de greppen vanden chastelette ende der Meerseniërsteghe en dat alle manieren van lieden die fruyt bringhen ter stede waerts omme vercoopen dat ghewassen es up haer erve of up hueren pacht, staen zullen upden voorseyden cleenen Coorenaert achter ande voornoempde vrye fruyteniers commende tsent Joris cappellewaerts*⁵². In duidelijke termen: de vrije fruithandelaars stonden aan de westzijde van de Kleine Korenmarkt en de onvrijen aan de oostkant, tegen de Sint-Joriskapel aan.

De regel dat onvrije verkopers enkel fruit mochten verkopen dat geteeld was op hun eigen grond of op die welke zij in pacht hielden, werd zeer strikt opgevat. Een aanwijzing hiervoor vindt men in een schepenvonnis van 17 november 1464 over een geschil tussen de vrije en de onvrije fruithandelaars. Jan Stryncx en Jan Calliau, twee fruithandelaars uit Moregem, een deelgemeente van Wortegem-Petegem, brachten per schip een lading fruit naar Gent om het te verkopen zowel in kleine als in grote hoeveelheden. Zij stuitten echter op een weigering van deken Gheerolf Goetghebuer en zijn gezworenen, die hen beletten hun fruit te verkopen omdat zij niet tot hun nering behoorden. Zij gaven weliswaar toe dat buitenlieden het recht hadden fruit te verkopen dat zij hadden geteeld op hun eigen of op een gehuurd erf. Dit fruit kon dan worden verkocht *up den cleenen coorenaert achter ande voorseyde vrye fruyteniers commende tsent Jooris capelle waerts ende nieuwers el*. Stryncx en Calliau voerden aan dat zij bereid waren er een eed op te doen dat een deel van het fruit aan die voorwaarden beantwoordde, maar zij gaven toe dat zij een ander deel hadden opgekocht. Dit laatste detail gaf de doorslag. De uitspraak door

---

⁵² SAG, OA, Reeks 93, nr. 26, De zevenenveertig registers, Voorgeboden, register BB, 1482-1545, f. 11v, akte van 27 januari 1488.

DANIEL LIEVOIS

de schepenen was dan ook duidelijk: Jan Stryncx en Jan Calliau dienden uit Gent te vertrekken met al hun fruit⁵³.

Het fruitverkopershuis

Op de meest in het oog springende plek van de Kleine Korenmarkt bezaten de fruitverkopers iets meer dan een eeuw lang, vanaf omstreeks 1444 tot 1542, een eigen neringhuis. Zij hielden er hun vergaderingen, de jaarlijkse verkiezing van het bestuur en hun rechtszittingen. Zij bespraken er ook hun commerciële aangelegenheden, vierden er hun huwelijksfeesten, kwamen er bijeen bij de begrafenis van een medelid en beschikten er over een grote opslagruimte. Wellicht werden er ook verkoopsruimten verhuurd, maar daarvoor bestaat er geen bewijs omdat er geen rekeningen van de nering bewaard bleven. Het imposante Steen in kalksteen uit de streek van Doornik heette het *Coelsteen*⁵⁴.

Het oudst bekende document betreffende het *Coelsteen* dateert van 1307⁵⁵. Katerine vanden Spieghelle, dochter van wijlen *ser* Boidin, verkocht toen aan de armentafel van de Sint-Niklaasparochie een erfelijke rente van 4 1/2 pond op 9/16 van het erf waarop het *Coelsteen* stond. Hoe lang de Gentse erfachtige familie Vanden Spieghelle het Steen al in zijn bezit had, is niet bekend, maar het zou wel eens heel lang kunnen geweest zijn. De straat die vanaf de zuidelijke Korenmarkt naar de Leie toe liep, de verre voorloper van de huidige Pakhuisstraat, stond gedurende meerdere eeuwen bekend als het *Spiegelstraetkin* of de *Spiegelsteghe*. Bovendien stond het Spiegelhuis aan de Graslei naast de zuidwestelijke hoek van dit Spiegelstraatje⁵⁶.

De armentafel was maar wat geïnteresseerd in het bezit van gronden en renten in de onmiddellijke omgeving van de kerk. Zo verwierf *her* Wouter van Wachtbeke, kapelaan in de Sint-Niklaaskerk en ontvanger van de armentafel, in 1317 van Pieter, zoon van wijlen *ser* Pieter en van *ver* Mergriete, en ten behoeve van de armentafel, het volledige erf van voor aan de straat tot achter aan de straat waarop zijn woonhuis stond naast het *Coelsteen*⁵⁷. Bedoeld

---

⁵³ SAG, OA, Reeks 301, nr. 48, 1464-1465, f. 32, 17 november 1464. Zie UG, Hs. 2484, dl. 2, f. 49.

⁵⁴ Als naar gewoonte werd de oudst bekende naamgeving *Coelsteen* verkozen boven de moderne grafie *Koolsteen*.

⁵⁵ RG, Fonds Sint-Niklaaskerk in Gent, SN 118, Cartularium van de armentafel, 1471, aangevuld tot 1591, f. 36v, akte van vrijdag na hemelvaartdag 1307.

⁵⁶ UG, Hs. nr. 2484, Ferdinand vanden Bemden, Rues et fonds bâtis, dl. 10, p. 211.

⁵⁷ RG, Fonds Sint-Niklaaskerk in Gent, SN 118, f. 22v-23, akte van vrijdag na de ommegang in Doornik 1317.

FRUIT EN FRUITVERKOPERS IN GENT (1357-1542)

waren de Meerseniersstraat, de huidige Pakhuisstraat, en de Jan van Stopenberghestraat. In de akte werd er niet gepreciseerd hoeveel landcijs de verkoper voortaan betaalde voor het feit dat zijn huis op dit erf stond.

Een ander document over het Coelsteen dateert van 1323⁵⁸. Jan vander Bruggen verklaarde toen dat Jan vanden Brouke, zoon van Matheus, na zijn overlijden het levenslange gebruik kreeg van zijn aandeel in het Coelsteen met de aanpalende *love* en het erf waarop zij stonden aan de Korenmarkt; hiervan werd enkel uitgesloten het huis achteraan dat grensde aan dat van Philips de Groeninghen. Uit latere bescheiden blijkt dat de *love* een gebouw was te westen van het eigenlijke Coelsteen, waarvan de noklijn parallel verliep aan de straat naar de Leie toe. Mocht de begunstigde overlijden voor zijn broer Jacob, dan kreeg deze op zijn beurt het levenslange vruchtgebruik. Na hun beider overlijden kwam het pand dan definitief toe aan de armentafel van de Sint-Niklaasparochie. In 1347 ontstond er daarover een betwisting, waarvan men kan vermoeden dat ze werd uitgelokt door Jacob vanden Brouke of door zijn erfgenamen. Toch bevestigden de schepenen de hoger vermelde schenking. Dit gebeurde op het verzoek van meester Jan vanden Brouke en van de meesters van de armentafel. De schepenen steunden zich op een chirograaf die zij gingen halen bij de erfgenamen van wijlen *her* Gojsin Steppe en die zij op de heerlijkheid van Sint-Baafs gingen vergelijken met een andere chirograaf die werd bewaard door Jacop Borluut, die zich zelf niet kon verplaatsen. Die twee personen waren schepenen toen de oorspronkelijke schenkingsakte werd verleden. De beide documenten bleken inderdaad te zijn uitgesneden uit éénzelfde blad perkament met een aantal identieke afschriften van de akte. De schepenen van de keure lieten de tekst ervan registreren in hun schepenboek op 27 april 1347⁵⁹. Na verder onderzoek volgde de bevestiging van de schenking op 24 maart 1348⁶⁰.

Jan vander Bruggen was niet de enige eigenaar van het erf en de gebouwen. In 1378 schonk Mergriete van Baerzele, de weduwe van Symoen de Vandere, 40 schelling parisis erfelijke rente aan dezelfde armentafel. Zij hypothekeerde dit bedrag op een kwart min een half achtste deel van een ander kwart van het Coelsteen op het erf van dezelfde armentafel. Die schenking hield verband met een vroegere fundatie van drie missen per week voor het altaar van Sint-Servaas in de Sint-Janskerk (de huidige Sint-Baafskathedraal). Voor die diensten ter nagedachtenis van Symoen de Vandere, die overigens in het Coelsteen overleed, was er eveneens een kwart min een half achtste deel van een ander

---

⁵⁸ RG, Fonds Sint-Niklaaskerk in Gent, SN 118, f. 22, akte van maandag na het feest van de apostelen Pieter en Paulus 1323.

⁵⁹ RG, Fonds Sint-Niklaaskerk in Gent, SN 118, f. 32-33, akte van 27 april 1347.

⁶⁰ RG, Fonds Sint-Niklaaskerk in Gent, SN 118, f. 24, akte van 24 maart 1348.

DANIEL LIEVOIS

kwart van het Steen overgedragen aan de beheerders van het gilde van Onze-Lieve-Vrouw in de Sint-Janskerk, die hun aandeel hadden verkocht aan de armentafel van Sint-Niklaas voor een erfelijke rente van 15 pond parisis per jaar⁶¹.

Tijdens hetzelfde tijdsgewricht verwierf de armentafel het volledige bezit van het Coelsteen, dat evenwel sterke sporen van verval vertoonde, hetzij wegens gebrek aan onderhoud, of ingevolge een brand of hoe dan ook. Die situatie verminderde ongetwijfeld de huurwaarde van het pand en de restauratie ervan vereiste een belangrijke investering waartoe de armenmeesters niet bereid werden gevonden. Zij besloten dan ook het Coelsteen van de hand te doen. In 1410 kochten Fransoys van der Wostine en zijn echtgenote Jehanne Schivincks het *huus den Coelsteen metter loeve daer neffens ... voer sente Niclaeus keerke*⁶². Het buurhuis naast die *loeve* was in het bezit van de weduwe van *ser* Jacop huter Wolghen. De armentafel hield de middelste kelder onder het Coelsteen in eigen bezit. De kopers dienden die kelder bovenaan in orde te houden *van rebben, planken ende dake*. Er was dus geen stenen gewelf, maar een houten zoldering. De betalingsmodaliteiten waren behoorlijk ingewikkeld. Voor de aankoop voorzag het echtpaar een eeuwige rente van 53 pond 13 schelling 6 denier parisis, waarvan de helft verviel op half augustus en de andere helft op half maart, en te verdelen over diverse rechthebbers. Bovendien bleef er 29 pond 13 schelling parisis bezet op de vermelde twee gebouwen. Hiervan kwam 26 schelling parisis ten goede aan de erfgenamen van Gheeram Borluut, 52 schelling parisis aan de armentafel van de Sint-Niklaasparochie en 26 schelling parisis aan de pastoors van de Sint-Michielskerk, alles als landcijs vervallend op half maart. De resterende rente werd overgedragen aan de armentafel van de Sint-Niklaasparochie, maar dan als *sourente*, dit is als een eeuwige en erfelijke rente die enkel gehypothekeerd was op de gebouwen en niet op het erf. Verder bepandde het echtpaar 12 pond parisis per jaar op hun huis, Vrij huis, Vrij erf, op de Korenmarkt, gelegen tussen het Miersteen en het huis van Jan Stuerbout⁶³, met de voorwaarde dat zij

---

⁶¹ RG, Fonds Sint-Niklaaskerk in Gent, SN 118, f. 37v-38, akte van 20 februari 1378.

⁶² SAG, OA, Reeks 301, nr. 21, 1410-1411, f. 41/1; RG, Fonds Sint-Niklaaskerk in Gent, S168, Cartularium van de armentafel, wellicht 14de eeuw, f. 36v-37v, akte van 10 februari 1410; RG, Fonds Sint-Niklaaskerk in Gent, SN 118, f. 29-30v, akte van 10 februari 1410. Zie UG, Hs. 2484, dl. 10, p. 93/1, DIERICX, L.C., 1815, dl. 1, p. 124 en DE POTTER, F., 1893, dl. 3, p. 116.

⁶³ Een eerste voorlopig onderzoek naar het (Pieter) Miersteen wijst in de richting van Steen S102, zie: LALEMAN, M.C. & RAVESCHOT, P., Inleiding tot de studie van de woonhuizen in Gent. Periode 1100-1300. De kelders, Brussel, 1991, p.98 en passim. Aan de noordzijde ervan bevond zich de Miersteeg. Zie onder meer SAG, OA, Reeks 301, nr. 19, 1406-1407, f. 46 (UG, Hs. 2484, dl. 10, p. 142/1) en SAG, OA, Reeks 301, nr. 20, 1409-1410, f. 41 (UG, Hs. 2484, dl. 10, p. 142/3).

FRUIT EN FRUITVERKOPERS IN GENT (1357-1542)

binnen de zeven jaren dit bedrag mochten bezetten op een huis elders in Gent, maar waar de armentafel van de Sint-Michielsparochie landheer was. Deden zij dit niet, dan dienden zij die armentafel tot landheer te maken door overdracht van het desbetreffende erf op de Korenmarkt. Ten slotte bleef er nog 12 pond parisis te worden beband; dit zou ook gebeuren binnen de zeven jaren met minstens 1 pond landcijs tegelijk te bezetten binnen de stadsvesten. Desgewenst mochten zij die rente ook aflossen met 22 penningen voor elke penning erfelijke rente. Het echtpaar beloofde ten slotte de beide gebouwen, het Steen en de *loeve*, onder dak te brengen binnen de volgende drie jaar en het interieur te stofferen en uit te rusten binnen de twee daarop volgende jaren. Door die restauratie verkregen de gebouwen een meerwaarde die de borgstelling des te steviger maakte. Als supplementaire borg voor het vervullen van al deze voorwaarden wezen Fransoys van der Wostinen en Jehanne Schivinks een partij vrij erf aan, gelegen achter Jan van Duermen tussen de Bagattenstraat en de Savaanstraat, die voordien aan Jan van Duermen had toebehoord, en verder al hun overige bezit. Als landheren van het Coelsteen en van de aanpalende woningen traden op *der* priester Gheeraert de Monteneere, als vertegenwoordiger van de armentafel van Sint-Niklaas, *der* priester Jacop Leyscoef, voor de armentafel van Sint-Michiels, en Joes Vijd en Jan Sersymoens, zoon van Pieter, in naam van hun echtgenoten, de eerder vermelde erfgenamen van Gheeram Borluut.

Maar er is meer: France, alias Fransoys vander Wostinen was ook een *fruytenier*, een fruitverkoper dus. Dit blijkt uit een kwijtschrift over de aankoop van het erf van Jan van Duermen. De transactie was gebeurd voor de schepenbank van de Sint-Pietersheerlijkheid en geregistreerd door de schepenen van de Keure op 26 juli 1402⁶⁴. De laatste afbetaling gebeurde op 7 mei 1403. Fransoys van der Wostinen moet wel een succesvolle fruitverkoper zijn geweest die minstens een Steen met aanpalende gebouwen en nog een ander handelspand bezat aan de Kleine Korenmarkt en bovendien een grote boomgaard op het Sint-Pietersdomein. Jammer voor hem overleed hij vooraleer alle hierboven vermelde voorwaarden waren vervuld en bijgevolg draaiden zijn weduwe en de andere erfgenamen ervoor op⁶⁵. Op 10 november 1418 verschenen voor de schepenen weduwe Jehanne sCuenincx (staat voor Schivinks) met hun dochter Marie, gehuwd met Pieter Diederix, hun tweede dochter Kateline, met haar echtgenoot Jan van Thorout, en Jan Stoop, hun schoonzoon en weduwnaar van Lysbette van der Wostinen, als voogd van hun kinderen Callekin en Hannekin. Zij droegen aan de armentafel van de Sint-

---

⁶⁴ SAG, OA, Reeks 301, nr. 16, 1401-1402, f. 79/3, akte van 26 juli 1402, met kwitantie op 7 mei 1403.

⁶⁵ RG, Fonds Sint-Niklaaskerk in Gent, S168, f. 68, akte van 10 november 1418; RG, Fonds Sint-Niklaaskerk in Gent, SN 118, f. 30v-31, akte van 10 november 1418.

DANIEL LIEVOIS

Niklaasparochie hun huis en erf over aan de Korenmarkt, gelegen tussen het Miersteen en het huis van Jan Stuerbaut, alsmede het vrije erf gelegen achter Jan van Duerme tussen de Bagattenstraat en de Savaanstraat, die ook als een kriekerij of boomgaard werd aangeduid. Na de gebruikelijke onterving ontvingen zij het gebruik van hun eigendommen terug mits betaling van een erfelijke rente. Voor elk van de beide pand bedroeg deze 20 schelling groot per jaar, voor de helft te betalen op half maart en voor de andere helft op half-oogst.

In 1426 verkocht Jan van Thorout aan Kateline Pantins, de echtgenote van Olivier Poucstrate senior, en aan haar zoon Jan Poucstrate één derde van drie huizen naast elkaar aan de Korenmarkt, waarvan één het *Coolsteen* heette en dat gelegen was tegenover het Sint-Niklaaskerkhof⁶⁶. Uit latere documenten blijkt dat met de andere twee huizen de *loeve* was bedoeld naast het Coelsteen aan de huidige Pakhuisstraat. Jan van Thorout verhuurde kort daarop aan Lodewick de Bisscop een ander derde van het huis *den Coelsteen* aan de Korenmarkt⁶⁷.

Vanaf omstreeks 1444 liet de nering van de fruitverkopers zijn oog vallen op dit voor hen zo interessant gesitueerde pand aan de Fruitmarkt. In dat jaar deed Jan Stoep zijn aandeel - namelijk 1/6 en 3/24 of 7/24 - van de hand aan Jooris Buuc, deken van de fruitverkopers, en ten behoeve van die nering, van het huis *den Coelsteen* met de twee witte Stenen ernaast aan Sint-Niklaaskerkhof aan het uiteinde van de Korenmarkt⁶⁸. De twee witte Stenen waren blijkbaar in de plaats gekomen van de *loeve* uit de oudere documenten. Mogelijk was dit gebeurd tijdens de restauratie door Fransoys vander Wostinen. De foto's van het begin van de 20ste eeuw tonen twee dwarshuizen met elk een trapgevel (afb. 5).

Omdat de eigendomstructuur van het Coelsteen zo bijzonder complex was, kon de nering het slechts stap voor stap verwerven⁶⁹. In 1458 verkocht Willem van Landeghem, in zijn naam en als voogd van zijn echtgenote Jhenne Boudins, over haar kinderen bij haar eerste echtgenoot Dieric Lambrecht, aan Gillys de Valkeneere alias De Dromere, deken, en aan Pieter Ghys, Lowijc de Neve, Cornelis Stocman en Jan de Sceppere, gezworenen van de nering, 1/8 en 1/48, dus nog eens 7/48, van de drie huizen aan de Korenmarkt, namelijk

---

⁶⁶ SAG, OA, Reeks 301, nr. 29, 1426-1427, f. 135, akte van 10 juli 1426. Zie UG, Hs. 2484, dl. 10, p. 93/2.

⁶⁷ SAG, OA, Reeks 301, nr. 29, 1427-1428, f. 92/5, akte van 12 april 1428. Zie UG, Hs. 2484, dl. 10, p. 93/3.

⁶⁸ SAG, OA, Reeks 301, nr. 37, 1443-1444, f. 126v/11, akte van 4 april 1444. Zie UG, Hs. 2484, dl. 10, p. 93/4.

⁶⁹ Over de Gentse ambachtshuizen, zie: DAMBRUYNE, J., 2002, p. 90 e.v.

FRUIT EN FRUITVERKOPERS IN GENT (1357-1542)

het *Coolsteen* en de twee huizen daarnaast *ter Spieghelsteghe waert*. Van de koopsom werd er een deel ingehouden als vergoeding voor het inschrijvingsrecht van Willem van Landeghem in de nering⁷⁰. Het aanzienlijke gebouwencomplex werd gebruikt als vergader-, feest- en stockeerruimte. Toch werd het ten dele verhuurd, bijvoorbeeld aan barbier Gillis van den Perre die in 1470 zijn huurcontract vernieuwde voor een huis aan de Korenmarkt; de nering beloofde een deur te laten aanbrengen die uitgaf op de open ruimte achter het huis van Jan de Neve aan de Meerseniersstraat⁷¹.

Mogelijk had de nering haar financiële vermogen overschat, want in 1486 deed ze aan fruitverkoper Jan van den Bogaerde een van de beide huizen aan de Meerseniersstraat van de hand, waar hij trouwens al woonde. Als burens werden toen opgegeven Willem Lambrecht en Zegher Ghys, beide ook fruitverkopers⁷². In 1475-1476 werd het *houchuus ghenaeamt den Coolsteen up den Coorenaert* nog in een adem vermeld met de twee aanpalende huizen⁷³, waarvan het eigenlijke Coelsteen *up twesthende van sente Niclays kerke, thouchuus vanden Coorenaerde* belast was met een rente van 26 schelling parisis⁷⁴. Vanaf omstreeks 1486 beperkte het bezit van de nering zich evenwel tot het hoekpand alleen⁷⁵.

Vanaf dan wordt de geschreven documentatie over het huis van de fruitverkopers vrij karig. Men zal zich herinneren dat de armentafel in 1410 de middelste kelder onder het Coelsteen in eigen bezit had gehouden. In 1511 verkocht ze die aan kruidenier Pieter Duerync, zoon van Gillis; de toegang ervan werd gesitueerd *ter straete jeghen over sente Niclaus kerckhof*. Licht en lucht kreeg de ruimte achteraan vanaf de open ruimte achter het huis van fruitverkoper Jan

---

⁷⁰ SAG, OA, Reeks 301, nr. 44, 1457-1458, f. 120/8, akte van 20 januari 1458. Zie UG, Hs. 2484, dl. 10, p. 94/1.

⁷¹ SAG, OA, Reeks 301, nr. 50, 1469-1470, f. 136v, akte van 28 juli 1470. Zie UG, Hs. 2484, dl. 10, p. 94/2.

⁷² SAG, OA, Reeks 301, nr. 58, 1485-1486, f. 136, akte van 27 april 1486. Zie UG, Hs. 2484, dl. 10, p. 96/1.

⁷³ SAG, OA, Reeks 330, Boedelbeschrijvingen Gedele, nr. 33, 1475-1476, f. 18-19v, akte van 12 oktober 1475. Zie UG, Hs. 2484, dl. 10, p. 94/5.

⁷⁴ SAG, OA, Reeks 330, Boedelbeschrijvingen Gedele, nr. 32, 1472-1473, f. 16, akte van 5 december 1472. Zie ook UG, Hs. 2484, dl. 10, p. 94/3.

⁷⁵ Zie onder meer: SAG, OA, Reeks 301, nr. 59, 1487-1488/2, f. 105v, akte van 16 mei 1488 (VdB 10, p. 92/4); *ibidem*, nr. 64, 1496-1497, f. 71, akte van 1 februari 1497 (UG, Hs. 2484, dl. 10, p. 92/5); *ibidem*, nr. 71, 1510-1511, f. 22, akte van 23 oktober 1510 (UG, Hs. 2484, dl. 10, p. 92/6).

DANIEL LIEVOIS

Ghys⁷⁶. Ook de nering van de fruitverkopers kwam eens te meer in geldnood. Op 24 september 1520 nam ze bij gezworene Joris Alaert een lening op, die werd gehypothekeerd op het Coelsteen⁷⁷.

De nering kreeg de genadeslag in de periode van de Gentse Opstand tegen keizer Karel V. Op 3 maart 1541 hadden de verkopers nog wel een meevaller gekend toen een aloud privilege van de Gentse scherprechter werd opgeheven. Hij mocht voordien gratis zijn keuze maken van eieren, appels, peren, ander fruit, maar ook van glaswerk en andere goederen die op de Korenmarkt te koop werden aangeboden⁷⁸. Voortaan moest de Gentse beul nu betalen zoals iedereen. Maar dan kwam het harde vonnis van keizer Karel V dat de meeste corporatiehuizen openbaar werden verkocht, onder meer als vergoeding aan de proost en de kanunniken van Sint-Baafs in ruil van het verlies van de Sint-Baafsabdij voor de oprichting van het nieuwe Spaans kasteel⁷⁹. Ydrop van Waerhem, keizerlijk raadsheer en procureur-generaal in Vlaanderen, presenteerde aan de schepenen van de Keure zijn te Leuven gegeven volmachtbrief van 4 oktober 1542. Hij eiste dat de schepenen de verkopingen garandeerden. Dit gebeurde onder meer voor wat betreft *la maison du mestier des frutiers* met de twee kelders daaronder, dat op 11 december 1542 voor 53 pond 6 schelling groot aan Cornelis Neyt was verkocht, samen met *lestampe de verjus*, alias *de verjus stampe metten houten huuseken daer toe dienende* die aan dezelfde nering had toebehoord. Ten slotte werd er nog *une aultre maisonette estant scituée en une ruelle derriere saint Nicolas nommé int Nieustexken* verkocht voor 8 pond 8 schelling groot; in het Nederlands werd dit een *scoelappershuuseken* genoemd. De identificatie van dit laatste huisje is vooralsnog problematisch. De plek waar de *verjus stampe* of verjuispers stond, kan daarentegen wél worden aangewezen dank zij een erscheidersakte van 1691 (zie verder) en wel op de zuidoostelijke hoek van de Meersenijsstraat. Het woord verjuis werd afgeleid van het Frans *vert jus*, groen sap. Het werd geperst van

---

⁷⁶ SAG, OA, Reeks 301, nr. 72, 1511-1512, f. 29v, akte van 4 augustus 1511 (UG, Hs. 2484, dl. 10, p. 94/4); RG, Fonds Sint-Niklaaskerk Gent, Armentafel SN 120, Register met de oorkonden die niet in het cartularium van 1471 werden opgenomen, 1561, bijgewerkt tot 1622, f. 107-109.

⁷⁷ SAG, OA, Reeks 301, nr. 76, 1520-1521, f. 19v, akte van 24 september 1520. Zie UG, Hs. 2484, dl. 10, p. 94/6.

⁷⁸ SAG, OA, Reeks 93, De zevenenveertig registers, nr. 26, Register van voorboden BB, f. 293v, akte van 3 maart 1541. Zie DE POTTER, F., 1893, dl. 3, p. 125.

⁷⁹ SAG, OA, Reeks 175, Nering van de fruitverkopers, nr. 5, akte van 11 december 1542. SAG, OA, Reeks 301, nr. 96, 1542-1543, f. 192, akte van 11 december 1542. Zie UG, Hs. 2484, dl. 10, p. 94/7.

FRUIT EN FRUITVERKOPERS IN GENT (1357-1542)

onrijpe druiven of groene appels en diende als een soort azijn bij de bereiding van sausen⁸⁰.

De verdere historiek van het Coelsteen wordt hier buiten beschouwing gelaten. Het veranderde vaak van naam. In 1728 werd het vermeld als het *Fruytieniershuijs, alias den Colsteen, nu het Lappers fort*. Omstreeks 1770 maakte Francies de Vos er twee woningen van. In 1790 kwam het in handen van Petrus van Goethem-Leunens⁸¹. Intussen kreeg het huis nog de naam mee van *den Coolstock, ende alsnu het Lappersfort*. In 1780 was het herberg De Hertog van Beieren, die omstreeks dezelfde tijd werd omgedoopt tot *den hertogh Charles de Loraine*. Op de duur wist men niet goed meer hoe het te noemen, want in de *Gazette van Ghendt* van 14 augustus 1769 werd het aangekondigd als een huis op de hoek van de Korenmarkt, *van ouds den Koolstock ofte Lappers fort, ende alwaer alsnu voor teeken uytsteekt den Hertogh Charles de Lorraine, wesende een oud caffè-huys ... ende den kelder daer onder, synde eene herberghe, alwaer voor teeken uytsteekt het Lappers fort*⁸². Uiteindelijk kreeg het in de Franse tijd de kadastrale aanduiding: *Section C, ilot 22 n° 7*. In het Belgische kadaster werd dat Sectie C, blad 1, nr. 83. Het viel onder de slopershamer in 1906. Na een opgravingcampagne van de Dienst Stadsarcheologie op de Korenmarkt in 2006 werd het Coelsteen in de Steneninventaris geregistreerd als S208⁸³.

---

⁸⁰ Johan Dambruyne behandelde de openbare verkoop van het bezit van de fruitverkopers in: DAMBRUYNE, J., 2002. De kapitaalwaarde van het ambachtshuis bedroeg in 1540 28845 groot Vlaams. Hiermee namen de fruitverkopers de zeventiende plaats in. Het kruideniershuis had de hoogste waarde met 94992 groot Vlaams, het huis van de riemenmakers sloot de rij af met 5053 groot Vlaams (DAMBRUYNE, J., 2002, p. 96 en tabellen 13 en 15). De fruitverkopers bezaten toen een kapitaal van 11520 groot Vlaams aan renten, waarmee zij de 33ste plaats innamen (DAMBRUYNE, J., 2002, p. 96 en tabellen 14 en 15). Hun bezit aan huisraad was slechts 161 groot Vlaams waard of acht daglonen van een geschoolde arbeider (DAMBRUYNE, J., 2002, p. 110). Zij bezaten bovendien voor 6010 groot Vlaams aan ambachtszilver, waarmee zij de tiende plaats innamen (DAMBRUYNE, J., 2002, p. 120-121). De vergelijkende studie door deze auteur wees uit dat de fruitverkopers behoorden tot de ambachten van een middelmatige vermogenscategorie (DAMBRUYNE, J., 2002, p. 126 en tabel 21). Voor de situering van het ambachtshuis zie ook: DAMBRUYNE, J., 2002, p. 756-757, bijlage 2 en kaart 4.

⁸¹ RG, Fonds Sint-Niklaaskerk Gent, SN 60, Ontvangboek van landcijzen en sourenten en andere niet losbare renten in Gent, 1728-1796, Abeelstraat-Leie, nr. 94.

⁸² DE POTTER, F., 1893, dl. 3, p. 117-118.

⁸³ Mededelingen van de Dienst Stadsarcheologie van de Stad Gent. Met dank aan Marie Christine Laleman, Peter Steurbaut en Geert Vermeiren.

Behalve twee foto's van kort voor de afbraak⁸⁴ (afb. 5 en 6), bleef er één enkele oudere voorstelling bewaard van een deel van de voorgevel van het Steen. Het betreft een geaquarelleerde tekening als bewijsmateriaal bij een deskundig verslag van 5 juli 1691 door de beëdigde erfscheiders van de stad, Pieter Reynax en Andries Smacke⁸⁵ (afb. 3). Zij begaven zich naar het huis De Koolstock op de hoek van de Korenmarkt, eigendom van *m'her* Frans Colijns de Rocefonteijne. Zij stelden vast dat er voor de gevel op de hoek van het huis stond *een hauw verrodt houten huisje met vier hoekstijlen inde haerde*, een oud bouwvallig houten huisje met vier hoekstijlen in de grond, 8 1/2 voet hoog, 5 voet 3 duim breed en 4 voet 1 duim diep. Zij oordeelden dat het beter werd afgebroken omdat het een hinderlijke uitsprong op de Korenmarkt vormde en nergens toe diende dan als *eenen wacht ofte moorthoek bij nachte*. Bovendien was het een groot *insiraedt* op een zo belangrijke plek als de Korenmarkt. Zij nodigden de eigenaar uit zijn eigendomsrecht op de desbetreffende grond te bewijzen. Het hokje ging inderdaad tegen de grond, mogelijk pas in 1699. Op 8 januari 1700 gaf het schepencollege aan de ontvanger van de werken van de stad de opdracht te doen *volcalsijden eene ronde* op de Korenmarkt op enige afstand van het huis De Coolstock of het Lappersfort. Die zone was opengelaten toen men twee of drie weken voordien aan die kant de markt opnieuw had geplaveid en *afgheteeckent met linien van witte steenen*, die wellicht dienden om de eigenlijke marktzone af te scheiden van de voetgangerszone. Als reden van de lacune werd opgegeven dat er werd verteld dat op die plek een verjuipers stond die had toebehoord aan de nering van de fruitverkopers, eigenaars van het betreffende huis⁸⁶. In feite behoorde de grond van het betwiste huisje wel degelijk toe aan de eigenaar in 1691, omdat de verjuipers in 1542 samen met het neringhuis was verkocht na de confiscatie ten nadele van de fruitverkopers⁸⁷.

Op de tekening van 1691 staat de voordeur van de kelderherberg Het Lappersfort open (afb. 3). Die toegang bevond zich in de noordelijke gevel van het Coelsteen en bijgevolg stond het – en dus ook de verjuipers van 1542 – tegen die gevel aangebouwd⁸⁸. De tekening geeft dus een kijk op een deel

⁸⁴ SAG, Stedelijke Commissie voor Monumenten en Stadsgezichten, foto's nr. 2991 en 6452.

⁸⁵ SAG, OA, Reeks 536, Erfscheidersakten, bundel 5, jaar 1691.

⁸⁶ SAG, OA, Reeks 107, Resolutieboeken van de schepenen van de keure, nr. 11, 1699-1700, f. 45. Zie ook SAG, Nota's Van Werveke, nr. 754, Fruit.

⁸⁷ De vermelde ronde laat vermoeden dat de verjuipers er tot dan toe had gestaan en dat ze nog in gebruik bleef na de confiscatie van 1542. De koper van het Coelsteen had er alle belang bij dat die lucratieve dienstverlening bewaard bleef ten behoeve van de fruitverkopers en burgers die er hun onrijp fruit lieten persen.

⁸⁸ Zie ook DE POTTER, F., 1893, dl. 3, p. 119. De afbeelding werd opgenomen in: CHARLES, L., e.a., Erf, huis en mens. Huizenonderzoek in Gent, Gent, 2001, kleurafbeelding VII.

FRUIT EN FRUITVERKOPERS IN GENT (1357-1542)

van de blauwstenen voorgevel van het Coelsteen, zoals die er in 1691 uitzag. Omdat de afbeelding op schaal werd gemaakt, laat ze toe een aantal afmetingen van het Steen te bepalen. De hiervoor vermelde foto's werden wellicht gemaakt in het vooruitzicht van de afbraak in 1906 (afb. 5 en 6). Het Coelsteen droeg toen de naam: *Hotel de la Nouvelle Poste* en de kelderherberg heette nog altijd *Het Lappersfort*, met als opschrift: *In het Lappersfort is er geen drank tekort*.

De afbraak was het gevolg van de bouw van de nieuwe Sint-Michielsbrug met de bijbehorende hellingen aan de beide kanten van de Leie. De gemeenteraad van Gent onder het voorzitterschap van Emile Braun nam hiertoe de beslissing op 21 september 1896. Na goedkeuring door de minister voegde men dit besluit toe aan het desbetreffende Koninklijk Besluit van 16 september 1896⁸⁹. Het onteigeningsplan van 30 oktober 1902⁹⁰ (afb. 7) toont dat de noordelijke rooilijn van de Meerseniersstraat/Sterrenstraat nagenoeg overeenstemt met de noordelijke borstwering van de Sint-Michielsstelling aan de Korenmarkt. Omdat het plan voorzag in een verbreding van de Sterrenstraat, de huidige Pakhuisstraat van zowat 7.5 tot 12 meter⁹¹, verdwenen ook de huizen aan de andere zijde van de Sterrenstraat onder de sloophamer. De modaliteiten van de afbraak van het Coelsteen werden vastgelegd in een lastenko hier van 3 januari 1906⁹². De aannemers konden vanaf 1 maart 1906 aan de slag voor de afbraak van de huizen Kleine Korenmarkt 27 (het Coelsteen) en Korenmarkt 23 en 25 (de beide aanpalende woningen naar de Sint-Michielsbrug toe). De gebouwen werden afgebroken tot een 0,5 meter onder de begane grond. De gewelven en vloeren van de kelders en putten werden uitgebroken en dan gevuld met goede grond of fijn afval, vrij van steenbrokken. Een bijzondere voorwaarde was dat de hardstenen deuromlijsting met smeedijzeren waaier ten gunste van de Stad Gent werden gerecupereerd. Tegelijk moesten ook alle andere buurhuizen van het Coelsteen tot tegen de Leie eraan geloven, onder meer ook de beide aanpalende trapgevels.

Waar woonden de fruitverkopers?

Dank zij de handgeschreven notities van Ferdinand Vanden Bemden (*Rues et fonds batis*) is het mogelijk heel wat locaties te bepalen waar fruitverkopers woonden. Hun woningen waren vooral gelegen in de twee bouwblokken aan beide zijden van de straat naar de Sint-Michielsbrug toe, die nagenoeg volledig verdwenen bij de aanleg van de Sint-Michielsstelling en de bouw van de

---

⁸⁹ SAG, MA, Reeks G, Stukken over openbare werken, bundel 189.

⁹⁰ SAG, MA, Reeks G, Stukken over openbare werken, bundel 276.

⁹¹ SAG, MA, Reeks G, Stukken over openbare werken, bundel 191.

⁹² SAG, MA, Reeks G, Stukken over openbare werken, bundel 275.

DANIEL LIEVOIS

Sint-Michielsbrug en van het Postgebouw in het begin van de 20ste eeuw. Daarom was het niet zinvol in het raam van deze bijdrage de woningen van de betreffende fruitverkopers te linken aan op heden nog bestaande huizen. Een approximatieve situering van de woonplaats van de fruitverkopers, uiteraard gebaseerd op een nauwlettende interpretatie van de documenten, is in dit geval toereikend.

Om de woonplaats van de fruitverkopers te situeren werd de omgeving van de Kleine Korenmarkt in vier zones opgedeeld. Dit moet helpen aantonen dat die omgeving inderdaad dé concentratie bij uitstek bood van de fruitverkoop in Gent. Zone A was gelegen tussen de Jan van Stopenberghestraat⁹³ en het neringhuis van de fruitverkopers op de hoek van de Meerseniersstraat⁹⁴. Zone B vormde de zuidkant van de Meerseniersstraat en van zijn verlengde in de Sterrenstraat⁹⁵ tussen het neringhuis en de Leie. Zone C liep van de noordelijke hoek van de Sterrenstraat/Korenmarkt en de Hazewindsteeg. In zone D werden de eerder gespreide woningen van fruitverkopers gerangschikt aan de oostelijke kant van de Korenmarkt, tegen de omheiningmuur van het kerkhof van de Sint-Niklaaskerk en aan de Cataloniëstraat. Het onderzoek van de Nota's Vanden Bemden wees uit dat er geen fruitverkopers waren gehuisvest op het meer noordelijk gelegen gedeelte van de Korenmarkt, noch over de hele lengte van de Veldstraat en evenmin aan oever van de Leie.

De lijst van de bij naam bekende fruitverkopers volgt als bijlage 1. Hieruit blijkt dat thans voor de bestudeerde periode in totaal 80 fruitverkopers bekend zijn. Van 44 onder hen is er geen woonplaats achterhaald. Dit lijkt vrij veel, maar niet alle onroerende transacties werden in de schepenregisters opgeno-

---

⁹³ Andere namen waren: sher thomaes of Stopenberch steghe (UG, Hs. 2484, deel 10, p. 127/1 – SAG, OA, Reeks 301, nr. 28, 1425-1426, f. 61v, s.d.); meester Thomas steghe ofte Stoppenbeerch straetken (UG, Hs. 2484, deel 10, p. 79/6 - RG, Fonds Rijke Klaren, landboek 16de eeuw); Stoeppenbergh straetken (UG, Hs. 2484, deel 10, p. 85/5 – SAG, OA, Reeks 301, nr. 58, 1484-1485, f. 110v, akte van 8 maart 1485); borrestraetkin (UG, Hs. 2484, deel 10, p. 90/4 – SAG, OA, Reeks 301, nr. 51, 1470-1471, f. 103, akte van 20 april 1471); tstraetken streckende voor Oste sGruters huus (UG, Hs. 2484, deel 10, p. 87/1 – SAG, OA, Reeks 301, nr. 38, 1445-1446, f. 175v, akte van 13 juli 1446).

⁹⁴ Andere namen voor de straat tussen de Korenmarkt en de Leie naar de Sint-Michielsbrug toe: Coernaertsteghe (RG, Fonds Sint-Michielskerk Gent, nr. 384, Rentenboek van de armentafel, 1405, s.f.); Coorenaert steghe (UG, Hs. 2484, deel 10, p. 143/1 – SAG, OA, Reeks 301, nr. 29, 1427-1428, f. 15, akte van 29 oktober 1427); Spieghelstrate diemen heet de Meerzenier steghe (UG, Hs. 2484, deel 10, p. 136/4 – SAG, OA, Reeks 301, nr. 64, 1497-1498, f. 4v, akte van 6 juli 1497); Mersseniers steghe (UG, Hs. 2484, deel 10, p. 101/3 - SAG, OA, Reeks 301, nr. 37, 1443-1444, f. 150, akte van 18 mei 1444; Spellestraetkin (UG, Hs. 2484, deel 10, p. 151/5 – SAG, OA, Reeks 301, nr. 87, 1532-1533, f. 97, s.d.)

⁹⁵ Ook Spieghelstraetkin of de Spieghelsteghe genoemd.

FRUIT EN FRUITVERKOPERS IN GENT (1357-1542)

men en bovendien waren sommigen huurder en geen eigenaar. Van de 36 fruitverkopers van wie de woonplaats wel bekend is, woonden er 9 in zone A, 9 in zone B, 15 in zone C en 3 in zone D. De omgeving van de toenmalige fruitmarkt was dus het woonareaal bij uitstek van de Gentse fruitverkopers. Die vaststelling stemt overeen met de middeleeuwse traditie dat de lieden van eenzelfde corporatie hun bedrijf uitoefenden op één locatie in de stad of eventueel op één locatie per parochie of per groep van parochies.

Groothandel in fruit

Tal van Gentse 15de- en 16de-eeuwse contracten bevatten namen van appel- en perenvariëteiten. In die documenten vindt men bovendien namen van leveranciers, van hun klanten-fruitverkopers, leveringsvoorwaarden, prijzen en nog meer details. Omdat deze gegevens in onze contreien weinig werden bestudeerd, zijn er geen echte vergelijkingspunten om op terug te vallen. Jammer genoeg is het niet bekend welke de precieze inhoud was van een Gentse mand, zodat de omrekening naar een huidig gewicht vooralsnog niet mogelijk is. In één document werd eraan herinnerd dat een mand gelijk was aan 7 oude *teelen*⁹⁶. In een rentebezetting in 1515 op een erf te Vogelzang nabij het Hof ten Walle in Gent is er sprake van twee bussen appelen⁹⁷. Dat er een aanzienlijk verschil bestond tussen de inhoud van manden in diverse steden blijkt uit een betwisting over manden van Sluis, waarvan er drie minder inhielden dan één Oudenaardse mand⁹⁸. De bekommernis om elk misverstand te vermijden blijkt uit een levering van appelen in 1490 die bedongen werd in tonnen. De Gentse fruitverkopers dienden zelf hun bestelling in Sluis en Hoeke te komen ophalen waarbij zij de keus hadden tussen het vullen van hun eigen tonnen of het aanvaarden van de levering naar rato van twee Sluise boomgaardmanden per ton⁹⁹.

Fruitbomen werden als een waardevol bezit beschouwd. Dit blijkt bijvoorbeeld uit de verdeling van de erfenis van Olivier de Neve, tussen zijn weduwe Zoetine van Ypre en zijn andere erfgenamen. De beide partijen behielden samen de eigendom van vier bomen in het land van Nevele, een boom keizerinperen in het land van Waas en nog een boom in Vinderhoute, drie locaties die toch wel behoorlijk gespreid lagen¹⁰⁰.

⁹⁶ SAG, OA, Reeks 301, nr. 37, 1442-1443, f. 185v/2, akte van 19 september 1442.

⁹⁷ SAG, OA, Reeks 301, nr. 61, 1491-1492, f. 31v, akte van 10 februari 1492, met verwijzing naar een schepenakte van 12 april 1415.

⁹⁸ SAG, OA, Reeks 156, nr. 1, kohier 1511-1512, f. 5-6, akte van 24 mei 1512.

⁹⁹ SAG, OA, Reeks 301, nr. 60, f. 72-72v, akte van 26 januari 1490.

¹⁰⁰ SAG, OA, Reeks 330, Boedelbeschrijvingen Gedele, nr. 15, 1414-1415, f. 46/5, akte van 15 mei 1415.

DANIEL LIEVOIS

Sommige leveringen gebeurden ongetwijfeld door de eigenlijke fruittelers zelf, maar de geschreven bronnen laten niet toe hen te onderscheiden van fruitleveranciers die fruit bij particulieren gingen opkopen en het dan verder commercialiseerden. De contracten werden in principe afgesloten vóór de volgende oogst – met een partiële voorafbetaling – en omvatten een clause van schadevergoeding aan de koper als de verkoper bijvoorbeeld niet de gewenste hoeveelheden van één bepaalde variëteit kon vinden. Een voorbeeld is de bestelling door Cornelis Deghele en Joris Corbeel bij Adriaen vander Muelne uit Sluis. De totale koopprijs voor 197 tonnen appels bedroeg 20 pond 10 schelling 5 groot, te betalen op de dag van de levering. Er werd een boete bedongen van 2 pond groot van *raucoepe* als een van de partijen het contract verbrak. Hierbij kwam ten laste van de verkoper nog extra 1 pond groot die vooraf was betaald en 10 schelling groot van *lyfcoepe* voor het gelag waarop de kopers de verkoper hadden onthaald¹⁰¹.

De woonplaats van leveranciers geeft een beeld op de streken in de ruime omgeving van Gent waar toen aan de fruitteelt werd gedaan. De bij naam bekende leveranciers waren: Heverdey Been (Zeeland)¹⁰², Pieter Bogaert (Zaamslag)¹⁰³, Stevin Boudins¹⁰⁴, Zegher Bultinc¹⁰⁵, Pieter van Caudenberghe¹⁰⁶, Gillis de Colfmakere, alias De Moer¹⁰⁷, Jan de Colfmakere¹⁰⁸, Joeris Corbeel¹⁰⁹, Adriaen Ghyselins¹¹⁰, Jan van Hanselaer (Baaigem)¹¹¹, Jan Laveric (Niepkerke, Nieppe, Frankrijk, département du Nord)¹¹², Gillis de Mayere (Sint-Niklaas-Waas)¹¹³, Adriaen vander Muelne (Sluis en Hoeke)¹¹⁴, Jacop van Ramout¹¹⁵, Michiel Sacheric¹¹⁶, Joeris

---

¹⁰¹ SAG, OA, Reeks 301, nr. 60, 1489-1490, f. 72-72v, akte van 26 januari 1490.

¹⁰² SAG, OA, Reeks 301, nr. 57, 1482-1483, f. 216/6, akte van 12 juni 1483.

¹⁰³ SAG, OA, Reeks 301, nr. 57, 1482-1483, f. 92v/10, akte van 10 januari 1483.

¹⁰⁴ SAG, OA, Reeks 301, nr. 31, 1431-1432, f. 71v/5, akte van 2 mei 1432.

¹⁰⁵ SAG, OA, Reeks 301, nr. 46, 1461-1462, f. 98, akte van 26 juli 1462.

¹⁰⁶ SAG, OA, Reeks 301, nr. 29, 1427-1428, f. 130v, akte van 31 juli 1428.

¹⁰⁷ SAG, OA, Reeks 301, nr. 37, 1442-1443, f. 185v/2, akte van 19 september 1442.

¹⁰⁸ SAG, OA, Reeks 301, nr. 37, 1442-1443, f. 185v/2, akte van 19 september 1442.

¹⁰⁹ SAG, OA, Reeks 301, nr. 57, 1482-1483, f. 75v/5, akte van 23 december 1482; SAG, OA, Reeks 301, nr. 57, 1483-1484, f. 175v, akte van 22 mei 1484.

¹¹⁰ SAG, OA, Reeks 156 nr. 1, kohier 1511-1512, f. 5, akte van 24 mei 1512.

¹¹¹ SAG, OA, Reeks 301, nr. 57, 1483-1484, f. 45, akte van 11 oktober 1483.

¹¹² SAG, OA, Reeks 301, nr. 17, 1402-1403, f. 38/4, akte van 7 maart 1403.

¹¹³ SAG, OA, Reeks 301, nr. 60, 1489-1490, f. 123v/6, akte van 3 juni 1490.

¹¹⁴ SAG, OA, Reeks 301, nr. 60, 1489-1490, f. 72-72v, akte van 26 januari 1490.

¹¹⁵ SAG, OA, Reeks 301, nr. 59, 1486-1487, f. 190/2, akte van 6 juli 1487.

¹¹⁶ SAG, OA, Reeks 301, nr. 28, 1424-1425, f. 99v, akte van 6 juni 1425.

FRUIT EN FRUITVERKOPERS IN GENT (1357-1542)

Stocman (Baaigem)¹¹⁷, Heinric Tibaut (Niepkerke, Nieppe, Frankrijk, département du Nord)¹¹⁸, Pieter Valke (Rupelmonde)¹¹⁹, Pieter vanden Vivere (Rupelmonde)¹²⁰, Gheleyn van Waesberghe, zoon van Jan (Zottegem)¹²¹, Willem van der Ween (Nevele)¹²², Gillis de Weert¹²³, Joos de Weert (Nevele)¹²⁴, Jan de Weesterlinc (wellicht streek van Rupelmonde), Heynric Wet (Nevele)¹²⁵, Cornelis Weyns (Zaamslag)¹²⁶ en Heinric Wittwonghele (Nevele)¹²⁷.

Omstreeks het midden van de 15de eeuw komt Rupelmonde aan de Schelde als plaats van herkomst voor. Pieter Valke en Pieter vanden Vivere leverden appels, peren en noten, met als betalings- of leveringstermijn het feest van Sint-Amelberga (10 juli). Die heilige was de patroon van Temse en omgeving en werd vereerd langsheen de bovenloop van de stroom. Die aanwijzing laat toe te veronderstellen dat ook de peren van Jan de Weesterlinc uit de omgeving van Rupelmonde afkomstig waren. Tegen het einde van de 15de eeuw ontving een Gentse fruitverkoper een lading appels van Gillis de Mayere van Sint-Niklaas-Waas. Ook Pieter Bogaert en Cornelis Weyns, beide wonend in Zaamslacht, leverden appels. Pieter Bogaert leverde zijn fruit *ter Zouter Speije*. Hiermee werd bedoeld de zeewaarts gelegen sluis ter hoogte van Sasvan-Gent, die kort na het midden van de 16de eeuw aanzienlijk werd uitgebouwd. Die plek van levering werd ook bedongen voor Heverdey Been die dus ook wel in Zeeland woonde. De Gentse klanten dienden hun bestelling bij Adriaen vander Muelne op te halen in Sluis en Hoeke. In de streek ten zuiden van Gent komen voor: Zottegem (peren geleverd door Gheleyn van Waesberghe, zoon van Jan) en Baaigem (appelen en peren van Joeris Stocman

---

¹¹⁷ SAG, OA, Reeks 301, nr. 57, 1483-1484, f. 19/3, akte van 26 september 1483.

¹¹⁸ SAG, OA, Reeks 301, nr. 17, 1402-1403, f. 38/4, akte van 7 maart 1403.

¹¹⁹ SAG, OA, Reeks 301, nr. 38, 1445-1446, f. 88/12, akte van 25 februari 1446.

¹²⁰ SAG, OA, Reeks 301, nr. 39, 1447-1448, f. 116v/9, akte van 2 maart 1448.

¹²¹ SAG, OA, Reeks 301, nr. 57, 1482-1483, f. 202v/3, akte van 26 mei 1483; SAG, OA, Reeks 301, nr. 57, 1483-1484, f. 212v/1, akte van 23 juli 1484.

¹²² SAG, OA, Reeks 301, nr. 60, 1488-1489, f. 111v/5, akte van 27 juni 1489.

¹²³ SAG, OA, Reeks 301, nr. 56, 1481-1482, f. 74v/3, akte van 29 december 1481; SAG, OA, Reeks 301, nr. 57, 1483-1484, f. 102v/3, akte van 26 januari 1484.

¹²⁴ SAG, OA, Reeks 301, nr. 56, 1480-1481, f. 129/10, 10 juli 1481; SAG, Reeks 301, nr. 56, 1481-1482, f. 74v/3, akte van 29 december 1481.

¹²⁵ SAG, OA, Reeks 301, nr. 56, 1480-1481, f. 129/10, akte van 10 juli 1481; SAG, OA, Reeks 301, nr. 56, 1481-1482, f. 74v/3, akte van 29 december 1481.

¹²⁶ SAG, OA, Reeks 301, nr. 57, 1483-1484, f. 49/3, akte van 5 november 1483.

¹²⁷ SAG, OA, Reeks 301, nr. 56, 1480-1481, f. 129/10, akte van 10 juli 1481; SAG, OA, Reeks 301, nr. 56, 1481-1482, f. 74v/3, akte van 29 december 1481.

DANIEL LIEVOIS

en kersen van Jan van Hanselaer). De leveringen van appels en peren uit Nevele werden verricht door Heinric Wittewronghele, Heynric de Wet, Joos de Weert en Willem van der Ween. Deze laatste verkocht in 1489 aan de Gentse fruitverkoper Jan de Sceppere de opbrengst van zes jaar van een perelaar op zijn hof in Nevele. Jan de Sceppere zelf bezat in Nevele onder meer twee peren- en één appelboom die hij in 1492 aan Olivier vanden Briele verhuurde voor een termijn van vier jaar; de huurder diende zelf in te staan voor het nodige stro en de wissen om het fruit in gevlochten manden te verpakken. Een dergelijke afspraak komt meermaals voor. Dit toont aan dat de manden als verloren verpakking werden beschouwd en dat ze ter plaatse werden gevlochten. Het stro beschermde het fruit tegen de schokken bij het transport en tegen het vocht en bood ideale conditionering voor de voorlopige opslag ervan.

De in de contracten vermelde namen van Gentse fruitverkopers waren: Olivier vanden Briele, Lievin Calant, Jooris Corbeel, Jan de Leeu, Jacop Ghistelins, Jan Ghistelins, Jan Ghyselins, zoon van Mathys, Jan Hans, Lieven Hellebuuc, Wouter Hellebuuc, Cornelis de Kele (Deghele), Willem Lambrechts, Jan Leen, Rombout de Mueleneere, Jan Paridaens, Jan de Sceppere, Jan de Sceppere, zoon van Arend, Cornelis de Scriverre, Jan Stuerbaut, Jan Swandin en Pieter de Vos. Van de meesten hiervan is bekend waar zij woonden. Soms zijn zij ook vermeld in andere documenten over de nering.

Uit de contracten kan een en ander worden afgeleid over de prijzen van appels en peren. De prijs kon schommelen van jaar tot jaar, maar dit hing ook samen met de in het contract besproken modaliteiten. Een mand appels kostte 53 groot in 1425, 27 groot in 1432, 22 groot in 1446 (toen ging het om appels en noten), 36 groot in 1463, 35 1/2 groot in 1481 en 36 groot in 1482. In 1483 zijn er twee sterk uiteenlopende prijzen bekend, namelijk 24 groot en 18 groot per mand. Appelen werden in Zaamslacht besteld op 10 januari 1483 om te worden geleverd tegen Sint-Martensmis 11 november 1483; de verkoper liet ze uitzoeken onder den boom, bezorgde stro en wijmen om ze daarmee in manden te verpakken en leverde ze *ter Zouter Speije* voor 18 groot per mand. Een bestelling op 12 juni 1483, te leveren voor Bamis 1 oktober van hetzelfde jaar, kostte 24 groot bij levering *ter Zauterspeye int watre*. Het verschil in prijs wordt hier ingegeven door het feit dat bij de eerste bestelling de afspraak werd vastgelegd toen de bomen nog niet eens bloemen droegen, wat dus vrij speculatief was. De tweede bestelling werd geplaatst na de bloei en werd geleverd in korter bestek waardoor de onderhandelingspositie van de verkoper sterker werd. In 1487 ten slotte kostte een mand *puppinghen* appelen 48 groot. Peren waren minstens dubbel zo duur waren als appels: 90 groot in 1482, 98 groot in 1483, 60 of 62 groot in 1484.

Fruitrassen

De classificatie van de vermelde fruitvariëteiten binnen de recente naamgeving is niet evident. Voor de meeste zal dit wellicht nooit mogelijk zijn. Het uitzicht van de in de teksten vermelde variëteiten is immers niet bekend en zonder twijfel komen een aantal kweekvormen nu niet meer voor. Ook de archeobotanie, meer bepaald het archeologisch onderzoek van pitten en zaden, laat niet toe eeuwenoude resten met huidige fruitvormen in verband te brengen, hoewel een soortdeterminatie meestal wel mogelijk is¹²⁸.

Toch vallen er een aantal rassen te ontdekken die wél nog bekend zijn. Het *Cruijdeboeck* van Rembert Dodoens van 1554 vermeldde weinig of geen rassen van de fruitsoorten¹²⁹. De Franstalige naslagwerken van de 17de tot de 19de eeuw bieden weinig soelaas omdat ze de middelnederlandse namen uiteraard niet vernoemen als synoniemen van de Franse namen van fruitrassen. Daarom kan onder meer een uitstekend overzicht als dat van André Leroy hier niet worden aangewend¹³⁰. Veel interessanter is de Nederlandstalige *Fructologia* van Johann Hermann Knoop, al stamt dit werk uit 1763¹³¹. De webstek van de Universiteit van Wageningen (Nederland) biedt heel wat informatie en een interactieve index met synoniemen voor fruitsoorten die Knoop behandelde¹³². Bovendien zijn er studies zoals die van Herman Vandommele op basis van een uitgebreid bibliografisch onderzoek¹³³. De auteur vernoemde heel wat rassen, maar liet na telkens zijn bron te vermelden. In een overzicht onder de redactie van A.C. Zeven¹³⁴ werden tal van namen van fruit in de 14de en 15de eeuw bijeen gesprokkeld¹³⁵. Men steunde zich

¹²⁸ Zie de bijdrage van J. BASTIAENS en A. ERVYNCK in deze *Handelingen*.

¹²⁹ DODONAEUS, R., *Cruijdeboeck*, Antwerpen, 1554.

¹³⁰ LEROY, A., *Dictionnaire de Pomologie contenant l'Histoire, la Description, la Figure des Fruits anciens et de Fruits modernes les plus généralement connus et cultivés*, Paris, Poires Tôme I A-C (1869) en II D-Z (1873) en Pommes Tôme I A-L (1873) en Tôme M-Z (1877).

¹³¹ KNOOP, J.H., *Fructologia, of beschryving der vrugtbomen en vrugten die men in de hoven plant en onderhoud*, Leeuwarden, 1763.

¹³² Zie <http://library.wur.nl/speccol/fruihof/pomologia/Pomol/HfdMen.htm>.

¹³³ VANDOMMELE, H., *Peren voor Miljoenen. De geschiedenis van hout- en smoutpeer tot beurré en doynné (Verleden – Heden – Toekomst)*, s.l. [Sint-Niklaas], 1985; VANDOMMELE, H., *Appelen voor Miljoenen. De geschiedenis van paradij-sappelen tot golden delicious (Verleden, heden en toekomst van de oervrucht)*, s.l. [Sint-Niklaas], 1980.

¹³⁴ ZEVEN, A.C. (red.) e.a., *De introductie van onze cultuurplanten en hun begeleiders, van het Neolithicum tot 1500 AD*, Wageningen, 1997, p. 86-87.

¹³⁵ Met dank aan Anton Ervynck (VIOE) voor de verwijzing naar dit werk.

DANIEL LIEVOIS

hierbij op publicaties van Baudet¹³⁶, Lindemans¹³⁷, Sangers¹³⁸, Burema¹³⁹ en Vandommele¹⁴⁰.

Bij de verschillende fruitnamen staat het niet vast dat het telkens om echte variëteiten ging. Sommige namen zijn duidelijk of zeer waarschijnlijk identiek. Bij de verschillende fruitnamen staat het niet vast dat het telkens om echte variëteiten ging. Sommige namen zijn duidelijk of zeer waarschijnlijk identiek. In Bijlage 2 volgt een overzicht van de fruitrassen die in Gent en elders in de late middeleeuwen bekend zijn.

Bij de appelnamen resten er na groepering nog zowat zesentwintig verschillende namen, namelijk: *ameldonghen (annelonghen, hannelonghen), blancaerten, blandereelen, blaue baerden, brune zoetinghen, bruninghen, bustinghen, coolinghen, crobeelen, crockettinghen (corkettinghen), groeninghen, hoeghelinghen (ogelinghen, ooggelinghen, oeghelinghen, oecghelinghen, oegghelijnen, vranssche oeghelinghe), hoginghen (ooghinghen, highinghen), ketelboeters, leydinghen, nieuwe ghebueren, peroeninghen (zomer appelen), pippinghen (puppinghen), ranckoysen, rebauden (rebouden, ribauden), ritsaerden, schyvinghen (schyffinghen, scyvinghen, stivinghen), scrioelen (scryoelen, scharrolen), sent jans appelen, tuninghen en zydinghen.*

Voor de peren blijven er na groepering nog vijftientwintig verschillende namen over, namelijk: *braetpeeren, bruwieren, coevoets peeren, craeypeeren, crupeeren (grupeeren), gaupeeren, gaveelen, hanc ghewissen peeren, peren van Aywières (peeren van ywiers, van ywiere, van Huwiers, van der wiers, heene-wiersche en heynewiersche peren), juede peeren, keerckinghen (kierkinghen), kengeweelen, keizerinperen (keyserinne peeren, keyserpeeren, winter keyserpeeren), peeren van vranx, peeren van elst, pontpeeren, poperynxsche peeren, smout peeren, sucreyen, surelen (suereel peeren, brune suereelen, bruune sereelen, bruusereelen, nevelsche surreelen), tytpeeren, wackerzelen, willekins peeren, witte scruwelen en zommeringhen.*

De leveringstermijnen geven enige aanwijzing voor de pluktijd van het fruit. Tijdens de zomer waren er diverse soorten peren: *braetpeeren, craeypeeren, zomer keyserpeeren* en *winter keyserpeeren*; op 10 juli (Sint-Amelbergadag):

---

¹³⁶ BAUDET, F., *De maaltijd en de keuken in de middeleeuwen*, Leiden, 1904.

¹³⁷ LINDEMANS, P., *Geschiedenis van de landbouw in België*, Antwerpen 1952. Op p. 202 vermeldde Lindemans acht namen van variëteiten van appelen en peren in Gent; hij ontleende zijn informatie aan DIERICX, L.C., 1815, dl. 1, p. 119.

¹³⁸ SANGERS, W.J., *De ontwikkeling van de Nederlandse tuinbouw tot het jaar 1930*, Zwolle, 1952.

¹³⁹ BUREMA, L., *De voeding in Nederland van de Middeleeuwen tot de twintigste eeuw*, Assen, 1953.

¹⁴⁰ VANDOMMELE, H., 1985.

FRUIT EN FRUITVERKOPERS IN GENT (1357-1542)

keyserpeeren, kierkinghen en *wackerzelen*. 15 augustus was de leveringstijd van zowel appels (*ameldonghen, bustinghen, coolinghen, oghelinghen, puppinghen, ribauden, ritsaerden* en *scryoelen*) als peren (*craeypeeren, keyserpeeren, nevelsche surreelen* en *peeren van Huwiers*). Ook op 1 oktober (Bamis) leverde men appels (*bruin soetinghen, hannelonghen, ketelboeters, oegelinghen, nieuwe ghebueren, peroeninghen, puppinghen, rebauden, scryoelen, stivinghen, sucreyen* en *zydinghen*) en peren (*keyser peeren, peeren van der wiers* en *zommeringhen*). Tussen 1 oktober en 11 november (Sint-Martensmis) kwamen er andere appelsoorten binnen, namelijk *blandereelen* en *vranssche oeghelinghe*. Het meest voorkomende leveringsmoment van appels schijnt wel 11 november te zijn geweest. We troffen hierbij aan: *blancaerten, bruninghen, brune zoetinghen, crockettinghen, hoghinghen, oegelinghen, ooghinghen, puppinghen, ranckoysen, rebouden, rokettinghen, scrioelen, schyvinghen, tuninghen* en *zydinghen*. De enige perensoort die op 11 november werd geleverd waren *keerckinghen*.

Aankopen van andere fruitsoorten werden niet teruggevonden, behalve dan twee transacties over kersen, beide in 1483. Vooreerst verkocht Jan van Hanselaer, wonend in Baaigem, aan Jan de Sceppere 13 *rytseelen spaenssche kersen*¹⁴¹. Een nadere aanwijzing over het gewicht vindt men bij de verkoop van 25 *ritseelen spaenschen kerssen*, waarbij elk *ritseel* 22 pond woog¹⁴².

Vijgen en rozijnen

Vijgen en rozijnen werden in de late middeleeuwen vrij veel geconsumeerd. De tot nu toe oudst bekende vermelding in Gent dateert van 1393. In een eerder geciteerde marktreglement werd aan de fruitverkopers een verbod opgelegd om tussen de Sint-Niklaaskapel op de Korenmarkt en de Vismarkt, de huidige Groentemarkt, vijgen of rozijnen te verkopen. Hoger werd uiteengezet hoe de fruitverkopers zich op de toenmalige Vismarkt zelf verdrongen bij de verkoop van vijgen en rozijnen.

In 1395 brak er een geschil uit tussen de nering van de kaasverkopers en die van de fruithandelaars. Bij wijze van uitzondering mochten de kaashandelaars tijdens de vasten gedroogde zuidvruchten zoals vijgen, rozijnen en dergelijke meer verkopen. De vastenplicht gold tijdens de veertig dagen tussen Aswoensdag en Pasen. Heel de vasten lang en ook op de andere vrijdagen en zaterdagen was het bovendien verboden vlees, dierlijk vet, eieren, zuivel, en

---

¹⁴¹ SAG, OA, Reeks 301, nr. 57, 1483-1484, f. 18v, akte van 26 september 1483. Zie SAG, NVDH, F1, Fruitverkopers.

¹⁴² SAG, OA, Reeks 301, nr. 57, 1483-1484, f. 45, akte van 11 oktober 1483. Zie SAG, NVDH, F1, Fruitverkopers.

dus ook kaas, te gebruiken. Op zondagen werd er niet gevast. De vermelde toegeving aan de kaasverkopers is bijgevolg te beschouwen als een commerciële compensatie. De onenigheid tussen de beide neringen had evenwel te maken met het moment waarop deze uitzonderingsmaatregel inging. De fruitverkopers stelden vast dat de kaashandelaars *begonsten weghe ende vercoepen vijghen, rosinnen ende dat daer toebehoirt* in de week voor papenvastenavond en dat zij dit ook zo wilden handhaven. Met papenvastenavond bedoelde men de zevende zondag voor Pasen. Op de daaropvolgende woensdag ving de vasten officieel aan; hij werd als Aswoensdag ingesteld door de synode van Benevento in 1091. Al op het concilie van Nicea in 325 had de christelijke kerk de duur van de vasten vastgelegd op veertig effectieve vastendagen. Namelijk zeven weken, min de zeven zondagen en min de maandag en dinsdag voorafgaande aan Aswoensdag. De geestelijken vingden hun vasten evenwel aan op de zondag – of dus op zaterdagavond na zonsondergang – daarvoor, dus op papenvastenavond. Die discrepantie tussen het begin van de vasten voor geestelijken en voor leken gaf aanleiding tot de betwisting tussen de Gentse kaasverkopers en fruitverkopers. De deken van de fruitverkopers betoogde dat het standpunt van de kaasverkopers niet correct was en dat zij geen fruit mochten wegen, venten, uitstallen en verkopen voor Aswoensdag. De kaasverkopers preciseerden dat traditioneel gewoon waren *fruit te weghe, te venten, te stelne ende te vercoepene vyf daghe voer asschewoensdach ende dat te beghinnene svrindaeghs voer papevastenavonde ende tsaterdaeghs, smaendaeghs ende sdiicendaeghs daer naest volghende*. Men bemerkt dat de zondag niet werd vermeld omdat er dan niet werd gevast.

Het geschil werd voorgelegd aan Jan Hebbel, opperdeken van de kleine neringen, en zijn collega's dekens¹⁴³. Zij beslisten dat met het oog op het *ghereescepe, nutscip ende profijt vanden goeden lieden vander stede ghemeenlic* de kaasverkopers gedroogd fruit mochten beginnen verkopen op maandag en dinsdag voor Aswoensdag en niet eerder¹⁴⁴. Die beslissing was alleszins in overeenstemming met de kerkelijke traditie. Voor de maaltijden der geestelijken was er geen probleem: zij vastten niet op zondag en konden zich desgewenst voor hun magere keuken van maandag en dinsdag vooraf bevoorraden bij de eigenlijke fruitverkopers.

De kaasverkopers dienden voor de hiervoor behandelde compensatie een vergoeding van 1 groot per week te betalen aan de fruithandelaars. Dit blijkt uit

¹⁴³ Namelijk Francois Sysone, van de vleeshouwers, Jan Deinoet, van de visverkopers, Jan Sersymoens, van de makelaars, Jacop Sneevoet, van de barbiers, Jacop Peynaert, van de brouwers, Arent Everwiin, van de schiplieden, Tomaes Stuerem, van de grauwwerkers, Jan van Erleghem, van de lammerwerkers, Jan vanden Pitte, van de cordewaniers, Juliaen vanden Cleighate, van de scepers, en anderen.

¹⁴⁴ SAG, OA, Reeks 156, nr. 1, f. 38/1 en f. 39/2, twee exemplaren van de chirograaf van 29 mei 1395. Zie SAG, NVDH, N2, Fruit.

FRUIT EN FRUITVERKOPERS IN GENT (1357-1542)

een ander geding tussen de beide neringen. De deken en de gezworenen van de fruitverkopers eisten de betaling van dit recht op en steunden hierbij op de traditie, op vonnissen die hiervan melding maakten en op het feit dat de kaasverkopers dit recht sinds meer dan 28 jaar betaalden aan de deken van de fruitverkopers. De deken van de kaasverkopers repliceerde dat hij er zich wel bewust van was dat sommige kaasverkopers die gedroogd fruit verkochten de gewoonte hadden 12 mijt, dus een 1/2 groot te geven en dat het de gewoonte was dat de beide dekens dit bedrag samen in drank omzetten. Al hadden sommigen misschien zelfs 1 groot gegeven, toch was hij van mening dat dit geen recht mocht worden genoemd en dat twintig jaar onrecht niet mocht worden gelijkgesteld met één dag recht. Hij ontkende dan ook de bewering van de deken van de fruitverkopers dat de leden van de nering der kaasverkopers dit vanouds hadden betaald en dat het ging op een verworven recht. Na verdere pleidooien en bewijsvoering werden de fruitverkopers in het gelijk gesteld. Voortaan betaalde elke kaasverkoper die in de vasten vijgen en rozijnen wens- te te verkopen, een vergoeding van 1 groot per week, die werd ontvangen door de deken van de fruitverkopers ten behoeve van zijn nering. Dit vonnis werd geveld op 24 maart 1424 (oude stijl) door opperdeken *her Clays* van Hoedevelde en zijn collega's dekens¹⁴⁵.

De druk van de internationale handel in zuidvruchten lijkt te zijn toegenomen tegen de tijd dat Karel de Stoute het bewind overnam uit de handen van zijn vader Filips de Goede. Dit leidde meteen tot een aanvaring tussen de Gentse fruitverkopers en de Venetiaanse kooplieden. De Gentse schepenen van de Keure kregen eind 1465, begin 1466 het bezoek van *her Franciscus Georgius*, de afgevaardigde van de consul van de natie der Venetianen in Brugge, die vergezeld was van meerdere *galeyers*. Met *galeyers* of *maroniers* werden de Venetiaanse schip- en kooplieden bedoeld. Na overlegging van zijn geloofs- brieven gaf hij te kennen dat het ter kennis was gekomen van de consul en van de natie dat de *maroniers ende dienaers vander galeyen* van de natie hadden aangemeerd in de Zwinhaven te Sluis. Vervolgens waren zij naar Gent geko- men om er hun goederen te verkopen. Hun zogenaamde *portaige* omvatte groene en witte gember, peper, kruidnagels, *rosinen van corinten* en andere, pruimen van Damascus en dergelijke. Zij beweerden dat zij die waren tradi- tioneel invoerden en verkochten in Gent, Brugge en elders in het hele land van Vlaanderen en Brabant. Die praktijk, inzonderheid als het gebeurde per gewicht – dit wil zeggen in kleine hoeveelheden – werd hen nu in Gent ver- boden op het verzoek van de dekens en hun gezworenen van de neringen van de kruideniers en van de fruitverkopers. Dit had geleid tot een geschil tussen de *galeyers* en de vermelde dekens. Die *galeyers*, zo betoogde Georgius, waren simpele lieden en dienaars van de Venetiaanse natie, die zelf weinig beslagen waren in juridische aangelegenheden. Georgius verwees naar een

---

¹⁴⁵ SAG, OA, Reeks 156, nr. 1, f. 75. Zie SAG, NVDH, N2, Fruit.

DANIEL LIEVOIS

vidimus waarbij aan zijn natie een privilege was toegekend door wijlen een hertogin van Bourgondië. Op grond daarvan werd aan de *maroniers* en hun dienaars, die in het Zwin aanlegden, toegestaan hun *portaiige* te verkopen in heel Vlaanderen, zowel in de goede steden als daarbuiten en insgelijks in Brabant, en dit gedurende vijftig dagen nadat zij hadden aangemeerd. Niet enkel dit privilege was hen bevestigd door de huidige hertog, maar ook hun oude *costumen*, onder meer over de verkoop van de vermelde waren per gewicht op openbare plaatsen en andere. Dit werd hen zonder probleem toegestaan in Brugge en in Antwerpen, zoals hij het diverse keren zelf had kunnen vaststellen. Verder stelde Georgius dat de verkoop per gewicht beter was dan *by hoopen of met scotelen* omdat de kopers dan beducht waren dat zij te weinig ontvingen. Zij zouden zich dan tot het gerecht kunnen wenden en de *galeyers* aanklagen als bedriegers, wat tot nadeel zou strekken van de Venetiaanse natie. *Her Franciscus Georgius* verzocht dus dat de *galeyers* en *maronniers* hun oude gewoonte zouden mogen behouden op basis van het privilege van de *portaiige*. Hij verzocht verder de schepenen van de Keure dat zij een goed woord zouden doen voor de Venetiaanse natie bij de dekens en gezworenen van de beide betrokken neringen.

Deze laatsten protesteerden echter tegen zijn beweringen. Volgens hen hadden de kooplieden of *galeyers* van de Venetiaanse noch van enige andere natie ooit de gewoonte gehad om hun *cruudt, specerye, rossinen* of andere koopwaar op openbare plaatsen binnen de stad Gent per gewicht te verkopen. Het was wel mogelijk dat zij die in kelders en heimelijk verkochten, maar daarvan hadden de dekens geen kennis. Zij ontkenden verder dat de *galeyers* over de voorrechten beschikten die door *her Franciscus Georgius* werden vermeld. En al mocht hij die rechten bewijzen op grond van oorkonden, toch zou dat de rechten van de kruideniers en fruitverkopers niet verminderen omdat zij konden aantonen dat in Gent de verkoop per gewicht uitsluitend aan de beide betrokken neringen toekwam. Al in 1446 was er door schepenen van de keure en op klacht van de kruideniers aan de *galeyers* een verbod opgelegd om *huerliedder cruudt oft specie* per gewicht in Gent te verkopen zolang zij geen bewijs hadden geleverd van hun privileges of van de door hen vermelde vidimus. Zij betoogden verder dat de beide neringen en alle andere neringen van de stad, tot 53 in getal, eveneens over een vorstelijk privilege beschikten die aan iedereen verbood iemand anders nering uit te oefenen en dit op een boete van 20 pond parisis.

Uiterst merkwaardig is het volgende argument dat verdient tekstueel te worden weergegeven: *Ende en ware niet te ghelykene de voorseyde stede van Brugghe noch Andwoorpen van ghelyken in dit stic byder voorseyde stede van Ghent, want de voornoemde twee steden zijn coopsteden ghefondeert up coopmanscepe principalic ende de stede van Ghent was ghefondeert up brootwinninghe ende neeringhe van elc andren zo elc weten mochte ende daghelicx ansien.* Vrij vertaald: In deze materie mag men Brugge en Antwerpen zeker

FRUIT EN FRUITVERKOPERS IN GENT (1357-1542)

niet vergelijken met Gent. De beide eerstgenoemde steden zijn handelssteden, in hoofdzaak gefundeerd op de handel. De essentie van Gent daarentegen berust op de broodwinning en op nering, wat eenieder toch dient te weten en dagdagelijks kan vaststellen! Dit politiek-economisch statement drukt op onwaarschijnlijk scherpe wijze uit hoe heel wat Gentenaren hun eigen gemeente bekeken. Men vindt hierin een andere visie op wat van buitenaf als stedelijk particularisme werd gedoodverfd. Tevens kan men hierin een verre voorspiegeling zien van de zo uitzonderlijke Calvinistische stadsrepubliek, van de vroege industrialisering en van Gent als een van de pijlers van het nationale en internationale socialisme.

Tot conclusie eisten de beide dekens dat de schepenen aan de bedoelde kooplieden en *galeyers* verboden hun waren af te zetten, inzonderheid in kleine hoeveelheden. Zij vroegen bovendien de bijeenroeping van een vierschaar om hun privileges te bevestigen indien die werden bedreigd door de privileges of door de tradities van verkoop waarop Georgius zich beriep.

Her Franciscus Georgius reageerde met het aanbod dat hij zijn rechten zou bewijzen. Hij betoogde bovendien dat de traditionele verkoop in kelders diende te worden beschouwd als gebeurd op een openbare plek. De *maronniërs* ende *galeyders* die in een goede stad aankwamen, hadden de gewoonte op de plek waar zij logeerden *de baniere van sente marcke* uit te steken, waarmee zij openlijk te kennen gaven dat zij aldaar hun koopwaar aan het publiek aanboden. *Her* Franciscus Georgius voegde daaraan toe dat het verbod dat in 1446 werd uitgevaardigd, enkel betrekking had op de *maronniërs*, die slechts dienaars zijn, maar dat dit de rechten en privileges van de Venetiaanse natie niet aantastte omdat de consul of de natie niet werden gehoord. Het kwam immers aan hen toe hun rechten en privileges te verdedigen. Daarom was de akte van 1446 van generlei juridische waarde.

De dekens en hun gezworenen wezen die bedenkingen van de hand omdat volgens hen de kelders niet als openbare verkoopplaatsen mochten worden beschouwd. Verder hielden zij zich bij hun eerder vermelde standpunten. De schepenen hielden zich in hun vonnis van 4 januari 1466¹⁴⁶ op diplomatische wijze op de vlakke. Zij stonden aan de dekens van de kruideniers en van de fruitverkopers toe de wettelijke vierschaar aan te vragen om hun rechten te bevestigen tegen om het even wie. De schepenen zegden op impliciete wijze dat zolang die vierschaar niet tot een verdere beslissing had geleid, het aan de vreemde verkopers verboden was kruiden en gedroogde zuidvruchten te koop aan te bieden.

---

¹⁴⁶ SAG, OA, Reeks 301, nr. 48, 1465-1466, f.52, akte van 4 januari 1466. Zie SAG, NVDH, N2, Fruit.

Alleszins lijkt het duidelijk dat de bedoelde vierschaar nooit werd bijeengeroepen, want in 1476 werd aan de *galeyers* eens te meer hetzelfde verbod opgelegd. Deken meester Jan vander Ghyst en zijn gezworenen verschenen toen voor de schepenen en herinnerden hen eraan dat er voor enige tijd een zaak aanhangig was gemaakt tegen *cooplieden gheseyt galeyers* omdat de nering hen had verboden hun *portaige*, bestaande uit rozijnen en andere waren per gewicht te verkopen. De *galeyers* beriepen zich opnieuw op een privilege dat zij beweerden te hebben verkregen van hertog Jan zonder Vrees en dat gold in heel Vlaanderen en dus ook in stad Gent. Zij waren door de schepenen afgewezen tot zij dit privilege hadden voorgelegd. Toch waagden zij het in 1476 eens te meer hun handeltje verder te zetten, wat in strijd was met de belangen van de nering en met de uitspraak van schepenen. De *galeyers* beweerden dat zij geen kennis hadden van die gerechtelijke uitspraak en dat zij gewoon waren hun waren te verkopen, zowel binnen Gent als elders, zonder dat iemand hen dit had belet. De schepenen wezen ook deze keer de verdediging van de *galeyers* af tot zij hun privilege en tradities hadden bewezen¹⁴⁷.

Ook in 1479 kwam dezelfde problematiek weer te berde. Rougier Catelaen, een poorter en inwoner van Brugge, beklaagde zich bij de schepenbank van de Keure dat deken Jan vanden Bogaerde en zijn gezworenen van de fruitverkopers hem hadden belet te verkopen *rosijnen van surien in groote fraijellen* die hij naar zijn zeggen had aangevoerd ten dienste van de inwoners van Gent¹⁴⁸. Met *fraijellen* waren wellicht de manden of matten bedoeld waarin de rozijnen uit *surien* (Syrië) waren verpakt. De fruithandelaars antwoordden dat hun nering een vanouds erkende nering was en dat het aan personen van een vreemde natie, of aan poorters van Brugge of elders verboden was hier vijgen of rozijnen te verkopen in grote of kleine hoeveelheden. Wie niet vrij was in de nering mocht dergelijke goederen niet verkopen. Indien het aan Rougier Catelaen of aan anderen werd toegestaan dergelijke goederen in de stad te brengen, dan nog mochten ze niet te koop worden gesteld. Er was hierover eerder een geschil geweest tussen deken Olivier de Grave en kooplieden van Portugal die ook een poging hadden aangewend om vijgen en rozijnen te verkopen. Zij beweerden dat zij dit elk jaar mochten doen in heel Vlaanderen en dit gedurende een termijn van zes weken. Bij het hoger vermelde vonnis van januari 1466 en bij diverse andere vonnissen waren de Portugese kooplieden – in 1466 waren het alleszins Venetianen – door de Gentse schepenen teruggefloten. Catelaen voerde aan dat hij als koopman grote schade leed

¹⁴⁷ SAG, OA, Reeks 301, nr. 53, 1475-1476, f. 57v/2, akte van 1 februari 1476. SAG, OA, Reeks 156, nr. 1, f. 146. Zie SAG, NVDH, N2, Fruit.

¹⁴⁸ SAG, OA, Reeks 175, Nering van de fruithandelaars, nr. 2, akte van 11 februari 1479; SAG, OA, Reeks 156 nr. 1, f. 138v, en een tweede exemplaar zonder foliering, akte van 11 februari 1479.

FRUIT EN FRUITVERKOPERS IN GENT (1357-1542)

indien hij de rozijnen die hij met grote kosten naar Gent had laten brengen, niet mocht verkopen. Als hij had geweten dat de fruitverkopers hem dit zouden beletten, dan had hij dit risico niet gelopen. De schepenen beslisten op donderdag 11 februari 1479 met het akkoord van de fruitverkopers dat Rougier Catelaen voor deze enkele keer zijn vijgen in het groot mocht verkopen *metten fraijelle* zonder enig andere maat of gewicht te hanteren. Dit diende te gebeurd te zijn vóór de zonsondergang op zaterdag. Daarna diende hij de onverkochte rozijnen uit de stad weg te voeren naar waar het hem geliefde. De schepenen preciseerden dat een dergelijke toegeving in de toekomst niet meer mocht worden verwacht.

In hetzelfde jaar 1479 was er nog een ander conflict over de verkoop van vijgen en rozijnen tijdens de vasten. Jan vanden Bogaerde, deken van de fruitverkopers, had aan kaasverkoper Joos Spigghe een boete van 3 pond parisis of dus 5 schelling groot opgelegd omdat hij voor de middag bij hem thuis had gedaan *tooch, wincle ende vercoopinghe* van vijgen en rozijnen in strijd met de belofte die daaromtrent eerder had gedaan. De opperdeken en zijn collega's dekens dwongen Spigghe zich bij de boete neer te leggen. Zij hoorden verder zijn belofte dat hij de gelaakte praktijk in het vervolg zou achterwege laten¹⁴⁹. Daarmee was de kous echter niet af, omdat de nering van de kaasverkopers het standpunt steunde van Spigghe, die dus weigerde de boete te betalen. Daarop gingen Jan vanden Bogaerde, deken van de fruitverkopers, en Jan de Zeelandere, deken van de kaasverkopers, met elkaar in de clinch. Laatstgenoemde beriep zich op zijn jurisdictie over Spigghe als kaasverkoper. De deken van de fruitverkopers repliceerde dat Spigghe onderworpen was aan de wetten van de fruitverkopers als hij tijdens de vasten gedroogd fruit verkocht. Hij kreeg gelijk van de opperdeken en zijn collega's, die Joos Spigghe veroordeelden tot betaling van de boete en van de gerechtskosten¹⁵⁰.

Tegen het einde van de 15de eeuw werd de druk nog groter om de liberalisering te bekomen van de invoer en de verkoop van vijgen en rozijnen, tegen de voorrechten van de fruitverkopers in. Die waren er als de kippen bij om de onverlaten met een boete van 20 pond parisis te bedenken, maar steevast voerden de schepenen ze af en kwamen de schuldigen er goedkoop onder uit met de belofte niet in herhaling te vallen. In 1487 gebeurde dit met kruidenier Joeris vande Stichelen¹⁵¹, in 1493 met Vincent vande Wyngaerde¹⁵² en met

---

¹⁴⁹ SAG, OA, Reeks 175, Nering van de fruitverkopers, nr. 3, Ordonnanties, akte van 23 juni 1479

¹⁵⁰ SAG, OA, Reeks 172/1, Nering van de kaasverkopers, nr. 3, Ordonnanties, akte van 9 juni 1480.

¹⁵¹ SAG, OA, Reeks 156, nr. 1, f. 150, akte van 3 december 1487.

¹⁵² SAG, OA, Reeks 156, nr. 1, f. 179, akte van 5 maart 1493.

DANIEL LIEVOIS

wollewever Lievin van Heyste¹⁵³ en het jaar daarna met Pieter vander Poorten¹⁵⁴.

Bijzonder interessante details biedt een vonnis van 20 maart 1497 tegen Cornelis Hekele, een vrije fruitverkoper. Hij riep zijn deken Willem Lambrechts ter verantwoording omdat hij hem had verboden rozijnen te verkopen op het Sint-Veerleplein, wat aan zijn collega's fruitverkopers wél werd toegestaan. De deken antwoordde dat hij zich steunde op een uitspraak van zijn gezworenen, na een reglementaire dagvaarding door de knaap van de nering. De reden waarom Hekele zijn rozijnen niet meer mocht verkopen op het Sint-Veeleplein was dat *tzelve rozyn tarters rozyn was*. Opperdeken *her* Jan van Sycleer en zijn collega's dekens hadden immers verboden *tarters rozyn noch sexsche vighen* te verkopen op het Sint-Veerleplein. De vraag wat *tarterse* rozijnen waren, komt verder aan de orde; met *sexsche vighen* waren wellicht droge vijgen (*des figues sèches*) bedoeld. Hekele repliceerde dat hij geen *tarterse* rozijnen verkocht, maar *malikes* rozijnen (wellicht rozijnen van Malaga) en dat zijn leverancier hem die als *maliques* en niet als *tarterse* rozijnen had verkocht. Die leverancier bevestigde dit trouwens onder ede voor de schepenen van de keure. Deken Lambrecht presenteerde toen bewijsmateriaal aan te voeren van binnen en buiten de stad met getuigenissen *vanden discreetsten ende goeden ouden mannen van eeren*. Bovendien voerde hij een certificatie aan, voorzien van het zakenzegel van de stad Brugge. De dekens van de kruideniers en van de fruitverkopers aldaar, beide gesteund door hun gezworenen, hadden voor de Brugse schepenen bevestigd wat de Gentse deskundigen hadden betoogd, namelijk dat zowel de rozijnen van *Malicque* als die van *Marvellen* (van Marbella) al sedert onheuglijke tijden in Brugge en elders werden verkocht als *tarters rozyn*. Hekele wees het getuigenis af van de leden van de Gentse nering van fruitverkopers omdat die onder druk waren gezet door deken Lambrecht. Deze repliceerde dat niemand meer deskundig was dan zij die de nering bedreven of bedreven hadden en dan wie in Brugge of elders dergelijke koopwaar verkochten. Daarom hadden de gezworenen en de raad van de fruitverkopers aan Cornelis Hekele verboden nog *tarterse* rozijnen te verkopen op het Sint-Veerleplein, in overeenstemming met het vonnis door opperdeken *her* Jan van Sycleer en zijn collega's dekens. Die uitspraak werd op 20 maart 1497 bevestigd door *dher* Jan Hueriblok, de toenmalige opperdeken, samen met zijn collega's dekens van de neringen in Gent. Cornelis Hekele mocht niet enkel zijn rozijnen niet meer verkopen op het Sint-Veerleplein, maar hij draaide ook op voor de gerechtskosten¹⁵⁵.

¹⁵³ SAG, OA, Reeks 156, nr. 1, s.f., akte van 9 mei 1493.

¹⁵⁴ SAG, OA, Reeks 175, Nering van de fruitverkopers, nr. 4, akte van 14 april 1494.

¹⁵⁵ Gedaan op maandag 20 maart 1496 voor Pasen, dus 1497 n.s. (SAG, Reeks 156, nr. 1, f. 186-187).

FRUIT EN FRUITVERKOPERS IN GENT (1357-1542)

Wat er mis was met de *tarterse* rozijnen kon (nog) niet worden achterhaald¹⁵⁶, maar toch kwamen er in het begin van de 16de eeuw nog meer klachten over de kwaliteit. In 1500 stelden deken Jan van den Bogaerde en zijn gezworenen Willem Lambrechts, Jooris Corbeel, Lievin Ellebuuc en Gillis Lievins vast dat er *onduechdelicken rosynen* te koop werden aangeboden. Op hun verzoek lieten de schepenen de baljuw de betwiste waar in beslag nemen voor verdere beoordeling¹⁵⁷. Daarop vaardigden zij op 31 juli 1501 een voorgebod uit waarbij alle vijgen en rozijnen die in Gent binnenkwamen vooraf dienden te worden geschouwd door de dekens en telkens twee gezworenen van de neringen van de fruitverkopers en de kaasverkopers, die hun beslissing namen bij meerderheid van stemmen. De schepenen stelden op 22 september 1501 het bedrag van de boete op 50 pond parisis¹⁵⁸. Fruitverkoper Willem Lambrechts waagde het toch 5 vaten of *toppen* rozijnen uit Brugge in zijn huis te brengen, wat in strijd was met de privileges van de fruithandelaars en de kaasverkopers. Na waardering werden ze ondeugdelijk bevonden. Lambrechts verweerde zich duchtig, maar toch werd hij op klacht van Jan Sersanders, onderbaljuw van Gent, op 5 maart 1504 veroordeeld tot een boete van vijfmaal 3 pond parisis¹⁵⁹.

Ook het eerder behandelde reglement van 1506 kon niet alle moeilijkheden van de baan helpen. Bovendien waren de schepenen steeds meer geneigd oogluikend toe te kijken wanneer de monopolie van de fruitverkopers werd geschonden. Bijvoorbeeld in 1507 daagden deken Claeys Lambrechts en zijn gezworenen, samen met deken Pieter de Vos en de gezworenen van de kaasverkopers, de fruitverkoper Lievin Hellebuuc voor de schepenenbank. Hij had gedroogd fruit laten invoeren zonder het vooraf te laten waarderen. Hellebuuc beweerde van zijn kant dat de vijgen en rozijnen niet werden aangevoerd om in Gent zelf te worden gesleten, maar om elders aan de man te worden gebracht. De schepenen ontsloegen hem van de boete, maar veroordeelden hem in de kosten¹⁶⁰.

In 1510 ten slotte deed zich een conflict voor over de verkoop van rozijnen, het laatste dat ons bekend is voor de opheffing van de nering der fruitverkopers. Jan Righoet (of Ryghoet), een koopman uit Brugge, vroeg meer uitleg over het verbod hem opgelegd door deken Willem Stoop en gezworenen van de nering, om een hoeveelheid rozijnen te koop aan te bieden die hij *in groote*

---

¹⁵⁶ Mogelijk betrof het rozijnen die werden geproduceerd in gebieden onder de dominantie van de Turkse sultan.

¹⁵⁷ SAG, Reeks 156, nr. 1, f. 181.

¹⁵⁸ SAG, OA, Reeks 108bis, Voorgeboden, nr. 50, Fruiteniers, akte van 31 juli 1501.

¹⁵⁹ SAG, OA, Reeks 156, nr. 1, s.f. (na kohier 1510-1512), akte van 5 maart 1503.

¹⁶⁰ SAG, OA, Reeks 156, nr. 1, s.f. (na kohier 1510-1512), akte van 1 maart 1507.

DANIEL LIEVOIS

stycken in Gent had laten aanvoeren. De Gentse fruithandelaars beriepen zich op hun aloud privilege dat geen koopman, vreemdeling, Brugs poorter of wie ook, in Gent vijgen of rozijnen mochten invoeren om ze hier te verkopen *in groots ofte in cleenen pennewaerden*. Ook al werd aan Jan Righoet of aan anderen toegestaan die vijgen of rozijnen binnen Gent te brengen, toch mochten ze enkel worden verkocht door vrije fruitverkopers. De Bruggeling stelde daar tegenover dat hij toch vermoedde dat hij rozijnen mocht aanvoeren om ze in het groot te verkopen. Dit bracht de nering toch geen schade toe omdat die was opgericht om in het klein te verkopen. De schepenen traden zijn standpunt bij, maar als hij zijn rozijnen niet kon verkopen aan vrije fruithandelaars - en aan niemand anders - diende hij zijn waar meteen buiten de stad te brengen¹⁶¹.

Bij al die betwistingen kan men tussen de regels lezen dat de verkoop van exotisch fruit gaandeweg in belang toenam. Dit ging gepaard met een groeiende reactie vanwege de voorstanders van meer liberalisering van de handel tegen de oude monopolies van de lokale neringen. Een en ander werd ongetwijfeld versterkt door het opnemen van de Nederlanden in een ruimere internationale context na de Vrede van Cadzand in 1492 en vooral na het huwelijk van hertog Filips de Schone met Johanna van Castilië in 1496. Dat de nering van de fruitverkopers na haar opheffing in 1540 ingevolge de repressie na de Gentse opstand tegen Karel V geen tweede kans kreeg, is dan ook beter begrijpelijk.

Fruit eten

De fruitmarkt was voor de Gentenaren een hoorn van overvloed die hen voorzag van allerlei lekkere fruitsoorten. Ze werden zomaar uit het vuistje gegeven als ze op hun best waren, maar ook zachtjes gegaard in de warme asse als het om harde braadperen gingen. Appelen werden in schijfjes gesneden en op lijnen geregen om ze te laten drogen. Ten slotte kwamen ze terecht in allerlei gerechten die soms werden genoteerd in kookboeken (bijlage 3).

Uit wat vooraf gaat kan de indruk ontstaan dat er geen fruit werd geteeld binnen Gent zelf. Niets is minder waar. Het groene areaal binnen de stadsmuren was aanzienlijk. Men hoeft maar een blik te werpen op het Panoramisch Gezicht van 1534 om vooral in de perifere gebieden de fruitbomen in bloei te zien staan. Die boomgaarden of kriekerijen brachten ongetwijfeld voldoende op om de eigenaars toe te laten een deel van de oogst te koop aan te bieden. Er bestaan heel wat aanwijzingen dat de fruitverkopers zelf boomgaarden in

---

¹⁶¹ SAG, OA, Reeks 156, nr. 1, s.f. (tussen kohier 1507-1508 en kohier 1508-1509, akte van 8 februari 1510).

FRUIT EN FRUITVERKOPERS IN GENT (1357-1542)

eigendom of in pacht bezaten, maar op dit thema wordt hier niet dieper ingegaan. Bij wijze van voorbeeld de analyse van een pachtcontract van 1421¹⁶². Jan van Melle verhuurde aan fruitverkoper Jan de Zwarte voor een termijn van vijf jaar *eene krykerye* gelegen op het einde van *Huckeram* – in de omgeving van de huidige Belgradostraat. In dit geval betekende het woord kriekerij enerzijds een krieckenboomgaard, maar er groeide ook ander fruit en groenten. Behalve de pachtsom diende de pachter de helft te leveren van alle kriecken, druiven, salie en venkel. Jan de Zwarte stond in voor het ruimen en onderhouden van de grachten en hagen. Van de nabij gelegen vijver beschikte elk over een kwart. Jan van Melle behield een sleutel die hem, zijn vrouw en zijn gezin toegang tot de boomgaard verschaften. Hij reserveerde trouwens voor zijn eigen verbruik twee krielars bij de vijver en vier perenboompjes die hij zelf had aangeplant. Al wat Jan de Zwarte *winnen sal van kerven van boomen* - zijn nieuw geënte fruitbomen dus - diende hij op het einde van zijn pacht achter te laten.

Prinselijk fruit

Ook in het prinselijke Hof ten Walle, de Gentse residentie van de hertogen van Bourgondië, werd er fruit geteeld¹⁶³. In de 15de-eeuwse rekeningen was er voor het eerst in 1422 sprake van een boomgaard. Hij was gelegen ten zuiden en ten westen van het centrale hof en maakte deel uit van de zogenaamde Leeuwenmeers. Wellicht in die zone werden er in 1416 veertig jonge bomen aangeplant, namelijk appelaren, perelaren en andere fruitbomen. De kastelein of verantwoordelijke voor het Hof ten Walle kocht in 1419 160 vierkant gezaagde stukken hout om de aanplantingen tegen het grazende vee te beschermen. Maar ongetwijfeld waren er meer kapers op de kust, want bij afwezigheid van de vorsten konden de kastelein noch de muren de Gentenaren, jong of oud, beletten de fruitbomen te komen plunderen¹⁶⁴.

Ook de druiventeelt werd aan het Hof ten Walle druk beoefend. Op dit aspect wordt in deze bijdrage niet in detail ingegaan. De wijnstokken kregen hun jaarlijkse onderhoud, vooral in de periodes dat de hertogen of zijn gezin vaker in Gent verbleven. Ze waren te vinden in de tuinen, op de zogenaamde mote, het eiland in de slotgracht, en vanaf 1449 en 1451 tegen de tuinmuren.

Maar ook aalbessen en frambozen waren in trek bij de hertogelijke familie. Hertogin Isabella van Portugal, de derde echtgenote van Filips de Goede, beschikte over een eigen tuin. In het vooruitzicht van haar bezoek in 1457, het eerste na de Gentse opstand in 1452, werd die groenzone opgefrist. Omdat de

---

¹⁶² SAG, OA, Reeks 301, nr. 26, 1420-1421, f. 50-51, akte van 5 maart 1421.

¹⁶³ LIEVOIS, D., Op bezoek bij de hertogen van Bourgondië, in: Het prinselijk hof ten Walle in Gent, Gent, 2000, p. 120-124.

¹⁶⁴ LIEVOIS, D., 2000, p. 167.

DANIEL LIEVOIS

houten afrastering het had begeven, besloot kastelein Louys de Gourry de tuin te omringen met struiken. Er kwamen onder meer aalbessen- en frambozenstruiken bij van pas. De hoveniers snoeiden ook de druivelaars bij en bonden ze op aan een vernieuwd lattenwerk. In 1459 drukte Filips de Goede zijn ongenoegen uit over de druivelaars die al te welig tierden langsheen de slotgracht, mogelijk omdat ze het uitzicht vanuit zijn kamer beperkten. Hij beval ze het volgende jaar te verplanten langsheen een tuinpad dat eerder met aalbessenstruiken was afgeboord. De aalbessenstruiken – het betrof zowel de witte als de rode variëteit – werden opnieuw aangeplant aan beide zijden van de slotgracht tegenover de kamer van de vorst. De struiken werden zo dicht aangeplant dat de hertog er ongezien kon gaan wandelen. Zoals afgesproken, werden de druivelaars verplant. Met tweeëntwintig houten steunpalen van meer dan 4 meter lang, waaraan de *hangaerds*, een opgehangen hekwerk, werden vastgemaakt vormden de hoveniers een wandelprieeel.

Ook voor de komst in 1467 van Margareta van York, de toekomstige hertogin en derde echtgenote van Karel de Stoute, kregen de tuinen een bijzondere opknapbeurt. De hagen van rozenstruiken, aalbessenstruiken en druivelaars werden aangeaard en opgebonden. Het fruitbomenbestand was ten dele aan vernieuwing toe. Men plantte zeven jonge bomen aan, namelijk appelaars, perelaars en perzikbomen, maar over de fruitrassen is niets bekend.

Tijdens het leven van keizer Karel V – die in het Hof ten Walle werd geboren – leveren de rekeningen geen informatie over fruit¹⁶⁵. Het Hof functioneerde toen ook veel minder als vorstelijke residentie en wellicht vond men het niet de moeite om de boomgaarden in stand te houden. Men kon zich immers op de Gentse fruitmarkt bevoorraden.

Over de bewaring van fruit is er tot nog toe weinig bekend. De Gentenaren die beschikten over enkele bomen in hun tuin of zelfs over een heuse boomgaard, konden wellicht in hun woning op een droge en koele plek hun wintervoorraad appels en peren opslaan. Dit gold in het bijzonder voor de fruitverkopers. Ook abdijen, kloosters en godshuizen zullen wel een bijzondere ruimte voor fruitopslag hebben gehad. Anders is het gesteld voor het Hof ten Walle¹⁶⁶. Vanaf 1424 werd een kamer vermeld waar de appels uit de eigen boomgaard werden bewaard. Na een brand in 1429 die ook de *fruiterie* in de as legde, werd ze opnieuw opgebouwd. De afmetingen bedroegen zowat 5 bij 24 meter. De ruimte had een stenen vloer op een plankenvloer en werd spaarzaam verlicht door twee vensters. Het meubilair bestond uit kasten, een koffer en een slaappleaats voor de bediende.

---

¹⁶⁵ LIEVOIS, D., Het Hof ten Walle ten tijde van Keizer Karel V, in: *Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent*, Gent, 2000, nr. LIV, p. 135-191.

¹⁶⁶ LIEVOIS, D., 2000, p. 161.

Conclusie

Het Gentse Stadsarchief is een echte schatkamer wanneer het gaat om de studie van het dagelijkse leven van de Gentenaren in vervlogen eeuwen. Toch vormen de in deze bijdrage gebruikte documenten maar het topje van de ijsberg. Oneindig veel meer transacties van koop en verkoop van fruit werden nooit op schrift gesteld. De registratie voor de schepenbank kostte immers geld en er moet dus een goede reden voor zijn geweest. Waarschijnlijk werden de contracten enkel dan voor de schepenen gebracht als er enige onzekerheid of enig wantrouwen bestond bij de betrokken partijen. Anders nam men genoegen met een ondertekende geschreven afspraak of met een palmslag in het bijzijn van getuigen. De pomologen zullen ongetwijfeld hun kritische en aanvullende commentaren hebben bij de identificatie van de vermelde fruitrassen. Dit kan op termijn leiden tot de aanleg van een realiteitsgetrouwe boomgaard zoals men zich die omstreeks het einde van de 15de eeuw kan voorstellen. Er weze beklemtoond dat dit mede werd mogelijk gemaakt door de inspanningen van archiefonderzoekers als Ferdinand Vanden Bemden, Victor Vander Haeghen en Alfons Van Werveke. Hun notities leidden wel niet steeds tot een publicatie, maar dat neemt niet weg dat hun postuum partnerschap uiterst welkom en vruchtbaar kan zijn tot op heden toe.

DANIEL LIEVOIS

Bijlage 1 - Namenlijst van de bekende Gentse fruitverkopers

In dit overzicht komen de namen van de bekende fruitverkopers voor, indien mogelijk met hun woonplaats, de functies die zij vervulden en de contracten tot aankoop van fruit die zij afsloten en lieten registreren door de schepenen van de keure. Daartoe worden de volgende verkortingen gebruikt:

- 156/1 betekent SAG, reeks 156 nr. 1, Register van ordonnantiën en wijsdommen der dekenen van de neringen der stad Gent, 1356-1583.
- VdB10/152 (1483-1487) betekent dat er in de Nota's Ferdinand vanden Bemden op pagina 152 van band 10 diverse vermeldingen voorkomen uit de periode van 1483 tot 1487.
- VdB10/154/1 (301/64/1496-1497/f.15/28 september 1496) dient te worden geïnterpreteerd als: Universiteit Gent, hs. 2484, Ferdinand vanden Bemden, *Rues et fonds bâtis*, band 10/pagina/rangnummer van de inschrijving (Stadsarchief Gent, Oud Archief, reeks 301, Wettelijke passeringen Keure/nummer/schepenaar/folio/datering)¹⁶⁷.
- NVDH/F1 is Stadsarchief Gent, Nota's Vander Haeghen, F1, Fruitverkopers.
- NVDH/N2 (301/35/1438-1439/f.181/6 juni 1439) staat voor Stadsarchief Gent, Nota's Vander Haeghen, N2, Fruit.

Alaert, Jan - zone B – VdB10/96/1 (301/58/1485-1486/f.136/27 april 1486), daarna zone C – VdB10/154/1 (301/64/1496-1497/f.15/28 september 1496); gezworene - VdB10/96/1 (301/58/1485-1486/f.136/27 april 1486); mogelijk identiek met de volgende.

Alaert, Jan, zoon van Gillis – zone C – VdB10/147/2 (301/56/1480-1481/f.85v/28 april 1481) – VdB10/152 (1483-1487); overleden voor 28 september 1496 (VdB10/154/3).

Alaert, Joos, zoon van Jan – zone C - VdB10/151/2 (301/73/1513-1514/f.34/19 september 1513)

Alaert, Joris, gezworene in 1520 (301/76/1520-1521/19v/ acte van 24 september 1520)

Alaert, Willem, zoon van Jan – zone C - VdB10/154/5 (301/70/1507-1508/f.54v/15 maart 1508) - VdB10/152 (1507-1511); ook als brouwer vermeld: VdB10/110/3 (301/69/1505-1506/f.188v/12 augustus 1506) en VdB10/110/4 (301/76/1519-1520/f.30v/31 oktober 1519)

---

¹⁶⁷ In zeldzame gevallen wordt ook verwezen naar SAG, OA, reeks 330, Boedelbeschrijvingen Gedele.

FRUIT EN FRUITVERKOPERS IN GENT (1357-1542)

Buuc, Joris – deken in 1439 - NVDH/N2 (301/35/1438-1439/f.181/6 juni 1439); deken in 1444 - VdB10/93/4 (301/37/1443-1444/f.126v/11/4 april 1444) en NVDH/N2 (301/37/1443-1444/f.190v/2/28 juli 1444; ook deken in 1445 (156/1/f.82).

Callant, Jacop – zone C – VdB10/154 (1534-1537)

Callant, Jan – zone C - VdB10/154/3 (301/64/1496-1497/f.62v/28 januari 1497) tot VdB10/154/6 (301/76/1520-1521/f.113v/13 maart 1521); zie ook VdB10/138/5 (1506), VdB10/152 (1507-1511), VdB10/151/3 (1516) en VdB10/154 (1506-1507); ook zone B - RG, Fonds Sint-Michielskerk Gent, nr. 389, Rentenboek van de armentafel, 1515, f. 35v, en VdB10/139/4 (301/75/1518-1519/f.29v/18 november 1518); deken in 1505 (156/1/kohier 1504-1506/s.f. (tussen f.1 en f.2)/14 maart 1505) en in 1506 (156/1/kohier 1506-1507/f.1); 19 januari 1506 (156/1/kohier 1504-1506/f.17v-18v, afschrift, plus ibidem origineel, s.f.); 11 mei 1506 (156/1/kohier 1504-1506/f.22-23) en 20 juli 1506 (156/1/kohier 1504-1506/f.25).

Callant, Lieven – zone C – VdB10/148/1 (301/30/1429-1430/f.83v/17 mei 1430) / VdB10/153/1 (301/33/1434-1435/f.41/17 november 1434); deken in 1453 (156/1/f.111); aankoop van fruit NVDH/F1 (301/29/1427-1428/f.130v/31 juli 1428)

Callant, Martin, deken in 1451 (156/1/f.107) en in 1452 (156/1/f.108v).

Corbeel, Joris, gezworene in 1486 – VdB10/96/1 (301/58/1485-1486/f.136/27 april 1486); gezworene in 1500 (156/1/181); aankopen van fruit: NVDH/F1 (301/57/1482-1483/f.75v/5/23 december 1482) – NVDH/F1 (301/57/1482-1483/f.92v/10/10 januari 1483) – NVDH/F1 (301/59/1486-1487/f.190/2/6 juli 1487).

Danis/Dhanis, Lysbette, weduwe van Simoens/Symoens, Jan – zone A - VdB10/91/5 (301/69/1506-1507/f.83v/4 mei 1507); VdB10/92/6 (301/71/1510-1511/f.22/23 oktober 1510); fruitverkoopster - 156/1/kohier 1504-1506/f.17v-18v/19 januari 1506 en 156/1/kohier 1504-1506/f.22v-23/11 mei 1506; zie haar echtgenoot Moens/Simoens/Symoens, Jan, zoon van Symoen.

De Brune, Alard - 301/20/1408-1409/f.18v/1/23 december 1408 (NOWÉ, R., Regesten op de jaarregisters van de Keure: schepenjaar 1408-1409, Gent, 1984).

De Grave, Jan, vader van Olivier – zone A – VdB10/89/1 (301/23/1414-1415/f.63v/9 april 1415) en VdB10/89/2 (301/36/1440-1441/s.f./5 mei 1441); deken in 1430 (SAG, reeks 172 nr. 12, Archief van de nering der kaasverkopers, acte van 12 juni 1430).

DANIEL LIEVOIS

De Grave, Olivier, zoon van Jan – zone C – VdB10/157/4 (301/41/1451-1452/f.94/16 februari 1452) en VdB10/157/5 (301/47/1462-1463/f.60v/12 maart 1463); deken in 1454 (156/1/f.115/ deken in 1455 (156/1/f.117v); deken in 1465 (156/1/148); opperdeken van de kleine neringen in 1463 - VdB10/157/5 (301/47/1462-1463/f.60v/12 maart 1463).

De Jonghe, Anthonis – zone C - VdB10/147/3 (301/69/1506-1507/f.58/21 januari 1506); daarna zone B - VdB10/141/5 (301/75/1518-1519/f.4v/27 augustus 1518).

De Kele/Hekele/Degele, Cornelis – aankoop van fruit bij Gillis de Mayere van Sint-Niklaas-Waas - NVDH/F1 (301/60/1489-1490/f.123v/6 - 3 juni 1490); diverse conflicten met de nering: 156/1/s.f./13 december 1490 - 156/1/s.f./16 december 1494 - 156/1/f.186-187/20 maart 1497).

De Leeu, Jan – 301/17/1407-1408/ f.55/2/4 september 1407 (NOWÉ, R., Regesten op de jaarregisters van de Keure: schepenaar 1407-1408, Gent, 1982) - 301/20/f.8v/2/3 november 1408 (NOWÉ, R., Regesten op de jaarregisters van de Keure: schepenaar 1408-1409, Gent, 1984) - 301/20/f.18v/10/6 januari 1409 (NOWÉ, R., Regesten op de jaarregisters van de Keure: schepenaar 1408-1409, Gent, 1984); aankoop van Jan Laveric in Niepkerke - 301/17/1402-1403/ f.38/4/7 maart 1403 (DE ZUTTER, J., Regesten op de jaarregisters van de Keure, 1402-1403, Gent, 1981)¹⁶⁸; borg in 1403 voor Jan Laveric van Niepkerke - 301/17/1402-1403/ f.38/4/7 maart 1403 (DE ZUTTER, J., Regesten op de jaarregisters van de Keure, 1402-1403, Gent, 1981).

De Mets, Jhan, gezworene in 1383 - NVDH/N2/330/7/1382-1383/Zoendinc/f.6/4 mei 1383.

De Meuleneere/de Mueleneere, Rombout – zone B – VdB10/102/2 (301/39/1446-1447/f.104v/13 februari 1447); lid van de nering vanaf 1441 (301/36/1440-1441/f.116/10 mei 1441; zie Diericx, L.C., *Mémoires sur la ville de Gand*, dl. 1, Gand, 1815, p. 118-119, noot 1; zie DE POTTER, F., *Gent, van den oudsten tijd tot heden*, dl. 3, Gent, s.d., p. 125, noot 2); aankopen van fruit: NVDH/F1/301/38/1445-1446/f.88/12/25 februari 1446, en NVDH/F1/301/39/1447-1448/f.116v/9/2 maart 1448.

De Meyere, Bernaert, zoon van Jan - zone B – VdB10/96/4 (301/70/1507-1508/f.110v/12 juli 1508), VdB10/96/5 (301/72/1512-1513/f.22/12 maart 1513), VdB10/95/1 en 2 (1513-1516), VdB10/97/2 en 3 (1515-1518); gezworene in 1520 (301/76/1520-1521/19v/ acte van 24 september 1520).

---

¹⁶⁸ Met oprechte dank aan de heer Gilbert de Leu voor deze verwijzing.

FRUIT EN FRUITVERKOPERS IN GENT (1357-1542)

De Neve, Jan – zone C – VdB10/153/6 (301/42/1452-1453/f.9v/6 oktober 1452) en VdB10/153/7 (301/42/1452-1453/f.65v/17 mei 1453); wellicht identiek met De Neve, Jan alias De Curte, 1447 (VdB10/93/5 (301/39/1446-1447/f.192v/1/19 juli 1447).

De Neve, Lowys, zoon van Jan – zone B – VdB10/105/1 (301/43/1454-1455/f.44/16 november 1454), tevens verwerving van het lidmaatschap van de nering – ook VdB10/105/2 en 3 (1454-1462); gezworene in 1458 – VdB10/94/1 (301/44/1457-1458/f.120/8/20 januari 1458).

De Sceppere, Jan – er zijn diverse document op die naam vanaf 1458 tot omstreeks 1530 – ze slaan waarschijnlijk op drie personen met dezelfde naam:

De Sceppere, Jan I - 1458 gezworene in 1458 - VdB10/94/1 (301/44/1457-1458/f.120/8/20 januari 1458).

De Sceppere, Jan II, zoon van Arend – zone B – VdB10/96/1 – 301/58/1485-1486, f. 136 - 27 april 1486; NVDH/F1/301/57/1483-1484/f.19/3/26 september 1483 - NVDH/F1/301/57/1483-1484/f.49/3/5 november 1483 - NVDH/F1/301/57/1483-1484/f.102v/3/26 januari 1484; NVDH/F1/301/60/1488-1489/f.111v/5/27 juni 1489; NVDH/F1/301/61/1491-1492/f.39v/9/6 maart 1492; deken in 1493 (156/1/s.f./ acte van 9 mei 1493, en ibidem, f.179/ acte van 5 maart 1493/geregistreerd in 301/62/1492-1493/f.14); deken in 1494 (SAG, reeks 175, Nering van de fruitverkopers, nr. 4, acte van 14 april 1494); deken in 1496 (156/1/f.186-187/20 maart 1497); aankopen van fruit: NVDH/F1/301/56/1480-1481/f.129/10/10 juli 1481 - NVDH/F1/301/56/1481-1482/f.74v/3/29 december 1481; NVDH/F1/301/57/1482-1483/f.75v/5/23 december 1482 - NVDH/F1/301/57/1482-1483/f.75v/6/28 december 1482 - NVDH/F1/301/57/1482-1483/f.216/6/12 juni 1483; 301/57/175v/22 mei 1484; aankoop van kersen – NVDH/F1/301/57/1483-1484/f.18v/26 september 1483; hij beschikte wellicht over een eigen schip, want hij leverde in 1482 aan Willem vande Walle, zoon van Zegher, een last *droechs harinx*, droge haring die meestal via de Lieve naar Gent werd gebracht - SAG, OA, reeks 301, nr. 57, 1482-1483, f. 75v/6, acte van 28 december 1482.

De Sceppere, Jan III (?) - zone D tegen de omheiningmuur van het kerkhof van de Sint-Niklaaskerk (301/65/1498-1499/f.83/11 mei 1499 – zie ook VdB2/62) en (301/66/1499-1500/f. 28/16 september 1499 – zie ook VdB2/62) – daarna zone C (RG, Fonds Sint-Niklaaskerk, SN 51, Rentenboek van de kerk 1530, s.f.); deken in 1507 (156/1/kohier 1506-1507/f.1v); deken in 1508 (156/1/kohier 1508-1509/f.1v); deken in 1510 (156/1/kohier 1510-1511/f.1); deken in 1511 (156/1/kohier 1511-1512/f.1 en 156/1/5-6/ acte van 24 mei 1512); gezworene in 1520 (301/76/1520-1521/19v/ acte van 24 september 1520).

DANIEL LIEVOIS

De Scrivere, Cornelis, gezworene in 1484 – VdB10/96/1 (301/58/1485-1486/f.136/27 april 1486); aankoop van fruit NVDH/F1/301/57/1483-1484/f.212v/1/23 juli 1484.

De Slueteleere, Jan, deken in 1380 – 156/1/f.33v-34/ acte van 5 augustus 1380; zie ook NVDH/N2.

De Suttere, Jacop, deken in 1447 - VdB10/93/5 (301/39/1446-1447/f.192v/1/19 juli 1447) en 156/1/f.85.

De Swarte, Jan – 301/16/1401-1402/f.57v/3/23 mei 1402 (VANDENSTEEN, H., Regesten op de jaarregisters van de Keure: schepenzaar 1401-1402, Gent, 1981); borg in 1403 voor Jan Laveric van Niepkerke - 301/17/1402-1403/ f.38/4/7 maart 1403 (DE ZUTTER, J., Regesten op de jaarregisters van de Keure, 1402-1403, Gent, 1981).

De Valkeneere alias De Dromere, Gillis – zone A – VdB10/89/5 (301/49/1467-1468/f.29v/26 november 1467); deken in 1457-1458 - VdB10/94/1 (301/44/1457-1458/f.120/8/20 januari 1458).

De Vos, Adriaen, zoon van Pieter – zone D aan de huidige Cataloniëstraat – VdB10/45/6 (301/74/1515-1516/f.150v/23 juni 1516).

De Vos, Daneel, gezworene in 1520 (301/76/1520-1521/19v/ acte van 24 september 1520)

De Vos, Pieter, zoon van Jan – zone D aan de huidige Cataloniëstraat – VdB10/45/5 (301/72/1512-1513/f.72v/25 januari 1513) – overleden voor 23 juni 1516 (VdB10/45/6); aankoop van fruit NVDH/F1/301/57/1482-1483/f.221/5/16 juni 1482.

De Winter, Jhan, deken in 1383 NVDH/N2/330/7/1382-1383/Zoendinc/f.6/4 mei 1383.

De Wulf, Lievin - 301/16/1401-1402/f.50/2/18 maart 1402 (VANDENSTEEN, H., Regesten op de jaarregisters van de Keure: schepenzaar 1401-1402, Gent, 1981); aankoop van fruit bij Jan Laveric in Niepkerke - 301/17/1402-1403/ f.38/4/7 maart 1403 (DE ZUTTER, J., Regesten op de jaarregisters van de Keure, 1402-1403, Gent, 1981); borg in 1403 voor Jan Laveric van Niepkerke - 301/17/1402-1403/ f.38/4/7 maart 1403 (DE ZUTTER, J., Regesten op de jaarregisters van de Keure, 1402-1403, Gent, 1981).

Ghiselins, Jan – zone C - VdB10/155/1 (301/36/1441-1442/ f.62/25 december 1441) en VdB10/155/2 (301/44/1456-1457/ f.111/27 juni 1457); mogelijk identiek met Ghiselins, Jan, zoon van Pieter.

FRUIT EN FRUITVERKOPERS IN GENT (1357-1542)

Ghiselins, Jan, zoon van Pieter - VdB10/93/5 (301/39/1446-1447/ f.192v/1/19 juli 1447.

Ghistelins, Jacop - aankoop van fruit – NVDH/F1/301/46/1461-1462/f.98/26 juli 1462

Ghistelins, Jan - aankoop van fruit – NVDH/F1/301/46/1461-1462/f.98/26 juli 1462

Ghys, Pieter - gezworene in 1458 - VdB10/94/1 (301/44/1457-1458/f.120/8/20 januari 1458).

Ghys, Zegher - zone B – VdB10/96/1 (301/58/1485-1486/f.236/27 april 1486); weduwe en oors – zone B – VdB10/96 (1508-1513)

Ghyselins, Adriaen – zone C - VdB10/160 (1507-1509)

Ghyselins, Jan – 301/20/1408-1409/f.21bis/6 (NOWÉ, R., Regesten op de jaarregisters van de Keure: schepenjaar 1408-1409, Gent, 1984).

Ghyselins, Jan, zoon van Mathys – aankoop van fruit – NVDH/F1/301/40/1448-1449/f.71/4/16 november 1448.

Goetghebuer, Gheerolf – zone A – VdB10/89/3 (301/44/1456-1457/f.68v/23 februari 1457) – VdB10/88/1 (301/55/1478-1479/f.62/29 november 1478); zijn weduwe Jacquemyne vanden Vivere - VdB10/92/4 (301/59/1487-1488/2/f.105v/16 mei 1488 – verkoop van het huis aan fruitverkoper Jan Moens, zoon van Symoen); deken in 1464 – VdB2/49 (301/48/1464-1465/f.32/17 november 1464.

Hans, Jan, 1511 – 156/1/kohier 1511-1512/f.6/ acte van 9 augustus 1511 en 156/1/kohier 1511-1512/f.5/ acte van 24 mei 1512.

Hans, Zegher, deken in 1490 – 156/1/s.f./ acte van 13 december 1490.

Heindricx/Heyndricx, Katheline, dochter van Lievin, weduwe van Nauts/Neyt, Pieter, fruitverkoopster – zone B – VdB10/139/2 (301/67/1502-1503/f.14v/21 september 1502), VdB10/139/4 (301/75/1518-1519/f.29v/18 november 1518) en RG, Fonds Sint-Michielskerk Gent, nr. 389, Rentenboekvan de armentafel, 1515, f. 36..

Hellebuuc, Lievin – 156/1/s.f. (na kohier 1510-1512)/1 maart 1507; gezworene in 1500 (156/1/181); aankoop van fruit – NVDH/F1/301/59/1486-1487/f.190/2/6 juli 1487.

DANIEL LIEVOIS

Hellebuuc, Wouter - aankoop van fruit - NVDH/F1/301/38/1444-1445/f.17/11/6 oktober 1444.

Hillaert/Illaer, Jacop, zoon van Jacop - zone C - VdB10/144/4 (301/52/1472-1473/98v/10 mei 1473) en VdB10/144/6 (301/53/1475-1476/49/1 januari 1476).

Lambrecht/Lambrechts, Willem - zone B - VdB10/96/1 (301/58/1485-1486/f.236/27 april 1486) - VdB10/96 (1508-1513) - VdB10/97 (1515-1518) - VdB10/98/2 (1514); 156/1/s.f./ acte van 5 maart 1503; deken in 1487 - 156/1/f.150 en 301/59/1487-1488/2/f.8v/13 december 1487 (zie NVDH/N2); deken in 1497 - 156/1/f.186-187; gezworene in 1500 (156/1/181); aankoop van fruit - NVDH/F1/301/57/1482-1483/f. 202v/3/26 mei 1483.

Lambrechts, Claeyns, deken in 1507 - 156/1/s.f. (na kohier 1510-1512)/ acte van 1 maart 1507.

Lievins, Gillis, gezworene in 1500 (156/1/181).

Meeus, Arnoud, 1383 - NVDH/N2/301/7/1382-1383/Zoendinc/f.6/4 mei 1383.

Meys, Jan - 301/20/1408-1409/f.17/1/17 december 1408 (NOWÉ, R., Regesten op de jaarregisters van de Keure: schepenjaar 1408-1409, Gent, 1984).

Moens/Simoens/Symoens, Jan, zoon van Symoen - zone A - aankoop in VdB10/92/4 (301/59/1487-1488/2/f.105v/16 mei 1488) en VdB10/92/5 (301/64/1496-1497/f.71/1 februari 1497); VdB10/91/4 (301/67/1502-1503/f.185/14 augustus 1503); overleden voor 4 mei 1507 - VdB10/91/5 (301/69/1506-1507/f.83v/4 mei 1507); zie zijn echtgenote Danis/Dhanis, Lysbette.

Paridaens, Jan - aankoop van fruit NVDH/F1/31/301/31/1431-1432/f.71v/5/2 mei 1432).

Praet, Vincent, en echtgenote - 156/1/kohier 1504-1506/f.25/ acte van 20 juli 1506.

Scellinc, Jooris - zone C - VdB10/150 (1492-1496); koopt een huis op de Leie achter de Sint-Michielskerk - VdB10/131/1 (301/72/1511-1512/f.98/30 maart 1512)

Steels, Catheline - 156/1/kohier 1504-1506/s.f. (tussen f. 1 en f. 2)/ acte van 14 maart 1505.

FRUIT EN FRUITVERKOPERS IN GENT (1357-1542)

Stocman, Cornelis - gezworene in 1458 - VdB10/94/1 (301/44/1457-1458/f.120/8/20 januari 1458).

Stoep/Stoop, Gillis - deken 1448 (156/1/f.91); deken in 1449 (156/1/f.100); deken in 1450 (156/1/f.105).

Stoop, Willem, deken in 1509 – 156/1/kohier 1509-1510/f.1); deken in 1510 – 156/1/s.f./ acte van 8 februari 1510; deken in 1523 (156/1/kohier 1523-1524/s.f.); deken in 1524 (156/1/kohier 1524-1525/s.f. en 156/1/s.f./ acte van 28 november 1524); mogelijk identiek met de volgende.

Stoop, Willem, zoon van Claeys – zone A - VdB10/91/4 (301/67/1502-1503/f.185/14 augustus 1503) en VdB10/91/5 (301/69/1506-1507/f.83v/4 mei 1507).

Stuerbaut, Jan – zone C – VdB10/142/3 (301/20/1409-1410/f.41/10 februari 1410) / VdB10/153 (1434-1440); overleden voor 23 juli 1440 (hij stond toen onder de voogdij van Olivier de Grave) - VdB10/153/6 (301/35/1439-1440/f.160v/23 juli 1440); deken in 1402 – 156/1/f.47/2/ acte van 29 juli 1402 - zie NVDH/N2; aankoop van fruit - NVDH/F1/301/28/1424-1425/f.99v/6 juni 1425 en NVDH/F1/301/31/1431-1432/f.71v/5/2 mei 1432.

Swandins/Zwandijn, Jan - zone C – VdB10/153/6 (301/42/1452-1453/f.9v/6 oktober 1452); VdB10/146/5 en 6 (1446-1469); VdB10/93/5 (301/39/1446-1447/f.192v/1/19 juli 1447); VdB10/148/4 (301/46/1460-1461/f.116v/1 juli 1461); overleden voor augustus 1475 – VdB10/149/2 (301/53/1474-1475/f.135/ augustus 1475); aankoop van fruit – NVDH/F1/301/37/1442-1443/f.185v/2/19 september 1442.

Valke, Pieter, 1383 – NVDH/N2/301/7/1382-1383/Zoendinc/f.6/4 mei 1383.

Van Beverne, Jan - 156/1/f.47/2/ acte van 29 juli 1402 - zie NVDH/N2.

Van de Walle, Roelant, gezworene in 1486 – VdB10/96/1 (301/58/1485-1486/f.136/27 april 1486).

Van den Bogaerde, Jan – zone B – VdB10/96/1 (301/58/1485-1486/f.236/27 april 1486); deken in 1479 - SAG, OA, reeks 175, Nering van de fruithandelaars, nr. 2, acte van 11 februari 1479; kopie in 156/1/f.138; deken in 1480 - SAG, OA, reeks 172/1, Nering van de kaasverkopers, nr. 3, Ordonnanties, acte van 9 juni 1480; deken in 1484 – 156/1/s.f./ acte van 6 juli 1484; deken in 1500 (156/1/181).

Van den Kerkove, Jan – 156/1/f.33v/ acte van 5 augustus 1380; zie ook NVDH/N2.

DANIEL LIEVOIS

Vanden Berghe, Baerbele, weduwe van fruitverkoper Adriaen de Vos – 156/1/s.f./ acte van 28 november 1524.

vanden Briele, Olivier – aankoop van fruit – NVDH/F1/301/61/1491-1492/f.39v/9/6 maart 1492.

Vander Ghyst, meester Jan, alias Stopenbeerghe – zone A – VdB10/90/3 (301/50/1468-1469/f.97v/2 mei 1469) - VdB10/90/2 (301/51/1470-1471/f.103/26 april 1471) – VdB10/89 (1457-1467) - VdB10/92/4 (1488); huurde al in zone A in 1462 - VdB10/92/3 (301/47/1462-1463/f.21v/7 november 1462); deken in 1476 - SAG, reeks 301, nr. 53, 1475-1476, f. 57v/2, acte van 1 februari 1476; zie NVDH, N2; kopie in 156/1/f.146; overleden voor 29 mei 1479 - VdB10/91/1 (301/55/1478-1479/f.105v/29 mei 1479); stichtte een wekelijkse mis voor het altaar van Sint-Vincent in de Sint-Niklaaskerk - RG, Fonds Sint-Niklaaskerk in Gent, SN 118, Cartularium van de armentafel, 1471, aangevuld tot 1591, f. 38v-40v, acte van 24 september 1475; geregistreerd in SAG, OA, reeks 301, nr. 53, 1475-1476, f. 18.

Van der Hasselt, Lieven – zone C (RG, Fonds Sint-Niklaaskerk, SN 51, Rentenboek van de kerk 1530, s.f.); deken in 1520 (301/76/1520-1521/19v/ acte van 24 september 1520).

Vander Muden, Wouter, deken in 1357 – 156/1/f. 22/ acte van 14 januari 1357; zie NVDH, N2.

Vander Wostinen, Fransoys – zone A - 301/16/79/3/27 juli 1402 en 7 mei 1403.

Van Landegem, Willem – inschrijving in 1458 (301/44/1457-1458/120/8/20 januari 1458).

Bijlage 2 - Fruitvariëteiten in Gent en elders in de late middeleeuwen

- *ameldonghen (annelonghen, hannelonghen)*
- *blanckaerten - blanckaerden* bij ZEVEN, A.C., 1997, p. 86.
- *blandereelen* - VANDOMMELE, H., 1980, p. 90, vond in een document uit Den Haag van 1402-1403 de naam *blanderelen*. Vermeld bij ZEVEN, A.C., 1997, p. 86.
- *blaue baerden*
- *brune zoetinghen*
- *bruninghen*
- *bustinghen*
- *coolinghen*
- *crobeelen* – VERWIJS & VERDAM, sub: *corbeel*; wellicht identiek met de *corbulen*, een appelras dat al in de 14de eeuw werd vernoemd (ZEVEN, A.C., 1997, p. 86).
- *crockettinghen (corkettinghen)* - LINDEMANS, P., 1952, p. 202, citeerde de pachtvoorwaarde van een hof in Westkapelle in 1517, met een vermelding van *crockettinghen*; overgenomen bij VANDOMMELE, H., 1980, p. 102, en bij ZEVEN, A.C., 1997, p. 86, maar weergegeven als *crolrettinghen*, op basis van een foute lezing bij DIERICX, L.C., 1815, p. 119, noot 1, en bij VERWIJS & VERDAM, sub: *crolrettinc*. Misschien identiek met *grolzettinghen* (ZEVEN, A.C., 1997, p. 86).
- *groeninghen* - VERWIJS & VERDAM, sub: *groeninc*; LINDEMANS, P., 1952, p. 202, vond in Westkapelle in 1517 een vermelding van *groeninghen*; overgenomen bij VANDOMMELE, H., 1980, p. 102, en bij ZEVEN, A.C., 1997, p. 86.
- *hoeghelinghen (ogelinghen, ooggelinghen, oeghelinghen, oecghelinghen, oegghelijnen, vranssche oeghelinghe)* - VERWIJS & VERDAM, sub: *ogelinc*; vermeld bij ZEVEN, A.C., 1997, p. 86.
- *hoginghen (ooghinghen, highinghen)*
- *ketelboeters*
- *leydinghen*
- *nieuwe ghebueren*
- *peroeninghen (zomer appelen)*
- *pippinghen (puppinghen)* – VERWIJS & VERDAM, sub: *pippinc, puppinc, pupinc*; *pippingen* in het handboek uit 1488 van Hendrik van Zon (VANDOMMELE, H., 1985, p. 65-66). Dezelfde auteur, p. 90, vond *pip-pingen* in een document uit de abdij van Egmont (Zuid-Holland) van 1485-1486. De 15de-eeuwse *pippinghen* of *puppinghen* zullen wel een of andere soort peppingappelen geweest zijn, ook bekend als *pepling, pip-ling, pipping*. KNOOP (p. 22-23, afb. 6) kende de blanke of witte en de rode pepping. Volgens hem (p. 24, afb. 6) gelijkt de grauwe pepping op de renetappel. De Hollandse pepping wordt dan weer geïdentificeerd met de *pomme madame*; deze vertoont gelijkenissen met de renet bellefleur, met als andere synoniemen Wijker pepping en ronde renet (KNOOP, p. 41,

DANIEL LIEVOIS

- afb. 11). Sommige pippinvariëteiten worden in onze tijd nog gecommmercialiseerd. Als *pypingen* vermeld bij ZEVEN, A.C., 1997, p. 86.
- *ranckoysen* - LINDEMANS, P., 1952, p. 202, ontdekte *rancoysen* in Westkapelle in 1517; deze naam vond hij ook in Oostkamp in 1518; overgenomen bij VANDOMMELE, H., 1980, p. 102.
  - *rebauden* (*rebouden, ribauden*) - dit ras stemt wellicht overeen met de rabauwappel. Knoop kende die als de *rabau*, namelijk de gewone of grauwe rabauw (KNOOP, p. 24, afb. 6). De witte, blanke of franse rabauw heeft als synoniemen de bloemzuur (bij KNOOP, J.H., p. 19, afb. 5 als *bloem zuir*), de witte franse renet, ook witte renet met stippen of in het Frans de *renette triumpante*. Het ministerieel besluit betreffende de toekenning van subsidies voor de bescherming van de genetische diversiteit van hoogstamboomgaarden met toepassing van het Vlaams Programma voor Plattelandsontwikkeling van 19 december 2003 verschenen in het Belgisch Staatsblad van 11 februari 2004, kende een subsidie van 4 euro per jaar toe voor elke hoogstammige fruitboom van onder meer de rabauwappel. Als rabauwen vermeld bij ZEVEN, A.C., 1997, p. 86).
  - *ritsaerden*
  - *schyvinghen* (*schyffinghen, scyvinghen, stivinghen*) - *stinninghen* bij ZEVEN, A.C., 1997, p. 86.
  - *scryoelen* (*scryoelen, scharrolen*)
  - *sent jans appelen* - de abdij van Egmont verkocht in 1485 sint-jansappelen aan Willem Claes (VANDOMMELE, H., 1985, p. 65-66). Hij vond sint-jansappelen in een document uit de 15de eeuw (p. 91). De sint-jansappel stond bij Knoop ook bekend als paradijsappel, naantjesappel en witte of rode zomerappel; de paradijsappel werd volgens hem vooral gebruikt om er andere variëteiten op te enten. De rode variëteit beschouwde hij vooral als een stoofappel. Vermeld bij ZEVEN, A.C., 1997, p. 86.
  - *tuninghen*
  - *zydinghen*

Voor de peren blijven er na groepering nog vijftientig verschillende namen over, namelijk:

- *braetpeeren* - vermeld bij ZEVEN, A.C., 1997, p. 87.
- *bruwieren*
- *coevoets peeren*
- *craeypeeren* - VANDOMMELE, H., 1985, p. 50, vond *craeypeeren*, volgens hem een donker en slank perenras, in de keukenregisters en rentmeestersrekeningen van de abdij van Egmond (13de eeuw). Het eerder geciteerd ministerieel besluit van 19 december 2003 kende een subsidie van 4 euro per jaar toe voor het aanplanten van onder meer de kraaipeer die toen voorkwam in Sleidinge en Waarschoot. Vermeld bij ZEVEN, A.C., 1997, p. 87.
- *crupeeren* (*grupeeren*)

FRUIT EN FRUITVERKOPERS IN GENT (1357-1542)

- *gaupeeren*
- *gaveelen*
- *hanc ghewissen peeren* – VERWIJS & VERDAM, sub: anguwissen; VANDOMMELE, H., 1985, p. 45, schreef dat *peren van angoyssen* (worg- en kropperen, een wrange peer met steencellen, alleen goed om te koken of te braden), al werden vermeld in de 11de en 12de eeuw. Dezelfde auteur verwees op p. 50 naar *angewissen* (volgens hem *poires d'angoisse* of angstperen) in een 13de-eeuws Gelders keukenboek; hij identificeerde dit ras met de *kannuwelen*, peren met een kruidige kaneelsmaak, die worden vernoemd in de abdij van Egmond. Hij stelde dat in Parijs eveneens in de 13de eeuw de *poire d'angoisse*, met bittere schil en kleine gestalte, door de venters werd aangeprezen voor de kleine luiden (p. 52). Ook in de 15de eeuw vond hij vermeldingen van angstperen of *angoissen* (p. 120-121). De abdij van Egmont verkocht in 1485 *anguois* peren aan Willem Claes (VANDOMMELE, H., 1985, p. 65-66). Als *anguois* peren vermeld in het handboek uit 1488 van Hendrik van Zon, monnik van de abdij Egmont (VANDOMMELE, H., 1985, p. 65-66); de auteur identificeerde die peer met het ras *bon chrétien*. *Anguwissen* werden aangeprezen als een uitstekende perensoort in het Gentse kookboek UG, Handschrift nr. 1035; uitgave: SERRURE, C.A., Keukenboek, uitgegeven naar een handschrift der vijftiende eeuw, in: Maatschappij der Vlaemsche Bibliophilen, dl. 10, Gent, 1872. Bij ZEVEN, A.C., 1997, p. 87, vermeld als *anguwissen*, een benaming die al in de 14de eeuw voorkwam.
- *peren van Aywières (peeren van ywiers, van ywiere, van Huwiers, van der wiers, heenewiersche en heynewiersche peren)* - VANDOMMELE, H., 1985, p. 69, als *henyerspeer*. *Helwyerspeer* of *huwiers* bij ZEVEN, A.C., 1997, p. 87.
- *juede peeren* - In een rekening van de abdij van Averbode van 1434 vond VANDOMMELE, H., 1985, p. 69, de *juetpeer*, volgens hem een sappige, zoete zomerpeer. Ook *juetpeer* bij ZEVEN, A.C., 1997, p. 87. De *juttepeer* en/of *jodenpeer* is nog verkrijgbaar.
- *keerckinghen (kierkinghen)*
- *kengeweele* - VANDOMMELE, H., 1985, p. 50, vond *kannuwelen*, peren met een kruidige kaneelsmaak, in het archief van de abdij van Egmond (13de eeuw). In een rekening van de abdij van Averbode van 1434 vond hij de *carduweel*, een peer met kruidige kaneelsmaak (p. 69). Als *kensenruwelen* vermeld in het Gentse kookboek UG, Handschrift nr. 1035. Ten slotte *canduweelen*, een benaming die al in de 14de eeuw voorkwam, bij ZEVEN, A.C., 1997, p. 87. Op de webstek van de Universiteit van Wageningen, bij de interactieve index bij KNOOP (p. 62, afb. 4) worden als synoniemen voor de kaneelpeer, kanjuweel, of kruidkanjuweel, ook nog geciteerd *bon chrétien d'été*, *safran d'été*, zomer bon chrétien, zomer safranpeer, *gratiolle d'été*, *gratiolle di Roma*, zomergratiolle, brabantse gratiolle, *suyker-kandy-peer*, marsepeinpeer, malvasierpeer, schagermaagd, apothekerspeer en *canelle*. De franse kaneelpeer heet ook *fondan-*

- te, fondante de Brest* (en niet *de Bresse*, zoals in de vermelde interactieve index), *beurré hatyf, beurré d'aout ronde, coule soif, inconnue de che-neau, franc royal d'été, fin-or d'(été ?), gros micet d'été*. (KNOOP, p. 58, afb. 3).
- *keizerinperen (keyserinne peeren, keyserpeeren, winter keyserpeeren)* – VERWIJS & VERDAM, sub: *keyserpeer, keiserinne*; VANDOMMELE, H., 1985, p. 50, vond keizerperen en keizerinnen, een grote tafelppeer, in de abdij van Egmond (13de eeuw). Volgens hem werden in een rekening van Enkhuizen (Noord-Holland) in 1396 keizerinnen vermeld (p. 57-58). Keizerinnen, een grote bewaarpeer, staan ook vermeld in het handboek van Hendrik van Zon van 1488 (VANDOMMELE, H., 1985, p. 65-66). De abdij van Egmont verkocht in 1485 keizerinnen aan Willem Claes (VANDOMMELE, H., 1985, p. 65-66). Bij KNOOP (p. 64, afb. 5) vindt men als synoniemen voor de enkele keizerinpeer: zoete keizerin, lange keizerin, kleipeer, winter suikerijpeer, soms geïdentificeerd met de sint-magdalenepeer (al geeft Knoop er een verschillende beschrijving van), ook *poire magdalene*, franse keizerin, *citron des carmes* (KNOOP, p. 48, afb. 1). Synoniemen voor de dubbele keizerinpeer, een bijzonder grote peer: colmar, kalmerpeer, grote kalmer, kalmerpeer van Dantzig, witte keizerin, commandeurpeer, kolmer, *impératrice* (KNOOP, p. 56, afb. 3). Bij ZEVEN, A.C., 1997, p. 87 vermeld als *keyserynen* of *keyserpeeren*, een ras dat al in de 14de eeuw werd vermeld. ZEVEN, A.C., 1997, p. 86 vermeldt ook het appelras *keyserinnen*. Het ministerieel besluit van 19 december 2003 voorzagt in een subsidie van 4 euro per jaar voor elke hoogstammige fruitboom van onder meer de keizerinperen. KNOOP, p. 49, afb. 1.
  - *peeren van vranx* – wellicht Franse peren (zie VERWIJS & VERDAM, sub: *vranxsch*, Frans).
  - *peeren van elst*
  - *pontpeeren* – pondpeer. Bij KNOOP (p. 77, afb.8) krijgt de pondpeer als synoniemen ronde wintergratiolle, endegeesterpeer, *florus-heypeer, ysboutpeer*, grote monarch, grote mogul of grote tamerlan en in het Frans *poire de livre, grand monarque* en *gratiolle ronde*. Ze staat bekend als de grootste perensoort en wordt als sier- en als stoofpeer aangewend. De pondpeer is nog in de handel verkrijgbaar.
  - *poperynxsche peeren* – Er zijn twee vermeldingen bekend van poperingse peren. Volgens VANDOMMELE, H., 1985, p. 45, kwamen *peren van Poperinghen ende van Risele* al voor in de 11de en 12de eeuw, maar zonder bronopgave. Verder zijn er de *poperynxsche peeren* die Gheleyn van Waesbeerghe, van Zottegem, verkocht aan Cornelis de Scrivere, vrije fruitverkoper in Gent (SAG, OA, reeks 301, nr. 57, 1483-1484, f. 212v/1, acte van 23 juli 1484. Dit op heden onbekende fruitras heeft nochtans een plaats in de wereldliteratuur en namelijk in *Romeo and Juliet* van William Shakespeare (1564–1616.) in Acte II, scene 1, regel 34-38 waar Mercutio zijn vriend Romeo op ironische wijze herinnert aan zijn vurige gevoelens

FRUIT EN FRUITVERKOPERS IN GENT (1357-1542)

voor zijn geliefde Rosaline¹⁶⁹. In Quarto 1 van 1597, de oudst bewaarde versie, luidde de tekst: *Now will he sit vnder a Medler tree, / And wish his Mistris were that kinde of fruite, / As maides call Medlers when they laugh alone. / Ah Romeo that she were, ah that she were / An open Et cetera, thou a poprin Peare*. Vrij vertaald: 'Nu gaat hij zitten onder een mispelboom en wensen dat zijn geliefde tot die fruitsoort behoorde, zoals meisjes mispels heten wanneer ze onder elkaar schertsen. O Romeo, was zij maar een open etcetera en jij een poperingse peer'. Mispels krijgen hier een duidelijk vrouwelijk seksuele connotatie, terwijl de steel van de poperingse peer de mannelijke tegenhanger suggereert. In de tweede versie, de Quarto 2 van 1599, werd de laatste regel uitgezuiverd tot *An open, or thou a Poprin Peare*. Door het weglaten van *et cetera* werd het versritme doorbroken en wist men meteen dat er een woord moest worden ingevuld volgens de inspiratie van de acteur. Deze oplossing werd ook gekozen voor de derde versie Folio 1 van 1623. In de moderne editie werd met *An open-arse, thou a pop'rs' peer*. *Open-arse* is een volkse benaming voor een mispel, maar de associatie met de vrouwelijke genitalia is duidelijk.

- *smout peeren* – VERWIJS & VERDAM, sub: *smoutpere*; VANDOMMELE, H., 1985, p. 57-58, ontdekte smoutperen in Enkhuizen (Noord-Holland) in 1396. De smoutpeer, een vroege herfstsoort die vlug beurs wordt, staat vermeld in het handboek uit 1488 van Hendrik van Zon (ibidem, p. 65-66). Zie ook VANDOMMELE, H., 1985, p. 69, en ZEVEN, A.C., 1997, p. 87.
- *sucreyen* – VANDOMMELE, H., 1985, p. 50, vond suikerperen, zomerperen met zoeterig sap, in de abdij van Egmond (13de eeuw). Van de suikerrijpeer kende KNOOP diverse kweekvormen: vroege (een klein peertje, een van de vroegste, ook *blanquet*, misschien blankaart – p.47, afb. 1), kortstelige (*muscat d'anjou* – p. 48, afb. 1), langstelige (blanke suikerij – p. 49, afb. 1), herfstsuikerij (*sint-nicolaaspeer*, *blanquet d'automne*, *brederoopeer*, *groene suikerpeer* – p. 50, afb. 1), vroege suikerij (*honingpeer*), *grauwe suikerij* (*grauwe suikerpeer* – p. 49-50, afb. 1), *wintersuikerij* (p. 72-73, afb. 7). *Suckerpeeren* bij ZEVEN, A.C., 1997, p. 87.
- *surelen* (*suereel peeren*, *brune suereelen*, *bruune sereelen*, *bruusereelen*, *nevelsche surreelen*) – VERWIJS & VERDAM, sub: *surreel*, met de onrechte bedenking dat Nevelse surrelen hun naam dankten aan de plaatsnaam Nivelles (Nijvel), terwijl Nevele bij Gent werd bedoeld. In de abdij van Averbode (1434) vond VANDOMMELE, H., 1985, p. 69, de *zaruweelpeer*, volgens hem afkomstig uit Nijvel in Brabant (Nivelles), op basis van de vermelde foute interpretatie bij VERWIJS & VERDAM. *Zaruwelpeer* bij ZEVEN, A.C., 1997, p. 87.

¹⁶⁹ Romeo and Juliet, by William Shakespeare, edited by Roger Apfelbaum for the Internet Shakespeare Editions. Coordinating Editor Michael Best, University of Victoria, Victoria (British Columbia Canada), 2005.

DANIEL LIEVOIS

- *tytpeeren*
- *wackerzelen* – VERWIJS & VERDAM, sub: *wackerseel*; VANDOMMELE, H., 1985, p. 69, en ZEVEN, A.C., 1997, p. 87.
- *willekins peeren* - *wilcken peer* bij VANDOMMELE, H., 1985, p. 69; ook vermeld bij ZEVEN, A.C., 1997, p. 87.
- *witte scruwelen*
- *zommeringhen*

ZEVEN, A.C., 1997, p. 86, vermeldde ook nog andere appelrassen van de late Middeleeuwen die niet in de bewerkte Gentse documenten voorkomen, namelijk: *appel van geryt die dersker*, *braitappelen*, *brantappelen*, *breydelingh*, *butringen*, *cautenajugen*, *coninghinnen*, *cruijtappel*, *cruyelinck*, *cruysinge*, *dysselinghe* (*dytschellingen*, *dytzeling*, *kleeffsche dytzeling*), *eynappel*, *geelnerich*, *guddelinc* (*somerguldeling*, *winterguldeling*, *witte zomerguldeling*), *heylesem*, *keutneven*, *loevensche wytinghe*, *louwerysz appel*, *neerlansen*, *nordelingen*, *overlansen*, *potappels*, *ribbelingh*, *roetselinghe*, *schyvert*, *sibbeling*, *sinte Jacobsappelen*, *smertelinghe*, *vetting*, *vijfappel*, *vlaamsche trippelinc*, *wynghelinghe*, *wynsunnan* en *zeutneven*. Voor de perenrassen in de late Middeleeuwen vond ZEVEN, A.C., 1997, p. 87, ook nog: *alaertspeer*, *beachêmepeer*, *boenen peer*, *engelse braadperen*, *garsny*, *jacobspeer*, *oogstperen* (*oostperen*), *peerdeduyc*, *peren van hairlem*, *regelperen*, *rijetpeer*, *venuspeer*, *wollepeer*, *wynterperen* en *ysbouten*.

Bijlage 3 - Recepten met fruit

Alle drie de belangrijkste manuscripten met keukenwijsheid in het Middelnederlands van het einde van de 15de en het begin van de 16de eeuw worden in Gent bewaard. Het betreft twee manuscripten in de Universiteitsbibliotheek (UG, hs. 476 en UG, hs. 1035) en een in de Koninklijke Academie voor Taal en Letterkunde (KANTL, ms. 15). Dit laatste handschrift is samengesteld uit vier afzonderlijke delen; in de eerste drie komen er vooral keukenrecepten voor die werden gepubliceerd, terwijl het vierde deel enkel medische voorschriften omvat¹⁷⁰. Manuscript UG, hs. 476 werd in gedrukte vorm gepubliceerd¹⁷¹, terwijl UG, hs. 1035 zowel in gedrukte als in digitale vorm ter beschikking staat¹⁷².

In het eerste deel van dit laatste handschrift staan enkele fruitrecepten: gevulde appelen (recept 1.6, *Om appelen te vaerzene*), gestoofde groenten (recept 1.15, *Compost*) en drie vastenrecepten voor appelmoes (recept 1.16, *Appelmoes in de vastene*), amandelbroodpap (recept 1.17, *Inde vastenen mortroel*) en pannenkoeken (recept 1.18, *Vasten struven*). Enkele recepten zijn de moeite waard om ze uit te proberen. Heel de vasten lang en op alle vrijdagen en zaterdagen gold er een verbod voor vlees, dierlijk vet, eieren, zuivel, en dus ook kaas. Vandaar het veelvuldig gebruik van vers fruit, vijgen en rozijnen, vis, amandelmelk, olijfolie en raapolie. Vooreerst: Appelmoes in de vastentijd (*Appelmoes in de vastene*) – Breng geschilde en aan stukken gesneden appels in een pot. Voeg er de lever van kabeljauw of schelvis aan toe en laat dit samen koken onder veelvuldig roeren. Stoot de gekookte appels fijn en vermeng met fijngewreven saffraan en met amandelmelk. Pureer het mengsel, schep het op schotels en bestrooi met specerijen. Of ook nog: Amandelbroodpap in de vastentijd (*Inde vastenen mortroel* of amandelbroodpap met zuidvruchten) - Bereid dikke amandelmelk met saffraan. Laat er kleingesneden korsten van witbrood in koken met gehakte vijgen en ontpitte rozijnen van overzee. Ten slotte: Pannenkoeken voor in de vastentijd (*Vasten*

---

¹⁷⁰ Deel 1 in BRAEKMAN, W.L., Een belangrijke middelnederlandse bron voor Vorselmans' Nyeuwen Cooek Boeck (1560), in: *Volkskunde*, dl. 87, 1986, p. 1-24; deel 2 in BRAEKMAN, W.L., Een nieuw zuidnederlands kookboek uit de vijftiende eeuw, in: *Scripta*, dl. 17, Brussel, 1986. Die beide delen werden met commentaar digitaal gepubliceerd op www.coquinaria.nl, de webstek van Christianne Muusers, terwijl het derde in voorbereiding is.

¹⁷¹ JANSEN-SIEBEN, R. & VAN WINTER, J.M., *De keuken van de late Middeleeuwen*. Een kookboek uit de 16de eeuw, Amsterdam, 1989; herdrukt in 1998.

¹⁷² SERRURE, C.A., *Keukenboek*, uitgegeven naar een handschrift der vijftiende eeuw, in: *Maatschappij der Vlaemsche Bibliophilen*, dl.10, Gent, 1872; de tekst werd ook opgenomen op de webstek van Christianne Muusers. Zij bezorgde een eigen transcriptie met vertaling in het modern Nederlands en in het Engels, onder de titel 'Wel ende edelike spijsse'.

struven) - Stamp filet van snoek en saffraan goed fijn. Maak hiermee een deeg van witte bloem vermengd met wijn. Meng klein gesneden vijgen onder het deeg. Neem kokendheet vet en bak de pannenkoeken erin. In KANTL, ms. 15, tweede deel, zijn de recepten veel korter weergegeven. Om appeltaart te maken gebruikte men gember, saffraan, vijgen en groene peterselieblaadjes met suiker en kaneel (recept 5). De ingrediënten van een taart in de vastentijd waren appels, kaneel, suiker, vijgen, rozijnen en gember (recept 6)¹⁷³.

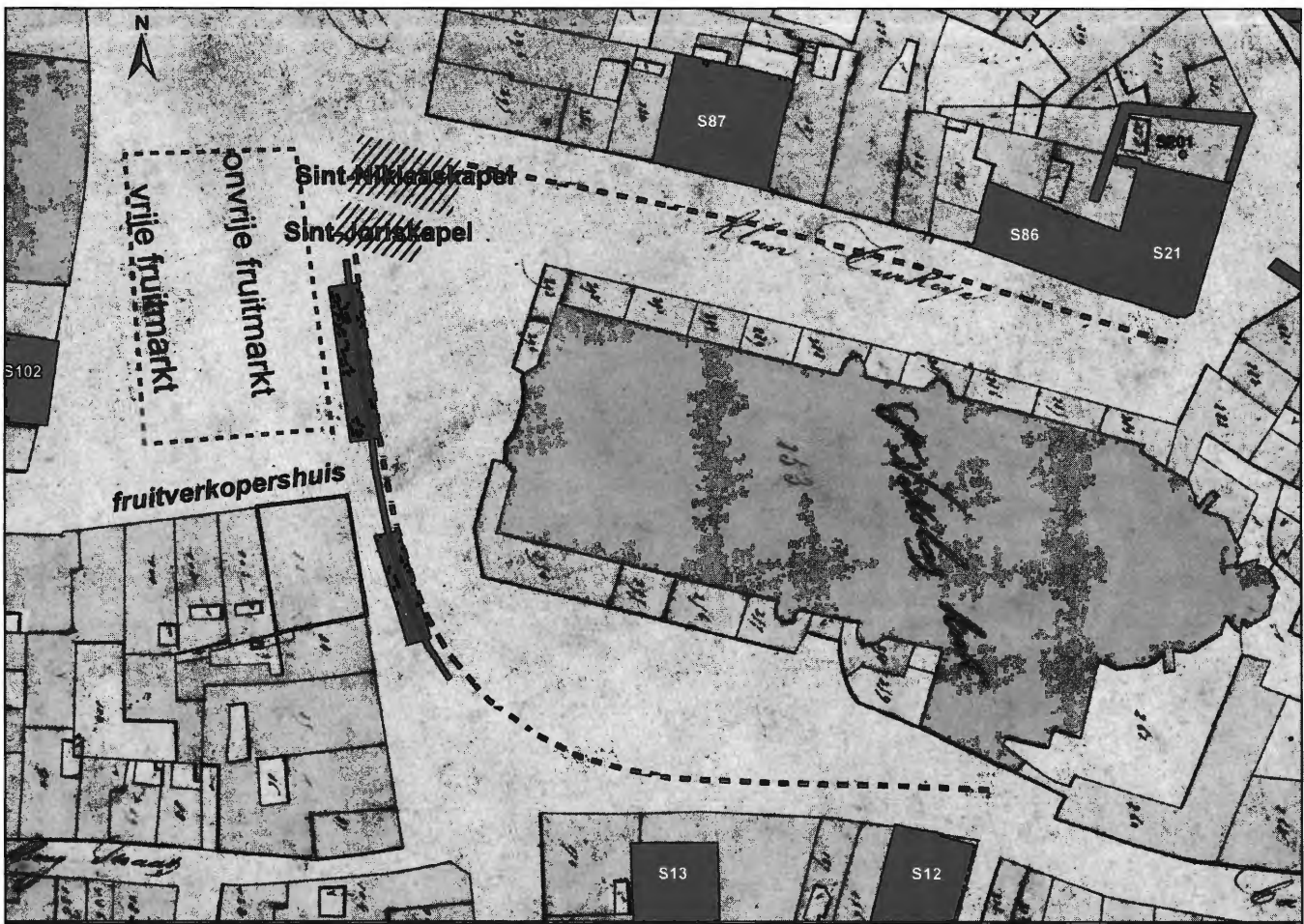
Voor de hier behandelde periode is er ook *Een notabel boecxken van cokeryen*, dat omstreeks 1514 in Brussel bij Thomas Vander Noot werd gedrukt. Het werd heruitgegeven en digitaal gepubliceerd¹⁷⁴. Het bevat liefst 175 recepten waarvan er acht met fruit werden bereid, namelijk nr. 66, Knoflooksaus voor vers rundvlees (*Loock tot gruenen rintvleesche*), nr. 123, Appeltaart (*Om appeltaerten*), nr. 124, Een gekruide appelmoes (*Om pameie in den hoven te backen*), nr. 125, Een ander soort gekruide appelmoes (*Een ander pameye*), nr. 127, Appel- en notenflappen (*Om roffioelen van appelen ende van noten tegadere te maken*), nr. 129, Flappen tijdens de vasten (*Roffioelen binnen der vastenen*), nr. 173, Kweemoes (*Om quecruyt te maken*) en nr. 174, Nog kweemoes (*Men maecht oock maken aldus*).

Enkele voorbeelden als smaakmakers. Eerst: een gekruide appelmoes (recept nr. 124, *Om pameie in den hoven te backen*) - Laat gesnipperde appelen sudderen in een vladepan met een deksel. Meng de moes met goede boter en met specerijen, namelijk gember, kaneel, foelie, muskaatnoot, kruidnagel en fijne suiker. Laat dit goed uitdrogen in de oven. Vervolgens: appel- en notenflappen (recept nr. 127, *Om roffioelen van appelen ende van noten tegadere te maken*) - Wrijf appelen en walnoten fijn en vermeng dit met kardemom of gember, kaneel en fijne suiker. Bereid deeg en vorm die tot een ronde plak. Leg het mengsel daarop en vouw in tweeën. Bak de *roffioelen* - let op de associatie met ravioli - in vet. Dien op met pannenkoeken als nagerecht. Ten slotte: Flappen tijdens de vasten (recept nr. 129, *Roffioelen binnen der vastenen*). Stamp appelen, vijgen, saffraan, peperkoek en specerijen samen. Dek dit toe zoals in het vorige recept en bak in vet of in de oven. Eet smakelijk!

¹⁷³ Al deze recepten werden ontleend aan de digitale transcriptie en vertaling door Christianne Muusers, in www.coquinaria.nl. We zijn de auteur onze erkentelijkheid verschuldigd.

¹⁷⁴ JANSSEN-SIEBEN, R. & VAN DER MOLEN-WILLEBRANDS, M., *Een notabel boecxken van cokeryen*, Amsterdam, 1994. Digitaal op de webstek www.kookhistorie.com van Marleen van der Molen-Willebrands.

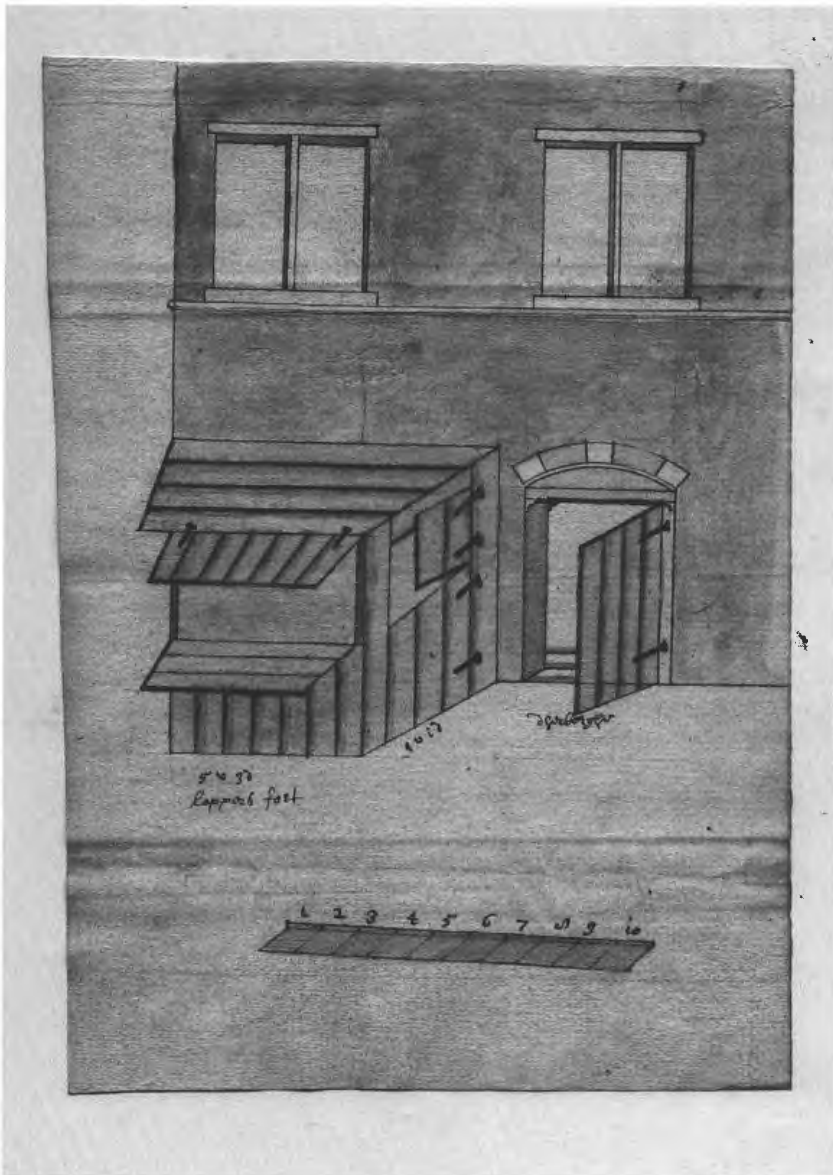

1. Poging tot situering van de geschreven gegevens aan de Gentse fruitwinkel en de directe omgeving van de korenmarkt (Plan Stad Gent, Dienst Stadsarcheologie)

2. Het wapenschild van de Gentse fruitverkopers, uit: DE VIGNE, F., *Recherches historiques sur les costumes civils et militaires des gildes et des corporations de métiers, leurs drapeaux, leurs armes, leurs blasons, etc.*, Gand, 1847; en SAG, *Historische nota's* nr. 13

FRUIT EN FRUITVERKOPERS IN GENT (1357-1542)

Vakgroep
Middeleeuwse Geschiedenis
Blandijnberg 2
9000 Gent

3. Een deel van de noordelijke gevel van het Coelsteen met het huisje van de verjuispers, geaquarelleerde schets door de erfscidders Pieter Reynax en Andries Smacke, 1691 (Foto Stadsarchief, Gent)

*4. De hoek van het voormalige Coelsteen met de smalle doorgang naar de Kleine Korenmarkt, bij de plechtige ontvangst in 1886 van de kunstschilder Constant Montald (Gent 1862 – Brussel 1944) toen hij de Prijs van Rome had ontvangen
(Foto Stedelijke Commissie voor Monumenten en Stadsgezichten Gent)*

FRUIT EN FRUITVERKOPERS IN GENT (1357-1542)

5. *Het voormalige Coelsteen alias Hotel de la Nouvelle Poste en de Sterrenstraat, omstreeks 1906*
(Foto Stedelijke Commissie voor Monumenten en Stadsgezichten, Gent)

6. *Het voormalige Coelsteen alias Hotel de la Nouvelle Poste aan de Kleine Korenmarkt, omstreeks 1906*
(Stedelijke Commissie voor Monumenten en Stadsgezichten, Gent)

